

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Dn. Conradi Clingii Theologi Et Ecclesiastae Celeberrimi
(dum vixit) apud Erphordiam Turingiæ, Catechismus
Catholicus, summam Christianæ institutionis III. libris
succinctim complectens**

Klinge, Konrad

Coloniae, 1570

VD16 K 1309

[Liber Secundvs]

urn:nbn:de:hbz:466:1-29452

CATECHISMI DN.
CONRADI CLINGII LL
BER SECVNDVS. 90

Qui continet expositionem Decalogi,
Orationis Dominicę, & Symbo-
li Apostolorum.

PRIMUM PRAECEPTVM.

Non habebis Deos alienos. Exod. 20.

CAPVT PRIMVM.

ARGVMENTA.

1. *Quomodo solus est vnus & verus Deus.*
2. *Quod ei tria debeamus, Fidem, Dilectio-
nem, & timorem perfectum: nam hac est
gloria quam nulli alteri dabit.*
3. *Quinam primum transgrediantur prae-
ceptum.*

DE V T. 6. dicitur: Audi Israë!, Dominus 1.
Deus noster, Deus vnus est. Eccl. 1. Vnus
est altissimus CREATOR omnium,
omnipotens & rex potens & metuen-
dus nimis, sedens super thronum illius
Dominus Deus. Mal. 2. Nunquid nõ Deus vnus crea-
uit nos? quare ergo despicit vnusquisque fratrem su-
um? 1. Corinth. 8. Scimus quod nullum est simula-
crum in mundo, & quod nullus sit Deus alius nisi v-
nus. Nam etsi sunt qui dicuntur Dij, siue in cælo, si-
ue in terra, quemadmodum sunt Dij multi & Domi-
ni mul-

ni multi, nobis tamē vnus est Deus, qui est pater
ex quo omnia, & nos per illum: & vnus Dominus
Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illū. Eph.
Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus
Deus & pater omnium, qui est super omnia, & in omnia
nobis. 1. Tim. 2. Vnus est Deus, vnus etiam conciliator
Dei & hominum, homo Christus Iesus, & Pater.
Quis est Deus præter Dominum? aut quis Deus præter
Deum nostrum? Credere igitur, esse vnum verum
Deum, magna est gratia, pro qua etiam Christus
suo recessu petijt, Ioan. 17. Hæc est vita æterna, scilicet
ut cognoscant te solum verum Deum, & quem
fisti &c.

- ¶ Illi vnico & vero Deo nostro debemus tria: primo
perfectam fidem, vt scilicet illi ex toto corde confi-
mus. nam verax est & fidelis, & seruat irrefragabi-
ter quæ promisit & dixit, impossibile enim est Deo
mentiri, Hebr. 9. Deus verax est, Roma. 3. Ioan. 3. De-
us est summa veritas: nulli ergo creaturæ super
eam sic debemus cōfidere, sicut Deo Domino nostro
deindè debemus illi perfectam dilectionem. Deut.
Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde tuo, &
dimidio corde, sed toto: nam omne bonū venit ab
Deo, & nos tamē non meruimus, sed ipse ex pura gratia
& fauore donat. Ideò nulla creatura in toto mundo
esse debet, quā sic ex toto corde diligere debemus
sicut Deū Dominum nostrū. Tertiò, debemus illi firmum
& perfectum timorē, vt super omnia ipsum
timeamus, nā ipse punit malos, Deut. 6. Dominū De-
um tuū timebis. Perfectā igitur fidem, dilectionem
& timorem, Dño debemus: Hi sunt præcipui cultus in-
terius, quos Deus exigit: in his consistit perfectio Spiritus
inchoatur vita æterna in nobis. Sed quoniam natura
hominis corrupta est vitio originis, igitur heret
nobis dubitatio, ne perfectè Deo cōfidamus: carnalitas
tas, vt magis amemus carnalia, quā Deum: securitas
car-

carnalis, vt non verè Deū timeamus. Igitur infirma
 nostra natura nō potest satisfacere huic legi, & semp
 accusat nos hęc lex, q̄ Deo nunquā tantū confidi-
 mus, diligimus & timemus sicut deberemus. Igitur
 oportet addere legi Euangeliū de Christo, & de remis-
 sione peccatorū: non possunt corda humana Deo per-
 feste credere, diligere, & timere, nisi primum intelli-
 gant Deū placatū esse. Cū igitur terrefacti agnitio-
 ne peccatorū nostrorum audimus nobis donari re-
 missionem peccatorū nostrorum p̄pter filium Dei
 Iesum Christum, qui pro nobis factus est victima:
 Hac consolatione eriguntur mentes, & incipiunt cre-
 dere & confidere Deo, quòd nobis sit p̄pitius: agno-
 scunt igitur eius misericordiā & statuunt se respici &
 exaudiri: ideo incipiunt eum diligere. Sunt igitur ve-
 ri cultus interiores, timor, fides, dilectio: & hęc tria
 eriguntur per primū Dei p̄ceptum. Quisquis ali-
 quam creaturam siue in cœlo siue in terra sic timet,
 confidit & diligit, is ex illa faceret Deum falsum &
 alienum: quod esset graue peccatum, quod terribili-
 ter Deus punit, nā dicit Esa. 42. Ego sum Dominus,
 hoc est nomen meum, gloriā meam alteri non dabo:
 hoc est, Deus pati non vult, vt aliquid aliud pro Deo
 habeatur, aut quòd illi diuinus honor exhibeatur,
 nec in corde, nec in verbis, nec in operibus: Nihil er-
 go sic timeri, diligi aut in fiduciā poni debet à nobis
 super omnia: sicut Deus solus noster. Quicumq; igitur
 Deum alienū quęsierit, & gloriā illam quę soli
 Deo debetur, illi exhibuerit, is idolum sibi proprium
 facit. Ideò admonet Apost. & inquit, Nolite effici i-
 dolatre 1. Cor. 10. id est, in solum verum nostrum po-
 nite fiduciam, dilectionem & timorem super omnia,
 vt nihil æquale illi censeatur.

Transgressores huius primi p̄cepti sunt multi,
 quanuis non velint dici de illis, q̄ habeant Deos alie
 nos. Et primò sunt illi, qui sic timēt aut signa cœli,

aut

aut infortunium futurum, quòd putant impossibile esse, illos ea effugere posse, aut quòd Deus eos non possit liberare à tali malo: talis creatura statuitur Deo: Sic arguit Iudith sacerdotes, quòd post quatuor dies volebant HOLOferni tradere ciuitatem, Iudith cap. 8. ex timore nimirum illius hominis, quasi Deus eos liberare non posset. Sic arguit Hier. cap. 10. Iudæos, quòd more Gentium metuebant à signis cælestium elementa. Sic aliqui desperant de vita ex graui languore, quasi Deus non sit Dominus vitæ & mortis, qui suscitatur mortuos, Ioan. 11. Matth. 9. Sanatur inuitos varios. Sic desperant de frumentis, quasi Deus non dixerit, hæc omnia adiicientur vobis Matth. 23. Tales omnes colunt Deum alienum. Ideò sic cogitare debet, qui verum & vnum colit Deum, quantum hoc mihi sit contrarium, nolo tamen desperare. Sed enim Deus est hoc, nec potest me damnare: timere potius DEVM, qui me potest mittere in gehennam. Matth. 10. non potest mihi capillum de capite tollere: timebo ergo Deum, & si aliquid patiar ex innocentiâ vel propter iustitiam, Dominus benè me liberabit: non potest me custodire, ne hoc infortunium contingat mihi. Psal. 111. Beatus vir qui timet Dominum. Sed cundò quærunt & illi Deum alienum, qui fidem confidentiam suam ponunt super aliquid aliud, totaliter, vt cogitet si ille princeps, ille patronus, illa mercatura mihi fauerit, nihil mihi deerit: tunc quærunt hominem pro Deo, quos maledicit Prophetas Hier. 7. Maledictus, inquit, qui ponit spem suam in homine. Et Dauid ait Psalm. 146. Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum in quibus non est salus. Diues ille qui multa collegerat, dicebat nunc Anima quiesce &c. Lucæ 12. Sic dicit Apostolus, Ephes. 5. Auaritiam, idolorum cultum, & Magnam non illorum Deum esse. Igitur fidelis sic cogitare quantum

quan
mero
meus
sed D
stum
ab vsu
res, q
illud
iustur
ventr
tioner
volup
Sed ve
hanc r
nec me
nec sa
& cola
& cogi
de hoc
us, qua
inuoca
la: Ego
tura, er
omnia
sum De
tur hab

1. Q
&
2. Q
sec
3. Q
str

quanuis hic princeps vel homo sit meus amicus, & merces meę fortunatę sint, attramen non sunt Deus meus, nec possunt me saluare, nec de ira Dei liberare: sed Dominus dedit & abstulit: sicut ipsi placuit, ita factum est, Iob. 1. illi soli confidere volo, cessabo ergo ab usura & falso lucro &c. Postremò sunt trāsgressores, qui aliquid aliud sic corde diligit, quòd propter illud facit omnia, quę potest, siue hoc iustum vel iniustum sit, hoc sibi pro Deo est. Sic aliqui diligunt ventrem, & colunt quasi Deum, Phil. 3. nam potationem, comestationem, & quicquid deliciarum & voluptatis corporis, reputant pro summa felicitate. Sed verus cultor vnius Dei cogitat: quare propter hanc rem faciam iniustè? non enim est Deus meus; nec me creauit, nec liberare potest, si malè mihi sit, nec saluare: quare Deum meum in cœlis plus diligā & colam, & solū ad illius obedientiam respiciam; & cogitabo ne illum offendam. Semper ergo in corde hoc ponderare debemus Ex. 20. Ego sum Deus tuus, quasi dicar, Ego tibi benefaciam: si quid deest tibi, inuoca me, & iuuabo te. Si quid indiges, à me postula: Ego sum Dominus Deus tuus, & nulla alia creatura, ergo me timeas, mihi confidas, me diligas super omnia: nolo pati alium qui tibi sit Deus, ego solus sum Deus tuus, potens & misericordia plenus, ne igitur habeas alienos Deos.

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1. *Quod sit idolum spiritualium, sapientum, doctorum huius mundi, propria scilicet iustitia.*
2. *Quomodo Mammon siue voluptas sit idolum secularium, indoctorum, vulgi.*
3. *Quomodo Deus solus vult inhabitare cor nostrum, & solus illud exigit.*

N

Quanuis

1.

Vanuis Deus præcipit non habere Deum
 alienum, vt Exod. 20. quia ipse dicitur
 ego sum Dominus Deus tuus, ego omnia
 tibi possum facere, saluare & damnare
 perdere & iuuare, attamen est duplex
 idolum in mundo, quorum primum est Spirituum
 & clericorum, idque perniciosissimum, proprie
 scilicet iustitia, quam colit homo & præsumit, illi
 buens quòd per eam saluetur & habeat remissionem
 peccatorum, pluris æstimans illam, quàm Dei gratiam
 & beneficium Christi. Sic Iudei primò hoc idolum
 colunt, id est, propriam iustitiam, Rom. 10. Vnde
 res suã iustitiam statuere, iustitię Dei non sunt sub
 sti. Contra hoc idolum maximè pugnãrunt prophete
 & Apostoli atq; Christus, propter illum occiderunt
 prophetas Christum & Apostolos nolebãt pati, vt illi
 rum iustitia nihil foret, sed gratia & beneficium Christi
 abundaret: id quod docebant omnes Sancti. Sic inquit
 Christus Lucæ 16. de Pharisæis: Vos qui iustificatis
 vos coram hominibus. hoc idolum adorabat Phari
 sæus Lucæ 18. qui dicebat, Ieiunabis in Sabbatho.
 sed illum quia Deus recusabat, publicanus descendit
 præ illo iustificatus in domum &c. Hoc idolum ita
 naturæ nostræ inheret, vt sit possibile id fugere,
 sine speciali Dei adiutorio. quisquis enim vult
 videri de suis operibus sanctus, sapiens &c. & inde
 gloriã habere, sicut Christus Matth. 6. contrarium
 docet de Eleemosyna, oratione & ieiunio. & Luc. 17.
 docet nos reputari seruos in tantum, si cum omnia
 fecerimus, idè omnes sancti fideliter pugnant
 extirpare, & vix potuerunt, inquit David Psal. 136.
 Super senes intellexi. & deindè, Bonum quia humiliasti
 me: quasi diceret, Nisi venisset punitio & humiliatio,
 adorassem hoc idolum, meam sapientiam & iustitiam:
 idè bonum mihi, quòd humiliasti me, vt

scã
 Ne m
 mihi
 birẽ
 rem h
 bened
 adora
 iustiti
 quali
 gratia
 tes iu
 etiam
 patre
 nobis
 Phil. 3
 tiam l
 am, sa
 suas v
 idolum
 scurat
 lum, vt
 quid n
 stum ex
 rita: D
 oblata
 postea
 propt
 hoc est
 propt
 misit p
 nono.
 uerit &
 minus
 propt
 gredie
 quod

scam iustificationes tuas. Sic Paulus 2. Corinthi. 11. Ne magnitudo reuelationis extolleret me, datus est mihi angelus Sathane, qui me humiliaret, ne superbirẽ de mea sanctitate, iustitia, visione sed agnoscerem humiliter mihi sufficere gratiam Dei. Sic Iob 1. benedicit Deum. Grauißimum ergo peccatum est, adorare opus manuum suarum Esa. 2. id est, propriam iustitiam extollere vltra gratiam Christi, vel illam æqualiter reputare, & non sola cordis puritate fidere gratiæ Dei. Hoc idolũ adorant hypocrite suã iactantes iustitiã &c. non vt prohibeatur nostra iustitia, quã etiam exigit Christus Mat. 5. & 6. Sed sic, vt glorificet patrem in cœlis: satis nobis sit gratia Dei, pro merita nobis Christi morte: hæc est iustitia Euãgelij potior, Phil. 3. Gentes igitur quę adorant idola, Iudęi qui iustitiam legis, clerici qui suis cęremonijs tribuunt iustitiam, sapientes qui cęteris volunt anteferri, diuites quã suas venerantur diuitias &c. omnes isti spirituale hoc idolũ cordis pessimum, & quod gloriã gratiæ Dei obscurat, adorant. Isto autẽ medio expugnatur hoc idolũ, vt solum respicias ad Dei promissionem, propter quidnã tibi promiserit salutẽ, nempe propter Christũ ex nuda misericordia, nõ propter tua opera & merita: Deindẽ, vt nihil amplius queras, nisi purã gratiã oblatam & promissam ad accipiendũ. Postremò, vt postea vadas & facias quę poteris liberẽ & gratis propter nullum meritum aut proprium commodum hoc est gloriã dare Deo, vt propter nomen suum propitiatur peccato nostro. Psalm. 25. Ipse enim promisit propter nomen suum. Sic docuit Moyses Deut. nono. filios Israël, Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit &c. propter iustitiam meam introduxit me Dominus, vt terram hanc possiderẽ &c. Non enim propter iustitias tuas aut æquitatem cordis tui ingredieris, sed vt Dominus compleret verbum suum, quod iuramento pollicitus est patrib. nostris, Abrahã

Isaac & Iacob: Sic nos introducimur in regnum celeste, non propter nostram iustitiam, sed quoniam pater hoc promisit daturum propter filium suum credituribus, Ioan 3 vt omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam, Act. 15. & 10. Igitur de propria iustitia & merito hic desperare oportet, & ad nudam Dei misericordiam propter Christum promissam respicere in re salutis. Sunt etiam sua præmia iustificatis hic & in futuro ex gratia propter Christum, 1. Cor. 3 Vnusquisq; mercedem accipiet &c. & iterum 1. Cor. 15 sicut stella à stella differt &c. Sed meritum Christi solum nobis offert remissionem & salutem.

2.
1. Tim. 6.

Idolum mundi est Mammon & voluptas, illi seruit vulgus die ac nocte cum varijs laqueis, sicut Apostolus inquit: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines ad interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est auaritia. Hunc Deum, scilicet vsuram, colunt omnes mercatores, adeoq; totus mundus. Pecuniæ, inquit sapiens, obediunt omnia, & omnes colunt Deum diuitiarum Mammon, contra Christi præceptum, Mat. 6. Non potestis Deo seruire & Mammoni. Hic Deus mundi Mammon replet totam terram varijs peccatis, sicut Ioannes ait 1. Ioan 5. Mundus totus positus est in maligno, & hunc cultum auaritiæ seu diuitiarum nominat Apostolus Ephes. 5. idolorum seruitutem. Nã vbi cor, ibi & seruitus Mat. 6. Vbi thesaurus tuus, ibi & cor tuum. nemo fidit Deo, vt ille eum enutriet, sed omnes alienum Deum querunt, id est, pecuniam. Hoc idolum isto medio expugnatur, quod Christus præscribit Matt 6. Ne solliciti simus: est enim plus vita, quàm cibus, corpus quàm vestimentum. Si enim DEVS dedit quod maius est, & quod minus est, dabit. Deindè, si Deus noster verus nihil dabit, nihil labor tuus proderit tibi, sicut ne poteris adijcere longitudi-

gitudini tuę cubitum vnum. Postremò, quærite primum regnum Dei, id est, hæc per quę Christus regnat in cordibus vestris, hoc est, fidem, dilectionem, timorem Dei: his Deum colite & honorate, hæc primùm cupit Deus & exigit: & cætera, id est, corporalia adijciuntur vobis: ne igitur sitis gentes, sed fideles.

Exigit primum Dei præceptum, vt Deo soli totum cor tuum præbeas, vt illud solus inhabitet, ne ibi alius Deus locū habeat vel idolum aureum vel lignum, aut propria iustitia, aut Mammon, aut voluptas: Ego, inquit, sum Deus tuus, & non est alius præter me. Ideò Exod. 20. addidit: Zelctes fortis, id est, Ego curo te & non patiar alteri tribui meam gloriam, nō patiar alios Deos confingi aut coli: alioqui puniam in tertiam & quartam generationē. Tale igitur cor, quod solum Dei esset habitaculum, quod esset purū, & nulli alij rei confideret, propheta Dauid sibi dari petijt. Psal. 50. Cor mundum circa in me Deus. Et sapiens Eccl. 2. Vę duplici corde &c. Vt igitur omne idolum sit alienum à corde, rogandus est, & nobis cauendum, ne vlli confidamus creaturę, nec habeamus fiduciam in propria nostra iustitia, sed petamus misericordiam, & illā nobis exhibebit, id est, certò credamus propter Christum per misericordiam Dei. Omnē enim fiduciam nostram, eamque solam, in seipsum Deus exigit in hoc præcepto, & nulli alij creaturæ vult tribuere hanc fiducię gloriam.

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1. *Quæ sit pura Dei adoratio.*
2. *Quomodo Deus nō vult adorari in creatura.*
3. *Quomodo Deus vult laudari in creaturis & Sanctis suis.*

Adorare Deum, est ipsum intus in corde agnoscere, & credere creatorē & saluatorem suū, & foris publicè verbo, factis, que colere & honorare. Sic 1. Reg. 1. dicitur, quòd Helcana pater Samuelis ascendebat de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret & sacrificaret Domino in Silo. Ita nos in domibus nostris, templis & vbiq; locorum quoties adoramus, inuocamus Deum, genua flectimus, manus leuamus, capita nudamus, ibi adoramus & confitemur Dño, quoniã ipse solus Dominus & Deus noster est. Sic Io. 4. dixit mulier: Patres nostri in monte hoc adorauerunt, id est, corde intus, & foris solenni cultu, id est, seruitio Deum honorarunt & confessi sunt. Sic venit Eunuchus ille Hierosolymis, adorato Deo, pfectu eò, adoraturus Deum, Acto. 8. Quoties ergo Deum esse nostrum agnoscimus ac laudamus, toties ipsum adoramus, eius auxilium & gratiam postulantes. Verum adorare in scriptura sæpè capitur pro reuerentia, quæ gestu corporis exhibetur, vt geniculatio, deosculatio, detectio capitis, &c. sicuti Regibus & magistratibus facimus ac potentibus. Sic accipitur 1. Reg. 20. de Dauid qui cum Ionatha cadens pronatus in terram, adorauit tertio, & 1. Reg. 9. Miphiboseth corruit in faciem suam, & adorauit Dauid. Marcus princeps Synagogæ procidit, petens pro defuncta filia Christum venire in domum suam. Sed adoratio propriè est, Deum agnoscere, in eum credere, & cultum ei foris exhibere. Sic adorarunt tres Magi, Matt. 2. & cæcus sanatus Ioan. 9. Ad eum modum nullus sanctorum vel angelorum adoratur. Hic cultus soli Deo proprius est: scilicet credere nostrum creatorem & saluatorem, & solam super omnia exigere fiduciam, dilectionem & timorem. Nulli enim creature tantum fidere debemus, nec aliquem sic diligere & timere, sicut Deum qui solus super omnes creaturas exigit hunc cultum fidei.

Dilectio.

Dilectionis & timoris. Sic etiam verè & rectè adoratur hisce motibus cordis Fide, & dilectione, & timore perfecto: sine his virtutibus interioribus nihil foris proderit externus cultus ceremoniarum & operum. Hic in Spiritu cōsistit vera adoratio, vt Ioan. 4. veri adoratores in Spiritu adorant, cuius externus cultus signum & contestatio est.

Deus vult in sola sua persona vel natura adorari & coli, & non in creatura scilicet vt simul cum illo creatura adoretur & honoretur: patet hoc Exod. 20. vbi Deus p̄cepit Moyse, dicens: Hęc dices filijs Israēl, Nō facietis Deos argenteos vobis, neq; aureos, &c. quasi diceret, Nolo habere honorem & adorationē meam cum creaturis commixtum: ideò peccauerunt grauitur filij Israēl Exod. 32. in fabricatione vituli aurei, quòd huic vitulo tribuerunt simul honorem & adorationem Dei. Sine dubio filij Israēl sic erant edocti à Moyse per varios & multos sermones, quòd benè sciebant hunc vitulum aureū non fore Deum, quem erexerant: & quanuis vitulum non reputarūt Deum fore, attamen in hac creatura & forma vituli voluerunt Deum colere & adorare, qui eduxerat eos de Aegypto: ideò magna plaga secuta est in populo. Ne igitur fieret deceptio vel ex simplicitate vulgi, qui creaturam simul cum creatore adoraret, aut ex delusione Sathanæ, qui vbique conatur honorem & veram adorationē Dei extinguere, atque ad creaturas adorandas homines instigare, sicut facit in gentibus, qui adorant imagines habētes fictitias aures & ora &c. sicut propheta dicit Psal. 113 & 134. Aures habent, & nō audient &c. Et Demones sunt qui coluntur in illis, vbi simul idolum & Dēmon adoratur. Ne igitur talis delusio aut deceptio occasio foret nobis peccati, p̄cepit Deus strictissimè Deut. 4. & Leuit. 26. ne sculptam similitudinem aut imaginem masculi & femine, aut iumentorum vel auium haberemus, nec

oculos ad cœlum eleuamus, videndo & adorando So-
lem & Lunam, & omnia astra cœli, ne sic decepti er-
rore adoremus ea quæ Dominus creauit in ministe-
rium cunctis gentibus, quæ sub cœlo sunt. Non vult
igitur Deus adorari in creatura, sed solus in sua diui-
na natura, essentia & virtute. At dices: Cur ergo De-
us in humanitate vel simul cum humanitate Christi
adoratur? & cur in Sacramento altaris, vbi sub specie
panis adoratur? nonne humanitas, & panis vel vinum
sunt creaturæ, non autem creator? Respondeo: Non
homines non debemus Deum in creaturis auro vel
argento adorare: Sed aliud est quod Deus assumpsit
ad se, Et cui hoc dedit ex singulari priuilegio, vt vnâ
cū Deo colatur & adoretur, sicut est humanitas Chri-
sti, cui Christo Deus dedit tale nomen, quod est super
omne nomen, vt in nomine Iesu flectatur omne ge-
nu cœlestium, terrestrium & inferorum, & omnis lin-
gua confiteatur, q̄ Dominus noster Iesus Christus in
gloria Dei patris est, Phil. 2. Ecce Deus dedit huma-
nitati Christi, vt sit in gloria Dei patris, id est, vt ho-
noretur & adoretur vnâ cū Deitate, prout est illi cō-
iuncta, alioqui separata humanitate, non adoratur:
hoc autē nulli alij creaturæ dedit Deus pater, vt secū-
dit in sua gloria: nam dicit per prophetam Esa 42. Glo-
riam meam alteri nō dabo, sed hic excipitur humanitas
Christi cui dedit Deus vt sit in gloria sua. Sic in Sacra-
mento adoramus Deitatem, quæ inseparabiliter est
Christi humanitati coniuncta in vnitae personæ i-
pſius: non adoramus panem vel corpus Christi solū,
sed diuinitatem adoramus ibi coniunctam corpori
Christi: & hoc idē secundū Apostolum, quia Deus
dedit hoc humanitati Christi, vt sit in gloria Dei pa-
tris, id est, honore, adoratione &c. prout est insepara-
biliter coniuncta Diuinitati. Est enim Christus filius
Dei viui, Ioan. 11. idē adoratur. Ita non adoratur
crux Christi, prout est creatura: sed quia Christus, qui
in illa

in illa passus est, Deus fuit & homo: ideò in memoriam passionis est crux, sed diuinitas Christi ibi honoratur & adoratur. Non vult ergò DEVS in alia creatura adorari, sed in sua essentia & natura solùm: nam illum honorem solus exigit sibi Deus, eò quòd in nulla creatura vllum sit praesidium, quod non ab ipso tanquam autore proficiscatur.

Deus vult laudari in creaturis & sanctis, sed non adorari. Nam hæc duo plurimùm differunt, adorare DEVM in creatura, & laudare Deum in creatura. Adoratio solam Deitatem respicit, & ipsam Dei essentiam & naturam credit, agnoscit & adorat, ab eaque auxilium petit, diligit, timet. At laudare DEVM, respicit opus Dei, quod fecit in creaturis, quando gratias agimus illi, & laudamus quòd illas ad nostrum vsu creauit, mirabiliter ordinauit, qui nobis largitur eas & conseruat. Laudatur quoque Deus in sanctis, quando à nobis glorificatur propter magnifica illa beneficia, quæ Deus contulit in sanctos suos. Sic cantat beata virgo, Lucae primo. Fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius. Galat. primo, & in me laudabant Deum. Sic sanctos laudamus in Deo, & DEVM in sanctis, non autem adoramus. Sic imagines sunt solùm memoria Christi & sanctorum suorum, nullo modo adorandæ: & sunt quasi libri laicorum, quibus student circa verbum Dei, quatenus sequantur CHRISTVM fide & opere, sicut illi sancti eum secuti sunt: Nulla autem virtus ipsis est statuis adscribenda, neque Deus vult alligari certis statuis, humana autoritate possit, neque in illis adorari aut permixtum habere honorem: Soli igitur Deo honor & gloria sit, vt Apostolus ait, 1. Timoth.

primo.

N S ALTE.

ALTERUM PRAECE-
ptum Dei, Non assumes nomen
Dei tui &c.

CAPVT IIII.

ARGVMENTA.

1. *Quid per nomen Dei debeamus intelligere.*
2. *Quando rectè utimur nomine Dei, & quando in vānum & malè.*
3. *Quomodo puniantur trāsgressores huius praeccepti.*

1. **N**otandum quòd nomen Dei hīc non solum accipitur pro nominatione personarum Dei, vt dum dico, Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus, aut Christus Iesus Dominus noster, sed pro omni eo quod dicitur de Deo, aut dici debet: sicut in communi dici solet, Hic homo bonum habet nomen id est, multa bona dicuntur de illo: è diuerso, Hic homo habet malum nomen, id est, multa mala feruntur de illo: ita etiam dicitur nomen Dei quicquid de illo boni dicitur, nempe quòd sit iustus, verax, misericors, mitis, pius, &c. sicut scriptura plena est. Psal. Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra? Docet igitur hoc praecceptū, quomodò nos verbis exhibeamus corā Deo nempe ne nomine Dei, & quicquid de Deo dicitur vtamur in vana & inutilia, sed solum tunc vtamur cum laus & honor Dei requirit & vtilitas proximi vt omnes ex verbis nostris notent, quòd de DEO cordibus nostris magnificè sentiamus, cum que diligamus & timeamus, quòd vel sic cæteri homines incitentur ad honorandum nomen Dei. Psalmo in
Afoli

A solis ortu vsq; ad occasum, laudabile nomen Domini. Si autem leuiter & in vanum vtamur nomine Dei, tunc cæteri scandalizantur, & tales digni sunt morte, Matth. 18.

Deindè sicut cultus interni sunt præcipui motus mentis in Deum, Fides, dilectio, timor perfectus, sic sunt nunc præcipui cultus exteriores, quos hoc præceptum exigit: inuocatio, gratiarum actio, glorificatio, & in his cultibus rectè vtimur nomine Domini. Inuocatio oritur ex fide: quia enim credimus quòd sit Deus, quòd exaudiat, quòd velit saluare, ideo inuocandus est, nã hæc certò vult facere propter Christum: Qui ergò cõfugiunt ad incantationes, benedictiones vetularum, &c. illi peccant cõtra hanc inuocationem. Sic enim dicit Deus: Clamauit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eũ, & glorificabo eũ, Psal. 90. Qui ergò nõ credit huic verbo Dei, peccat. Peccat quoq; qui nunquã aut rarò orant, nã in oratione inuocatur Deus. Illi ergò cum Deũ spolient suo honore, peccat grauius: honoratur em̄ & inuocatur Deus in oratione, & hũc cultum maximè exigit. Rectè igitur vtimur nomine Domini, quãdò orando ipsum inuocamus. Alter cultus exterior Dei, est gratiarum actio. Est autem illa externa confessio, qua confitemur Deum nostrum benefactorem esse & saluatorem: atque hinc includitur prædicatio Euangelij Dei, quatenus nos vult per filium suum saluare, Ioan. 3. nam totum Euangelium prædicat & offert nobis Dei bonitatẽ. Deindè est etiã gratiarum actio, cõfessio nominis Dei coram Iudæis & Gentibus ac tyrannis & hereticis. Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam, &c. Et hanc confessionem exigit Deus Matth. 10. Nolite timere eos qui corpus occidunt. Ibidem & Luc, 12. Capilli capitis vestri numerati sunt. ideo debemus liberè & constanter verbum DEI & fidem publicè profiteri, vt omnes homines ad fi-

ad fi.

ad fidem veniant, alioqui damnabimur. Luc. 11. Qui me confessus fuerit coram hominibus &c. Tertius cultus exterior est glorificatio nominis Dei, ne illi committamus blasphemias & scandala, ac faciamus Deum licitorem vt perdat, qui vult omnes homines saluos fieri, 1 Timot. 2. ideo debemus nomen Dei laudare & glorificare, vt sæpè admonet Dauid Psal. 113. Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini, non dicit, blasphemate per illum, & Psalm. 135. Benedicam Domino in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Ipsi sunt præcipui cultus exteriores Dei, inuocatio, gratiarum actio & glorificatio: hisce cultibus rectè colitur Deus foris, ad illum referuntur omnia externa, id est, ritus, cæremoniæ, cantus, Organæ &c. ad glorificationem nominis Dei.

2.

**I. Modus
nominis
Dei in va-
num assu-
mendi.**

II.

Nomen Dei in vanum assumitur primò, quando aliquid Deus nominatur, aut sic colitur & honoratur, quod tamen Deus non est, sicut olim gètes fecerunt, quæ Solem, Lunã, Stellas, Homines, Reges, Tyrannos, Deos nominârunt: quod etiã prohibet Moyses Deut. 4. Sic filij Israël nominârunt vitulum aureum deum suum, adorantes & dicentes: hic est deus qui eduxit nos de terra Aegypti, Exo. 32. Contra hoc præcepit Deus per Moysen, vt si quis hominum faceret alium Deum aut adoraret vel nominaret, quam verum Deum, vt is moriatur: si ciuitas, cõburatur & omnia deuasentur, Deuteron. 15. Deindè, quando quis conuiciatur, maledicit, & blasphemat per nomen Dei, id quod est commune & graue vitium: in nomine enim Dei debèt incuruari omnia genera, Philip. secũdo, ideo peiores sunt ipso Diabolo omnes tales conuiciatores. Nam diabolus timet sibi de nomine Dei, & inclinatur: nec ipse audet maledicere per nomen Dei. De illis igitur dicit propheta Psalmo 5. Guttur eorum sepulchrum patens: id est, sicut de aperto sepulchro fœtor scatès, indicat ibi esse putridam quippiam,

quippiam, ita ubi ex ore hominis procedunt huiusmodi maledictiones, signum est quod ibi anima demortua & impia lateat. Tertio in vanum nomen Dei assumitur, quando quis inutiles fabulas, risiones, stultiloquia aut quaestiones inanès de Deo ac rebus DEI fabulatur, ut rideant homines: sic enim nomen Dei inhonoratur. Matth. 12. De omni verbo ocioso homo reddet rationem in die iudicij. Ephes. 5. Stultiloquium nec nominetur in vobis. Etiam in vanum assumitur, quando nomen & verbum Dei sine attentione auditur in praedicatione, aut legitur oscitanter in Ecclesia aut cantatur, nam inquit David Psalmo 118. Eloquia tua super mel ori meo. Quarto, dum per nomen Dei & sancta verba Euangelij committimus incantationes, quae est mera delusio diaboli, & signum infidelitatis nostrae: permittit quidem Deus haec fieri ad probationem nostram: vult enim per hoc probare, an ipsum verè diligamus & timeamus, an in ipsum solum locemus nostram fiduciam, Deuteron. 13. Quoties igitur gloriaris, quia res tibi sic contingat, cogita tuam perfidiam: & quod sic Deus hoc permittit diabolo, eò quod tu derelicto Deo, ad ipsum confugis, quod aliquando aliquid contingit verum, ita tandem permittet, quod ipse daemon, quem inuocasti, tibi praemium reddet. Fugienda est igitur omnis incantatio, maximè, ubi nomen Dei dehonestatur. Quinto, nomen DEI in vanum assumitur, quando peritium committitur, de quo in alio capite dicitur. Cauendum est igitur maximè, ne nomen Dei à nobis in vanum assumatur.

Deus huiusmodi praeepto adiecit poenam quae spectat ad transgressores, nam dicit: Non enim habebit in fontem, id est, innocentem Deus cum qui nomen suum in vanum acceperit: haec comminatio valde terribilis est, est enim nomen Dei sanctum, idèd vult, ut etiam à nobis sanctificetur, id quod Christus ipse

III.

IIII.

V.

3.

nos docuit in oratione Dominica, Mat. 6. vt prima petitio esset nostra, quo nomen Dei patris sanctificetur in mūdo & vera doctrina, vt Deū sanctificemus, verbo eius credamus sine hēsitatione, ac semper ore glorificemus, nō maledicamus. Vndē credamus esse nō in mundo tot aduersa, tot genera infirmitatū, nisi quātā multa ac diuersa sunt genera maledictionū, blasphemiarū passionis, seu martyrij, sanguinis ac mortis Dei, elementorū, Valentini, Quirini, &c. Vndē venit rerū caritas, fames, bella intestina, animalia terræ nociua, spoliationes, incēdia, pestes, &c. nisi quod Deus hęc super nos permittit ppter huiusmodi peccatum, quod nomine Dei sine reuerētia vtamur: et in Ecclesia fit in cultu diuino sine deuotione & attentione, extra ecclesiā verō vt plurimū, vt in negotiationibus, mercatorū periurijs &c. Et hęc pœna temporaria tolerari possit per pœnitentiam, de impietantibus verō inquit Apostolus Galat 5. Maledictum nomen Dei non possidebunt &c.

CAP. V.

ARGVMENTA.

1. *Quòd licitum sit verè iurare.*
2. *Quām grande peccatum sit, falsè iurare, & ad peccatum nomen Dei inuocare.*
3. *Quòd Magistratus punire tenetur periuria, quæ hic Deus grauitèr punit.*

1. **I**uramentum est inuocatio nominis Dei vt testis veritatis cū imprecatione pœnæ, si fallat, vt si quis dicat, Inuoco Deum ac peto, vt si fallo verū, me puniat Deus. Sic enim forma olim concipiebatur in foederibus. Pro veritate autem habenda vel tuenda licitum est iurare. sic iurat Apostolus 2. Cor. 1. Ego testem Deum inuoco aduersus animam meam, Philip.

Philipp. 1. Testis mihi Deus est. & Hebræorum sexto. Omnis controuersia finis est iusiurandum, & Deut. 6. Per nomen eius iurabis: honor enim est Deo, dum pro veritate tuenda inuocatur. Quod verò Christus dicit Matt 5. Ego autem dico vobis, ne iuretis omnino &c. hoc intelligendum est de iuramentis, quæ sine inuocatione, sine mādato magistratûs, aut de priuata cuiusq; munditia conscientia fiunt: non autem loquitur de politijs & negocijs vocationû. Est enim iuramentum, vinculum iudiciorum & politiarum, & Euangelium non abolet politias & iudicia: ideò nec iuramētum, & ideò sicut Christus dicit, sit verbū verum, Est est, Non non: quod ampliùs est, à malo est, &c. id est, ab irreuerētia est, cum scilicet iuramus falsè aut sine causa, sine vocatione, sine mandato Magistratus &c. Sed iuramēta corā iudice vel propter vocationē coram Magistratu facta, licita sunt & cultus Dei, iuxta verba legis, In nomine Dei iurabis: contra, sine causa iurare & falsè, est abusio nominis Dei, qua nomen Dei inuocatur sine reuerentia.

Grande peccatum est periurium, & inuocatio nominis Dei irreuerenter facta. Et primò fit irreuerenter in execratione, nam ibi nūcupare Deum, est cum inuocare. Vult autem Deus, vt seriò & reuerenter, & in veritate nomen suum vbique inuocetur: quando ergò effunditur execratio per nomen Dei, id est, daß dich Gott plage oder schänden. & hoc vel ex consuetudine execrabili vel iracundia, grauissimè peccatur in nomen DEI. Deindè in proximum nostrum, quem præcepit nobis Deus amare, & cui debeamus omnia bona precari, contra mandatū Dei inuocamus nomen ipsius, vt perdat ipsum, quasi licitor esset. Quare dicit Apostolus 1. Corinth. 6. quod tales maledici regnum Dei non possidebunt. Propheta verò si leguntur interdum execrati fuisse & maledi,

maledixisse, sicut Helisæus pueris 4. Reg. 2. & Non
 maledixit Chanaan Genes. nono, hoc tamen tantum
 blasphemis & obstinatis fecerunt. Cauendum est igi-
 tur, ne de facili transferamus execrationes ad vulga-
 ria negotia, quia in usu temerario recidunt in caput
 eius, qui sic abutitur nomine Dei. Porro in periurio
 duplex est peccatum. Primò, quia ibi gloria Dei lædi-
 tur cum citatur tanquam falsus testis, qui est summa
 veritas: nam solus Deus verax, Romanorum tertio,
 & ipse perdet omnes qui loquuntur mēdacium, Psal.
 quinto. Deindè, quia periurus contemnit Deum vlti-
 torem periurij, qui claris verbis dicit, Non erit inno-
 cens qui nomen meum in vanum assumpserit, Exod.
 20. Et quoniam Deus non vult autoritate sui no-
 minis fieri id quod prohibuit, ideò illicita iuramen-
 ta non sunt seruanda. Sunt autem illicita iuramen-
 ta, in quibus aliquid promittitur quod est peccatum,
 aut sine peccato præstari non potest: vt si quis iura-
 ret se hanc vel illam violaturam virginem, hunc vel
 illum occidere hominē, aut facere diabolo iuramen-
 tum &c. maius enim peccatum est, præstare talia iu-
 ramenta, sicut Herodes simulauit se coactum iure
 iurando interficere Ioannem.

3. Postremò, quoniam Deus magna religione vult
 obseruari iuramenta, vbi inuocatum est nomen eius,
 ideò grauißimum est peccatum, nō seruare iuramen-
 ta facta Magistratibus & superioribus, non perpen-
 dere maximum hoc conscientia vinculum. è diuer-
 so seruantes iuramenta sua, à Deo diliguntur. Psal-
 mo 14. Qui iurat proximo, & non decipit eum, is a-
 scendit in montem Domini. Sic David, Sic veteres
 Reges fidelissimi fecerunt in seruandis pactis & iu-
 ramentis, & Propheta Hier. quarto inquit: Iurabo,
 viuit Dominus, in veritate, in iudicio, in iustitia, in ve-
 ritate scilicet conscientia, vt ita vel secundum con-
 scientiam faciam sicut iuro, in sermone veraci, nē
 aliud

aliud loquar, aliud corde teneam: nam qui contra-
 rium facit, non homini, sed Deo mentitur, Actor. 5.
 in iustitia dicit propheta, scilicet vt sit de re licita: er-
 gò iuramētum Dauidis quòd voluit occidere Nabal,
 fuit de re illicita 1. Reg. 25. & contra præceptum Dei,
 Non occides, & ideò illud retractauit. Sic erat illicitum
 iuramentum Iudeorum, quum dicebant Princi-
 pi sacerdotum, Deuotione deuouemus nil degustatu-
 ros nos donec occidamus Paulum, Actor. 23. Tertiò
 minatur Deus pœnas grauissimas periuris & blasphe-
 mis, sicut patet de rege Assyriorum & seruis eius, 4.
 Reg. 19. Vbi angelus Domini percussit 185. millia de
 exercitu eius vna nocte propter peccatū blasphemix,
 & 2. Machab. 9. tradit historia, quomodò etiam Deus
 in hoc mūdo punit blasphemos, & propheta Nathani
 multum exaggerauit peccatū Dauidis, eò quòd bla-
 sphemare fecerat inimicos nomē Domini, 2. Reg. 12.
 Et lex iubet Leuitici 24. Qui blasphemauerit nomen
 Dñi, morte moriatur. Sic & lapidatur in deserto bla-
 sphemus: & Christus accusatur corā Pilato tanquàm
 blasphemus Dei, idq; quasi ex lege, Mat. 26. Sic Cerin-
 thum hereticū balneę oppresserunt, cū ibi contumē-
 liosos sermones in Christū diceret. Deindè Apostol⁹
 periuros commemorat inter illos, quos DEVS tra-
 didit in reprobū sensum, Rō. 1. & addit q̄ tales digni
 sunt morte, id est, dānatione æterna. Quare periuriū
 grauius est peccatū in suo genere, quàm homicidiū:
 quia hic corpus, ibi autē anima occiditur, anima verò
 damnatur. Tales autem rarissimè prosperantur, vt
 sapius est expertum. Eccle. 33. Vir multum iurans,
 replebitur iniquitate. Et quoniam magistratus non
 tantum est defensor corporis, aut tutor iudiciorum,
 ac rerum politicarum, sed etiam est defensor Dei glo-
 riæ & custos totius legis, quòd ad externā disciplinā
 attinet, ad ornandam gloriam Dei, vt dicit Apосто-
 lus 1. Timoth. primo. Lex est posita iniustis &c. Ergò
 O tenetur

tenetur punire delicta externa aduersus omnia præcepta Dei: punire igitur debet etiam periuria, contumelias externas & blasphemias nominis Dei, Epicureos sermones, atroces execrationes, idololatrias, & imprimis hæreticos ferentes falsa & impia dogmata, impios cultus, quos nouit esse falsos, &c. Et omnem talem magistratum vult Deus iterum glorificare & extollere, quòd sic eum glorificârunt, 1. Reg. cap. 2.

TERTIVM DEI PRÆCEPTUM, Memento vt diem sabbathi &c. Exod. 20.

CAP. VI

ARGVMENTA.

1. *Quare sit institutum sabbathum.*
2. *Quid sit feriari, & etiam sanctificare feriam.*
3. *Quomodo contemptores huius præcepti puniantur, atq; puniuntur hic & aternaliter.*

I.

Vdæis fuit præceptum in veteri testamento, cum diligentia feriari sabbathum Exo. 20. sic, vt non auderent incendere ignem ad focû in domibus suis, Exo. 22. & minitabatur lex trãsgressoribus mortem, Exo. 31. Sic etiã contigit Num. 15. Ideò Deus dedit illis Manna in deserto in sabbatho, ne colligerent & frangeret sabbathum. Vnde in duplo antequam sabbathi colligebant Exo. 16. Tale autem præceptum dedit eis Deus primò in signû inter Deum & populum suum atq; posteritatẽ illorum: nam Gentes nõ colabant sabbathû, ideò vt scirent Iudæi, quoniam Dominus minus esset qui eos sanctificaret, dedit hoc signum.

Exo.

Exod. 31. Deindè, quòd Deus requieuit septimo die, postquam per sex dies omnia creáffet. Gen. 1. Postremò, vt Iudæi saltē semel in hebdomada haberent diē, in qua audirēt præcepta Dei, cum aliās negotijs suis essent occupati: in super, vt serui & ancillæ eorum atque iumenta se refrigerarent, & quiescerent post multos exhaustos per hebdomadam labores. Sic cohibuit Deus Iudæos lege sabbathi, vt essent distincti à Gentibus: & hoc obseruabant tam strictè, quòd permittebant se occidi potiùs quàm violare sabbathum, 2. Machab. 6. At nos Christiani in noua lege, nō sumus ampliùs subiecti huiusmodi præceptis aut discrimini dierum, volucrum, quadrupedum, sicut Iudæi, sed libertate donati sumus per Christum. Galat. 5. Vocati estis in libertatem. Ideò non possumus ferari diem qualem voluerimus, sic comedere etiam cibum volucrum & quadrupedum, qui in lege prohibitus fuerat, saltem vt feria seruetur: Est quidem species istius præcepti abrogata, id est, septimus dies siue sabbathum, quia Christiani liberi sunt à cæremonijs Moysaicis. Sed genus quod in hoc præcepto continetur, id est, opus ipsum nō est abrogatum: Habemus enim præceptum diuinum de opere, scilicet vt feriam sanctificemus, licet non habeamus præceptum de die certo: ideò propter hanc libertatem conseruandam, nos sabbathum non feriamur sicut Iudæi, sed Dominicam diē, & aliquot alios dies secundum institutionem Maiorum nostrorum. Est etiam hoc præceptum de cæremonijs & vsu cæremoniarum, scilicet quòd conseruandæ sint cæremoniæ & ferix propter ministerium verbi: oportet enim existere aliquas cæremonias, quæ sunt notæ, & ad testimonium verbi Dei, ad eiusque maiestatem faciunt: potissima verò ratio ferix est, vt verbum DEI denuncietur, quo doceantur homines quæ facere, & quæ credere debeant: hoc maximè est necessarium saluti animæ nostræ. Cum

igitur per alios dies consulamus necessitati corporis in victu & amictu, vult quoq; Deus vt etiam vna die consulamus animæ nostræ audiendo verbum eius sanctum, Oremus, Deo gratias agamus &c.

2.

Secundò, dicit Deus: Memēto vt diem sabbathi sanctifices & ferieris: non dicit, facias hoc vel illud opus in sabbatho, sed solùm feriare. Nam sunt quedam opera bona, quibus solùm proximo seruiamus, sicut prædicare, defendere, regere, dare eleemosynam, curare pro communi pace, reconciliari proximo, Mat. quinto, &cæt. quæ opera maximè Deo placent ex dilectione CHRISTI facta proximo: & idè non sunt præmittēda in nostro sabbatho, quia & Deus illa opera præcepit, & licet fecerimus hæc opera, solùm tamen seruiamus proximo propter Dominum. Sed quandò ipsimet DEO seruire volumus cum tali bono opere, quod nō proximum, sed solùm Deum respicit, tunc non debemus aliquod bonum opus extrà facere, sed solam feriam DEO seruare, id est, vt qui vult Deo seruare feriam, quiescat ab operibus externis, & permittat sibi Deum nostrum bonum intùs facere, & posthac agat gratias DEO, laudet & glorificet: hoc est potissimum seruitium & maximus cultus Dei, quem ipsi in vita nostra facere possimus. Sed tunc quiescimus, feriamur & sanctificamur feriam, quandò circa res & causas sanctas occupamur: hoc autem maximè fit, quandò audimus verbum Dei, & addiscimus quid facere & credere debeamus: aut dum ad sacramentum accedimus, ob consolationem conscientiæ & confortationem filii dei: aut dum oramus deuotè, vt Deus largiatur nobis quæ indigemus, & vt ab omni malo liberet & conseruet nos, &cæt. Idè Deus potius seruit nobis sabbatho, quàm nos illi. Nam per verbum docet, per sacramenta confortat, orationes exaudit. Idè restituitur
feriam

feriari, est quiescere ab operibus externis, & intus
 permittere sibi benefacere à Deo: Hoc sic facit Deus,
 quando bonorum nostrorum non indiget. Psalm. 15.
 deindè, quoniam tam pius & propitius est, vt omni-
 bus libenter ipse bonū faciat, vel laudetur gloria gra-
 tiæ suæ, Ephes. primo. Etiam vult Deus, vt à labore
 manuali cessemus in laudem suā, & in testimonium
 fidei nostræ: nam credimus quòd Deus velit & pos-
 sit nos enutrire: & dum ipse manum aperit, omnia
 implentur: si ipse claudit & cæt. Psalmo 107. Ideò cre-
 dimus, si non omni die laboremus, sed ad laudem &
 præcepta illius quiescimus, quòd denique velit &
 possit nos enutrire, sicut dicitur Matth. sexto, Pri-
 mùm quærite regnum Dei & iustitiam eius, & hæc o-
 mnia adicientur vobis. Et quoniam Deus ipse seruit
 nobis sabbatho, vt diximus, ideò debemus & nos
 proximo nostro seruire.

Quoniam hoc præceptum, quoad opus, est mora- 3.
 le & perpetuum, & quoad speciem, id est, septimi diei
 obseruationem, est cæremoniale: & de hac cæremo-
 nia iudicandum est, quemadmodum etiam de cæte-
 ris Iudaicis cæremonijs: ergò peccant grauitèr, qui
 contumaciter negligunt publicum ministeriū & cæ-
 remonias diuinitus institutas: primùm, quia nolunt
 vt beneficio Dei, quia Deus ibi nos exerceri, erudi-
 ri ac instrui vult: Deindè, quia suum officium non
 conferunt ad conseruationem publici ministerij: po-
 stemò, quia per exemplum suum abducunt alios à
 cæremonijs, & minuunt earum reuerentiā: hæc pec-
 cata non sunt extenuanda. Insuper sabbathum de-
 honestatur, quandò non acceditur ad verbum Dei,
 non oratur, dum diù dormitur, spatatur, inebriatur,
 saltatur, luditur, luxuriatur, negociatur, & cæt. quan-
 dò etiam sine causa franguntur Decalogi præcepta,
 hic in duplo peccatur: primò, quia talia vitia in se
 sunt prohibita: deindè, quòd ea sabbatho perficimus.

Ideò Deus irascitur & punit nos, vt nulla nobis sit prosperitas seu fortuna: depauperamur, cogimur tandem die ac nocte laborare, & tamen semper deficimus. Et hoc est iudicium Dei, quandò in mediocritate nolumus feriari, tunc cogimur necessitate extrema laborare sabbatho, vt sustentemur & vitæ habeamus necessaria. FERIA igitur seruanda est, non solum opere, sed etiam voluntate: quæ feria tunc fit, quandò nostram voluntatē & mala desideria deponimus, & permittimus nobis placere Dei voluntatem, Mat. sexto, Fiat voluntas tua. Sic quoque feriari docuit Christus.

CAPVT VII.

ARGVMENTA.

1. *Qualis fuerit intellectus falsus Iudeorum de violatione sabbathi.*
2. *Quare Christus communiter sanauit sabbatho, & fecit miracula.*
3. *Quomodo charitati proximi cedere debet omnis lex tam diuina quam humana.*

1. **P**rimi Machabæorum secundo legitur quòd penè mille homines absconderunt in spelunca in persecutione Antiochi permiserunt se occidi sabbatho cum uxoribus & filijs, & nolebant vnum lapidem mouere ad ostium speluncæ aut se defendere ne violarēt sabbathum. Sic 2. Machab. 6. multi Iudei se potius comburi permiserunt in spelunca die sabbathi, quàm se defendere. Ob eam causam Tyranni proximè in die sabbathi mouerunt bella contra Iudeos vt statim totum populum cum habitaculis delecerent quoniam

quoniam nolebāt se defendere sabbatho nec pugna-
re ludæi, adeò vt tandem coacti sint cōcludere, vt die
sabbathi se defenderent contra Gentiles, 1. Machab.
2. Hoc ita trahebant Pharisei ad falsum intellectum,
vt si quis opere aliquo manuum perfecisset aliquid,
is violasset sabbathum: & si quis solùm à tali opere
cessaret, hic seruaret sabbathū. Sic arguunt ijdem sa-
natum circa piscinam, quòd tollebat sabbatho lectū
suum, Ioan. 5. Solam violationem sabbathi trahe-
bant ad opera manualia &cæt. nihil ampliùs cogitan-
tes de audiendo verbo Dei, oratione, eleemosyna,
aut vt abstinerent ab ebrietate, luxuria, auaritia &c.
Sic ex falso intellectu arguebant Christum, quòd sab-
batho rangebat infirmos, id est, fecit lutum, & lini-
uit oculos cæci, Ioan. 9. dicentes: Hic homo non est à
Deo, quia sabbathum non custodit &c.

Secundò, quia lex non iubet tantùm quiescere, sed
iubet vacuum diem sanctificare, id est, præcipit ope-
ra necessaria ad illustrandam & propagandam gloriã
Dei: ideò Christus sabbatho curauit infirmos, sicut
Ioann. quinto, de sanato circa piscinam habetur, &
Ioan. 9. de cæco nato, ibi gloria D E I propagabatur:
Ideò hæc opera quæ illustrent Dei laudem, non vio-
lant sabbathum. Et quoniam Pharisei putabant vio-
latum sabbathum, quòd Christus manu tetigit infir-
mos, & liniuit oculos cæci, faciens lutum &c. ideò
defendit se Christus, & manu tangit infirmos, quos
etiã solo verbo potuisset curare, ostendens hoc non
violare sabbathum: vbi gloria Dei redditur illustrior
& charitas erga proximum exercetur. Vnde etiã ma-
ximè arguit eos, quòd ipsi Pharisei sabbatho bouem
de fœua extraxissent, & putant tamen nō violatum
sabbathum, Matt. 12. Luc. 14. Ipsum repræhendentem
quòd curaret infirmos in sabbatho, & ipsi Pharisei
soluunt boues de præsepi, & ducunt potum ad aquas,
Lucæ 13. & arguunt CHRISTVM quòd liberet
O 4 homi.

hominem, & soluat vinculis Sathanæ ligatum. Necessitas ergò non violat sabbathum, sicut Christus exponit Matth. 12. & excusat suos discipulos, qui spicas vellebant sabbatho ad manducandum, quia esuriebant; ibi necessariò dispensabat de lege sabbathi. Sic comedit David panes consecratos, quod non licebat nisi Sacerdotibus, 1. Reg. 21. ibi quoque necessariò dispensabatur. Sic sacerdotes mactabāt sabbatho animalia in templo, & violabant sabbathum, idq; sine crimine: Non hoc legistis in lege, inquit Christus ad Phariseos Matt. 12? Igitur necessitas dispensat, sicut tamen vt dispensatio sit, & non abrogatio legis: sed vt cæremonia non impediatur propter officium verbi, aut alio tempore conferuetur. Officia igitur & opera, quæ non sunt mali exempli, diebus festiuis non sunt reprehendenda, modò ministerio publico suum conferuetur honor.

3. Tertiò, omnis lex tam Dei quàm hominis, exponitur atque exigi debet, iuxta regulam dilectionis proximi, id est, si obseruatio alicuius legis est contra charitatem proximi, non tenemur obedire legi: est enim charitas proximi maior & potior lege, sicut Christus inquit Mat. 12. Si sciretis quid est hoc Osee 6. cap. Misericordiã volo, non sacrificium: nunquàm condemnassetis innocentes. Ideò si charitas exigitur, debet lex cedere. Sed officia & dilectionis opera superiora sunt cæremonijs & sabbatho. Sic Moyses per annos quadraginta nõ circuncidebat filios Israël in deserto iuxta præceptum Dei Genes. 17. Omne masculinum genus circuncidetur: nam ibi necessitas & charitas dispensabāt, quòd cogebantur ambulare in armis, & pugnare contra gentes, vt essent validiores. Sic Christus sabbatho sanat manū aridam, Mat. 12. Debet itaque charitas esse regula legis: Sic enim dicit Apostolus Roma 13. Dilectio est impletio legis: & nihil cuiquam debeat, nisi vt inuicem diligatis.

Le

Lex omnis contra charitatem & necessitatem, non ligat aliàs tamen ipsa lex non est abolenda: sed lex cedere, debet in casu charitatis & necessitatis, ita tamē, quòd alio tempore lex seruetur, vbi lex & necessitas non vrget. Sic quoq; inquit Christus Mat. 12. Dominus est filius hominis etiam sabbathi, hoc est, sabbatum nos non iustificat coram Deo: sed fides in Christu, facit nos liberos ab omnibus cęremonijs Iudais, sicut ad Colof. 2. Apostolus dicit: Nolite vobis facere conscientiam de certis diebus &c. dicentes, Ne tetigeritis, &c. vbi Apostolus vult nobis esse conscientiam liberam, & non alligatam cęremonijs, &c. Ideò Christus excusat. Etiam vna lex alteram tollit in necessitate: sicuti pręceptum fuerat in lege, quòd octauo die puer circuncideretur, at sic sæpē contingebat, quòd sabbatho cogebantur circuncidi, quia hæc octaua erat dies: & sic vna lex tollebat alteram. Mar. 3. & Christus concludit, quòd sabbatum est propter homines, & homo non est propter sabbatum, sed potius est Dominus sabbathi, sicut Christus dicit: Dominus est sabbathi filius hominis: & hoc ipsum factò demonstrat, quòd sit Dominus sabbathi, nam sanauit infirmos sabbatho. Si enim fuisset hoc contra Deum, vt dicebant Pharisei, quid sabbatho curaret, non potuisset infirmos virtute Dei sanare sabbatho, nam Deus non est contrarius sibiipsi. Tollit igitur in casu lex vna alterā, & charitati debent cedere omnes leges & traditiones. Vult enim charitatis officia potius quàm legis in necessitate: alioqui & lex non abrogatur. Sed extra casum necessitatis obseruatur. Sic vult misericordiam, non sacrificium, Osee 6. Sic iubet reconciliari patri Matt. 5. antequam munus ponatur in altari. Sic arguit Phariseos de corbana Mat. 23, quòd negligebant pręceptum dilectionis erga parentes.

1. *Cur dies festi atq; solennia dierum sint instituta.*
2. *Quid mereantur opera sabbathi, id est feriatio, oratio, eleemosyna, siue oblatio altaris.*
3. *Quae allegoria sabbathi.*

Notandum quòd ceremoniæ dierum & similes obseruantie, sunt institutæ, boni ordinis causa, sicut Apostolus 1. Corinth. 14. admonet, vt omnia fiant decente & ordine: quis enim ferat, si nihil intersit inter templum & cauponã, & non esse alias ceremonias in templo, quàm tabernaculo: si in eum finem vtimur ceremonijs & solennibus, vt ordinem seruiant ministerio verbi & cultui diuino, rectè ac libriter conseruandæ sunt. Est enim peccatum mortale, tales ordinationes vtilis ad ministerium verbi Dei, contumaciter aut in casu scandali violare: melius illi esset, vt cum mola Asinaria esset demersus in profundum maris, Matt. 18. Est quoque ordo necessarius in omni & communi societate, & Evangelium non abolet naturale iudicium de ordine, quæ ordinem etiam natura nostra diligit. Ideò cum natura homines pugnant, qui tales ordinationes contempnunt: sicut pleriq; faciunt, qui postquam aliquid de libertate ex Euangelio audièrunt, iã somniant Christianismum barbariem quandam esse, & omnium rituum ac ceremoniarum dissipationem & licentiam, ordinationem vtilium dissipare. Hi grauissimè peccant. Finis igitur ordinationum consideranda est: quòd enim instituuntur ritus, ferie, ceremonie ab hominibus in illum finem, vt sint cultus Dei

sele, id est, ex opere operato, aut mereantur remissionem peccatorum & salutem: hic finis impius est, derogat Christo, quia aliàs gratis venisset, Galat. 2. & veri Dei cultus sunt spirituales motus cordis, Fides, timor, dilectio proximi, de tali impio fine dicit Christus Matth. 15. Gratis me colunt doctrinis & mandatis hominum. Sed si finis est politicus, ut cum dies festi instituti sunt, ut populus certo tempore doceri possit, ut faciant maiestatem verbi ministerio: Nā propter ministerium verbi ut hoc retineatur in Ecclesia, sunt instituti dies festi, ut audiamus & doceamur quæ Christus nobis fecit & docuit, & quomodo sancti viri Dei obedierunt Euangelio, ut ad illorum exemplum & nos sequamur Christum, sicuti Paulus docet Corinthios 1 Cor. 10. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi: tunc rectè fiunt, & qui sic eos contemnant, grauitè peccant.

Secundò, quia sabbathum sanctificare debemus, id est, sancta opera facere, quæ nos sanctificant, hoc fit per fidem quæ est ex auditu verbi Dei, Rom. 10. Ideò in ferijs Euangelium maximè audire debemus: nam & hæc potissima ratio est institutæ feriæ. Deinde orationes quibus loquimur cum Deo, & ipsum inuocamus & agnoscimus, ut saluatorem & creatorem nostrum. Id enim à nobis etiam exigitur. Tertio, & peccata nostra recolligere debemus, & contritionem cordis habere, ac fide in Dei misericordiam Deo reconciliari ac fratri, Matthæi quinto. id enim verè opus sabbathi est, quo sanctificamus nos: accipimus quoque Dei beneficium participando de mensa Domini, ut gratias agamus de exhibito redemptionis beneficio, Cessamus quoque ab externis laboribus: vltimò oblationem facimus, quæ inde venit, quòd cum olim conueniebat Ecclesia, singuli offerebant aliquod munus, & ex hac collocatione vna pars ministris dabatur, reliqua distribuebatur pauperib⁹: manauit

manavit hoc exemplum à populo Israël, qui sacrificari offerebant victimam, Leuit. 2. 3. & 4 & partem dabant sacerdotibus. Ideoq; scriptum est Deuter. 16. Non apparebis vacuus coram me. Et si rectè oblatio inter opera sabbathi numeratur, quæ etiam placet Deo, id est, si fit vt iuuentur primùm ministri, & deinde pauperes: nam vt ministerium verbi conseruetur, debemus ministris gratiam & mercedem, & quòd nondùm oblationem, sed etiam eis omni tempore debemus alia maiora officia: nam per oblationem ministri, significatur omnis reuerentia quæ debetur ministro, Gal. 5. Is qui catechizatur, communicet &c. & 1. Corint 9. Qui altari seruit, viuit de altari. Attamen superstitiosa opinio in oblationibus improbãda est, qualis fuit olim ethnicorum & multorum nostris temporibus, qua ingentia donaria attulerunt in templum, non hoc fine, vt ministros verbi aut pauperes iuuent, sed quia sentiebant hoc ipsum opus Deo tanquam cultum peculiarem atq; honorem, & mereri sibi gratiam & salutem hoc opere, sicut hac iniusta opinione Iudæi cumulabant sacrificia: quare reprehenditur hæc superstitio opinionum Psalm. 49. Non merentur ergo opera sabbathi iustificationem, sed sunt à iam iustificatis & baptizatis fidelibus, tamen habent sua promissa præmia propter Christum ex misericordia in hac & post hanc vitam, 1. Corint 3. sicut enim stella differt &c.

3. Tertiò, Allegoria sabbathi propria est, quòd sabbatum significat statum illum instauratæ naturæ post resurrectionem, in quo non solùm cessabunt labores corporis, sed etiam calamitates & peccata. Non erimus occupati carnalibus officijs, corpora non edent aut bibent, erimus liberi à peccatis & morte: talis quies erit illa noua vita, sed non tantùm erit quies sed accedet sanctificatio, quæ est præcipua pars sabbathi, quia in illa quiete fruemur notitia Dei, & glorificabimur

ficabimus Deum, Ioan. 17. Hęc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti filium tuum Iesum Christum. Ergo alia vita nostra erit in futuro in notitia Dei & glorificatione, quę dicitur hic inchoari, quatenus fide apprehendimus Deum & eius verbum. Sed nunc videmus per speculum in ænigmate, postea autem clariùs quasi de facie ad faciem, 1. Cor. 13. Hęc est allegoria veri sabbathi, sicut docet Apostolus Hebr. 4. & Esa. vltimo, erit sabbatum perpetuum. Monet igitur sabbatum quietem illam futuram in vita æterna, in qua homines notitia Dei fruuntur, & Deum glorificabunt, & quanuis allegoria ad futuram vitam pertinet, externum tamē sabbatum conseruare maximè opus est propter ministerium verbi Dei & cæremonias, id est, vt cantemus, laudemus Dominum, &c. vt summa beneficia Dei veneremur & conseruemus. Aliqui etiam dicunt Allegoriam sabbathi esse vacationem, cùm patimur Deum agentem in nobis: ideo sabbatum intelligunt de patientia, quę allegoria tametsi sit approbanda, non tamen sic propria est, vt est antedicta, sed quòd denotet futuram quietem: externum autem sabbatum est propter ministerium verbi Dei.

QUARTVM DEI PRÆCEPTVM, Honora patrem & matrem.

CAPVT IX.

ARGVMENTA.

1. *Quarè Deus hoc præceptum dedat.*
2. *Qui sint parentes quos honorare debemus.*
3. *Quod hæc obedientia & opera ciuilia, sint cultus Dei, & Deo placeant maximè.*

Dostquam Deus in tribus præceptis prioris tabulæ docuit, quem cultum interiorem & exteriorē ipse à nobis exigit: nunc docet in

cet in secunda tabula, quæ erga homines exercere debeamus, etiam propter ipsum. Dedit ergo hoc præceptum, ut esset ordo in hac societate vitæ, ut scilicet alij præstant, alij obtemperent, eò quòd necessariù est imbecilliores à præstantioribus defendi, regi & doceri: quare præcipit hoc præcepto honorem & obedientiam præstantioribus. nam sicut boues non à bobus, nec capræ à capris, ut Plato inquit, reguntur: sic natura nostra infirmior est, quàm ut seipsam regere possit. Ideò Deus dat homines doctos & sapientes, præstantes heroes &c. quibus donat præ cæteris donata gregia, eosq; ornat, ut sint loco suo, qui pacem, iustitiam, libertatemq; conseruent. Sic sunt diuersa dona Spiritus sancti, 1. Cor. 12. Et potestas à Deo est, id est ordinatio Dei, Rom. 13. Nam Deus per illos regit & conseruat iustitiam, &c. Et ideò illis debemus honorem & obedientiam propter Deum, 1. Pet. 2. eò quòd loco Dei constituuntur & vices tenent, & hæc ordinatio est maximè necessaria.

Parentes hoc præcepto, quos honorare debemus, sunt nostri genitores, quibus natura subiecti sumus & illis tenemur honorem & obedientiam ex Dei præcepto, non solum quia sunt genitores, sed quoniam Deus præcepit. Exo. 21. dicit, Qui percusserit patrem aut matrè, morte moriatur: & qui maledixerit patri vel matri suæ, morte moriatur. & Deuter. 27. Maledictus qui non honorat patrè aut matrè. Eccl. 3. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore. & iterum, Qui met Dominum, honorat parètes, & quasi Dominis seruiet his qui se genuerunt, in opere, sermone & omni patientia. Vide latius caput de honore parentum.

Deindè parentes hoc loco intelliguntur Magistri & reliqui, quibus parentes suam vicem commiserunt, & illorum officium expediunt erga illos, ut sunt Tutores, Pædagogi, Patres familiæ, Prædicatores, hos omnes vocat scriptura etiam patres, eò quòd

sunt loco parentum, docent, instituunt, regunt: parē
 tes enim in morte committunt filios suos tutori-
 bus, aut mittunt ad magistros scholæ, vt doceantur,
 aut cōmittuntur mechanicis magistris, vt instituan-
 tur in arte &c. Omnes illi honorandi sunt ex Dei prę-
 cepto, & propter ipsum Deū, illisq; debemus obedien-
 tiam in omnibus licitis. Ita iubet Apostolus Rom. 13.
 nos obedire & subditos esse magistratibus, non solū
 ppter iram, id est, punctionem temporalem, sed etiā
 propter conscientiam, quia conscientia fit rea pecca-
 ti coram Deo, & delinquit, si non obedit potestati.
 quæ Dei est minister, & gladium, id est potestatem,
 exercet, non vt homo simplex, vbi omnes æquales su-
 mus, sed quia Dei minister, & loco Dei facit quæ fa-
 cit. Sic ad Ephes. 6. Colof. 3. iubet seruos obedire &
 seruire Dominis suis quasi Domino nostro Christo,
 non ad oculum seruientes. sed ex animo: & adiun-
 git promissionem, quòd tales etiam sua præmia ha-
 bent apud Deum vltra temporale pro fideli labore:
 nam placent hæc opera ciuilia Deo vt maximè. Sicut
 ergo parentes non solū dicuntur illi qui nos ge-
 nuerunt, sed etiam magistratus, tutores, patres fami-
 lias, pastores, &c. Ideò honor non tantum debetur
 atque obedientia parentibus naturalibus, sed etiam
 omnibus supradictis, vt scilicet eos sic honoremus,
 nempe obediēdo illorum iussis: timore, ne eos offen-
 damus, eò quòd Deus hīc quoq; offenditur, si rebel-
 les illis fuerimus: dilectione, vt illis corde faueamus,
 & bonum faciamus. Quòd si quis dixerit, imperia ra-
 piuntur & tenentur ab improbis, infidelibus tutori-
 bus res meę sunt commissæ, &c. Respondeo, ibi discer-
 ni debent personę ab ordinatione & officio DEI:
 politicus status Dei ordinatio est, vt conserueur ci-
 uilis iustitia: Si personę abutuntur Dei ordinatione,
 ipsi viderint: nos obedire debemus non solū bonis,
 sed etiā dyscolis, 1. Petr. secundo. Punit ergo Deus
 maximè

maximè contumaces & inobedientes, sicut Aposto-
 lus dicit Rom. 13. Qui resistunt potestati, iudicium sibi
 acquirunt, id est, pœnam. Tradunt ferè omnes hi-
 storix, contumaces & inobedientes magistratib. tan-
 dem extremas dedisse pœnas. ideò dicit Salomò Pro-
 uerb. 24. Time Dominum fili mi & regem, & cum de-
 tractoribus seditiosis ne commiscearis, quia citò ve-
 niet eorum exitium. Filij Israël quoties ex mandato
 Moysis pugnârunt atque obedientia, toties pau-
 multos vicerunt: è diuerso, quandò contra manda-
 tum Moysis pugnârunt, victi fuerunt à paucis, Num.
 31. Punit quoque Deus Magistratus, si officio & com-
 missioni Dei non satisfaciunt. sic enim Saul à regno
 deicitur, quia non obediuit voci & mandato Dei
 Amalechitarum rege & gregibus ouium, 1. Reg. 15. &
 ideò Deus huic præcepto annexuit promissionem vi-
 tæ longioris & prosperitatis his qui obediunt. Etiam
 magistratus habet promissionem longioris regimi-
 nis, pacis, prosperitatis, si ex animo propter Deum sa-
 tisfacit suo officio, & ita vigilat, vt singuli ordines
 um habeant atque faciant officium, si defendunt ius-
 tos, & puniunt malos.

3. Tertiò sciendum quòd officia ciuilia sunt cultus
 Dei, id est, opera quæ ei placent, quibus honoratur &
 colitur Deus, quanuis non fiant personæ Dei, sed fiant
 erga proximum ad nostram necessitatem & utilitatē
 & ideò sunt cultus Dei, quia ipse illa præcepit: præce-
 pit enim honorare & obedire parentibus, ergo quic-
 quid fecero ex iussu & mandato parentum, etsi vel a-
 quam ad lauandos pedes adferrem, vel aliud simile
 opus exiguum fecero &c. hoc Deo placet, quia fit in
 obedientia Dei, quam obedientiam ipse Deus vt exhi-
 beamus parentibus, præcepit. Sic si obediero magi-
 stratui in re licita, opus etiam sit qualecunque, hoc
 opus placet Deo, quia propter obedientiam quam ip-
 se præcepit, fit, sicut etiã iubet Petrus 1. Pet. 2. Obe-
 dire

dire omni humanæ creaturæ, id est, ordinationi superioris status propter Deum. Sic Christus opera ciuilia probat esse cultus Dei, Matthæi vigesimo secundo, Cùm docet opera secundæ tabulæ, & inquit: Secundum scilicet præceptum, est simile huic. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Verbum hoc, simile, habet suam emphasim, vbi opinio hypocritarum taxatur, qui propter cæremonias suas se efferunt ciuilibus officijs, quæ habent mandatum Dei, illæ verò minimè, sed potiùs gratis colitur Deus Matthæi decimo quinto: hîc verò non gratis. Quare Christus vult vt maiori studio præstemus hæc opera ciuilia, quæ ita placent vt opera primæ tabulæ: nam dicit, Simile huic.

Si igitur opera secundæ tabulæ placent vt primæ tabulæ, sequitur ea multò anteferenda esse traditionibus humanis: Sic & prophetæ repræhendunt Pharisæicam opinionem hypocritarum, qui suas traditiones præferunt operibus tam primæ tabulæ, id est, fidei, timori, dilectioni Dei, quàm secundæ tabulæ, id est, dilectioni proximi & bonis ciuilibus operibus. Osæ sexto. Misericordiã volo &c. & Christus Matthæi vigesimo tertio. Vg qui decimatis mentham, anethû, &c. Et relinquitis quæ sunt maiora legis, iustitiam, misericordiam, &c.

CAPVT X.

ARGVMENTA.

1. *In quibus punctis consistat honor quem debemus superioribus.*
2. *Quid sit præceptum officium eorum qui præsunt.*
3. *Quare sæpè dissipantur imperia, magistratus prudentes & pacifici.*

P

Honor

¹
Honoris
gradus I.

Onor magistratus cōsistit in tribus gradibus: primus est atq; præcipuus, ut agnoscamus præsentiam Dei, id est, quod ipsi sint opus quod Deus instituit ad conseruandum ordinem inter homines & pacem, & quod intelligamus & agnoscamus nos Dei ordinatione illis subiectos esse: hoc sic agnoscere, est Deo honorem tribuere, & præsentiam illius agnoscere in huiusmodi personis. Quoties ergo honoramus Magistratum, toties Deo gratias agimus quòd talem ordinationem instituit ad nostram utilitatem, Rom. 13. Deindè, quoties honorem deferimus prælato, toties animo petimus à Deo, ut hoc beneficium suum in societate hominum conseruet, est, pios rectores in officio tueatur, ne regna frant latrocinia. Sic Reges gestant coronas, & veteri more omnes Magistratus gerebant. Sic Doctores diademate & tiaris ornantur, quæ sunt lingua, quòd Deus sit author huius ordinationis atq; officij, & quòd Deus adsit: & hoc ipsum significant coronæ, quia Deus ornat, cingit, regit & custodit magistratum. Igitur quoties videmus coronam, cogitemus, Ecce Deus hic est, qui est author huius ordinationis, huic Deus nos subiecit: & sic rectè honoramus magistratum & Deum in illo. Secundus est gradus honoris, in obedientia, ut cogitemus Deum hic adesse & ornare potestatem suam in illo magistratu maiori sapientia & iustitia, quàm te. Volo ergo illum audire & gubernationi ipsius obtemperare, & non anteferre consilium & sententiam meam illorum iudicijs. Deus enim præcepit mihi subiectionem, Rom. 13. Omnis anima potestati sit subdita. Quòd verò multi contemnunt, & non obediunt Magistratui, idè fit, quod putant se sapientiores esse & rem melius agnoscere atq; intelligere, quàm illum. Ut ergo heroicis & ceteris viros honoramus propter admirationem virtutis

I I.

tum & scientiæ quam in eis cernimus: Sic de magi-
 stratu censendum est, quòd Deus illum per tales ad-
 ministrat. Nā sapientia ac prudentia, dona Dei sunt,
 non conascuntur nobis: ideo petijt Salomon in ini-
 tizio regni sui sapientiam, 3. Regum 3. & Sapiens dicit:
 Omnis sapientia à Deo est. Igitur ab illo petere de-
 bent omnes rectores, & totam gloriam Deo patri cœ-
 lesti referre, non sibiipsis, 1. Corinth. 9. Qui gloria-
 tur, in Domino gloriatur. Tertius gradus honoris
 consistit in condonandis erratis magistratui: magna
 est enim infirmitas humani generis, & diabolus per-
 petuò conatur perturbare harmoniam humanæ so-
 cietatis & ordinem: ideo multa existunt incommo-
 da & errata. Quare opus est subditis æquitate qua-
 dam, ne temerè detrahant magistratibus etiam dysco-
 lis suam auctoritatem, non sicut filius Noæ ebrium
 patrem derisit, Gen. 9. Ambitiosa & carnalia ingenia
 laudi sibi ducunt; dum cauillantur & repræhendunt
 superiores eorumque leges. Ideò hæc vox, Honora
 patrem, maximè coercere debet illorum petulantia.
 In his tribus gradibus consistit præcipuè honor pa-
 rentum & magistratus.

I I I,

Secundò, officium præcipuum est magistratus cu-
 stodire legem vtriusque tabulæ, nam quòd ad exter-
 nam disciplinam attinet, etiam primam tabulam ma-
 gistratus tueri debet, iuxta illud 1. Timot. 1. lex est in-
 iustis posita &c. Vbi Apostolus vult prohiberi lege &
 disciplina atque puniri non solum flagitia, quæ cum
 secunda tabula pugnant, sed etiam pugnantia cū pri-
 ma. Itaq; si magistratus quærat, quæ sint sua officia,
 in decalogum velut in speculum tueatur, & memine-
 rit totius legis defensionem ad se pertinere, curare
 ut rectè doceatur populus de religione, deindè prohi-
 bere & punire idololatriam, blasphemias, homicidia,
 latrocinia, furta, adulteria, defendere rerum Domi-
 nia, non rapere facultates subditorum, recta exercere
 iudicia,

2.

iudicia, ferre leges necessarias ad regendos mores populi, & ad retinendam pacem. Hoc modo contem-
bitur magistratus in Decalogo omnes partes sui officij. Et in hunc finē, vt magistratus sit verus custos legis Dei & vtriusq; tabulæ, Apostolus iubet orare principes regibus & omnibus qui in sublimitate cōstituti sunt vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & sanctitate. Officium magistratus est, vt pacem efficiat ac tueatur, sed finis pacis non debet esse secundum Apostolum, vt securi & quieti fruamur voluptatibus, sed vt honestè & piè viuamus, & populus doceatur & instituatur ad religionem. Hic finis pacis maxime tuendus est & perquirendus à Magistratu. Maxime enim hæc duo disciplina & doctrina, fieri debent in societate humana, ac conseruari à rectoribus, quæ etiam præcipit Apostolus Ephe. sexto, vt parentes exhibeant filijs. Disciplina est, diligenter coercere cupiditates, certis exercitijs, laboribus, studijs, & pœnis: his enim exercitijs domantur ingenia, fiunt ad virtutes aptiora. Ideò Ethnici diligenter retinebant disciplinam: & scriptura dicit Prouerb. 13. Qui parat virgæ, odit filium suum. Sed doctrina quoque pietatis & religionis adhibenda est: nam doctrina sine disciplina parum proficit, sicut Lactantius inquit sine scientia & religione: & Apostolus ait: Si habuerim mem prophetiam & omnem scientiam, charitatem autem non habeam, nihil sum, 1. Corinth. 13. Effigetur lex siue disciplina pædagogus ad Christum, Galat. tertio. Vult igitur Apostolus homines doceri disciplina assuefieri, vt perueniant ad agnitionem Christi.

3. Tertiò, quoniam sæpè homines pace abutuntur, quæ paritur & tuetur à pijs Rectoribus, in ocio oblitiscunt se voluptatibus: ideò Deus punit mundum frequentioribus bellis & dissipationibus regnorum. Sic comminatur Christus Hierosolimitanis Luca. 21. qui

qui in diebus pacis obliuiscabantur Dei, & dediti omni voluptati, non agnouerunt tempus visitationis suæ: & de quibus Hierem. 6. dicit, quòd securi clament, pax pax, & tamen non erat pax. Abusus ergo pacis apud populū est causa dissipationum Regnorum ac sæuissimorum externorum hostium occasio. Fit quoque aliquando propter ambitionem, auaritiam ac rigiditatem principum, sicut punitur Achab rex, quòd alienam vineam appetiuit, 2. Reg. 21. Regnum Israël dilaceratur propter idololatriam Salomonis, tertio Reg. 11. Roboam punitur, eò quòd noluit partem tributorum remittere, 3. Reg. 12. Sic Salomon in prouerb. 28. propter peccata populi multi sunt principes, & propter malos mores populi Deus dat infelices principes & hypocritas &c. Honorandi porrò sunt Magistratus & rectores, non precipuè quòd de alto genere nati, sed quia locum Dei tenent.

CAPVT XI.

ARGVMENTA.

1. *Quòd Deus dedit nobis parentes ideò, ut sint nostri Domini loco sui, id est, Dei.*
2. *Quæ sint magna bona, quæ Deus nobis per parentes nostros facit.*
3. *Quòd non solum sanos, sed etiam infirmos & senes parentes honorare debemus, & illis benefacere, ut simus capaces promissionis Dei.*

Deus præcepit honorare parentes, Exo. 20. Quia ipse proposuit & dedit nobis eos in Dominos nostros, qui locum suum teneant erga filios. Non enim casu fit, ut hic sit tibi pater, & hæc tua mater. Deus sic ordinauit & disposuit, atq; hæc est immensa Dei

fa Dei pietas erga genus humanum. Ipse dat parentes per quos nos creat & nutrit: dat Angelos, qui custodiant, seruent atq; seruiunt, Hebr. 1. Mat. 8. d. nat nobis Christum redemptorem, per quem nos saluat, Ioan. 2. Debemus ergo his Dei donis maxime honorem & gratiarum actionem Deo, atque ex animo petere, vt Deus nobis hæc conseruet, quàm maxime ipsos parentes. Multa enim incommoda habent Orphani pueri & derelicti à parentibus. Tùm autem nobis Deus illos cõseruat, cum eos colimus & timemus, si quando irascuntur, ne iram illorum contempnamus, quando illis debitam obedientiam præstamus. Sæpè etiam priuat Deus filios parentibus, propter illorum contemptum & inobedientiam: aut parentes, aut contumaces filij antè diem moriuntur, nam habet hoc præceptum promissionem longæ vitæ. Ideò vult Deus, vt honorentur parentes propter suum præceptum & donum, quia ipse nobis parentes dedit.

2. Secundò, sunt multa bona quæ nobis Deus confert per parentes: ideò maxime vult, vt honorentur illos, primùm, quia parentes sunt instrumenta, quæ nos Deus creat, & in mundum nasci facit. Quod enim iam Deus creat hominem, non accipit materrem & matrem, & finit eos procreare proles: sic est opus bonum, quod Deus per parentes nobis facit, quia creat nos, & donat nobis vitam: hoc non possent facere vir & mulier, nisi Deus sic ordinasset: ipse crearet filios: quibus enim non vult dare prolem, illi manent steriles. Sæpè etiam sancte steriles intrarunt precibus à Deo fructus, sicut Anna 1. Reg. 1. Et Sara Gen. 15. Alterum bonum opus quod Deus nobis per parentes facit, est quòd nos, postquam nati sumus, enutrit. Non enim dat nobis cibum de celo, sicut patribus olim Manna in deserto, sed de

NG.

matri lac in vberibus, & patri diuitias, vnde nos educare & vestire possint. Videmus enim, quàm difficile se habeant pueri in illo statu, quo seipfos iuuare non possunt: & nisi Deus per parentes eos conseruaret, omnes in pueritia perirent. Ideò Tobias senior docuit filium, vt memor esset matris, & cogitaret quanta pericula passa esset propter eum in vtero., Tob 4. Tertium bonum opus est, quòd Deus dat nobis Christianos parentes, qui nos faciunt baptizari & institui in fide & religione. Nam si parentes nostri non forent Christiani, non baptizaremur, donec adulti ipsi peteremus baptismum. Si ergò haberemus infideles parentes & moreremur sine fide & baptismo, omnes damnaremur ex sententia CHRISTI, Ioannis. 3. 3. Qui non credit, iam iudicatus est. magnū est ergò beneficium Dei, Quod nos per parētes adducit in Christianismum. Rursus, Postquàm iam aliquo modo creuimus, & annos habemus vt doceamur in verbo Dei, tunc docet nos Deus meliorem & necessariam doctrinam per parentes, nempe decem præcepta Domini, orationem Dominicam, Symbolum Apostolorum, catechismum & cæt. quod licet alij nos doceant, vt potè in scholis aut in Ecclesia, tamen hoc factum est per commissionem Parentum & stipendium. Nam & hoc illis etiam præcepit Deus, Ephesio. sexto Colof. 3 scilicet vt in doctrina & correctione Domini proles suas educarent. Docent præterea nos parentes honestos mores, & artes siue liberales siue mechanicas: vnde inter homines viuere possumus, & nos per illas sustentemus. Habemus denique ab illis portionem hæreditariam, & bona mobilia vel immobilia, quæ omnia Deus nobis per illorum laborem & pietatem distribuit. Ideò pessimi sunt filij, qui non agnoscunt hæc beneficia in parentibus, & qui contemnant aut vili pendunt suos parentes. Si quis diligit instrumentum,, per quod multa elaborauit, cur non

magis parentes? Ideò dicit Salomon prouerb. 6. Conserua præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ: liga eam in corde tuo, & cum ambulaueris, gradientur tecum: cùm dormieris, custodiant te: & euigilans, loquere cum eis.

3. Tertiò, hoc præceptum ligat donec uiuant parentes: ideò quanuis parentes sunt infirmi aut senes vel defectuosi, aut qualescunq; fuerint, tamen Deus per illos dedit filijs iam dicta beneficia: atque ideò non minus honorandi sunt, immò colendi & diligendi propter Dei mandatum donec in terra uixerint. Deus quoq; verax est in sua promissione erga eos qui honorant parentes, ut uiuant uita longiore. Tota scriptura testatur infelicem futurum omnium illorum successum, qui parentes contempnunt, & illis contrariantur. Filius Dauidis Absalon cùm patrem de regno expellere laboraret, statim pessimè moritur suo spèdio, 2. Reg. 15. & 18. Sic & illis contingit, qui postquam parentes ad paupertatem redegerunt, postea nullam eis gratitudinem aut pietatem exhibent. Sic duo filij Sennacherib regis Assyriorum, occiderunt patrem: sed tamen neuter eorum regnauit post eum, 4. Reg. 19. Sic contigit filijs qui insidiantur regno & substantiæ parentis. filij Heli non audièrunt patrem suum ipsos corrigentem, 1. Reg. 1. ideò diuinam ultionem experti sunt. Econtra qui honorant parentes, habent felicem successum. Dauid fugiens à facie Saul, & in magna angustia existens, habuit tamen curam parentum suorum, quos commendauit diligenter regi Moab, 1. Reg. 22. & sic tandem liberabatur ab omni periculo. Sem & Iaphet duo filij Noè, benedictionem patris meruerunt, quia patri nudato obsequium præbuerunt: Cham uerò in filio suo maledictus fuit, quia patrem deriserat, Genes. 9. Fuit & Christus suis naturalibus parentibus subditus & obediens, Lucæ secundo: in cruce quoque honorans matrem,

matrem, eam commendauit Ioanni, c. 19. In omnibus igitur debent obedientiam filij parentibus præterquam peccato, vt si te arcere vellent à fide & veritate, & ad impietatem cogere: sic non obedit Petrus Pharifæis Act. 5. nec obstetrices Regi Aegypti. Exod. 1. Nec Balaam propheta regi Balaac, Num. 22. Sic nec Marathias Antiocho, vt relinqueret legem & iustitiam Dei, 1. Machab. 2.

QUINTUM DEI PRÆ-
ceptum, Non occides,

Exod. 20.

CAPVT XII.

ARGVMENTA.

1. *Quare non debemus occidere, quia Deus præcepit, & vindicare vult homicidium.*
2. *Quibus incumbit vindicare malum.*
3. *Quando irasci fit sine peccato, & quando cum peccato.*

HOC præceptum est obseruandum ex fide, sicut omnia præcepta fieri debent: quod ita contingit, quando prius fide statuamus nos propter Christum placere Deo, & postea obedi- mus Deo in his præceptis, timemus Deum, nec volumus eum offendere: ideo abstinemus ab iniusta violentia, resistimus iracundiæ, reprimimus odium: & quia hæc exercitia non sunt facilia, ideo pij adiuuatur à Spiritu sancto, Romanor. 8. ipse spiritus adiuuat infirmitatem nostram, &c. Et sic obseruantia omnium præceptorum fit cultus Dei propter finem, quia hoc sine præstatur vt Deo obediamus in his officijs. Prohibet ergò Deus triplex homicidium: Primum cordis, hoc fit ira & inuidia cordis: nam sicut ignis accensus non quiescit, Homicidij triplicis primum.

scit, & agrè reprimatur. De illo autem homicidio inquit Ioannes 1. Ioan. 3. Qui odit fratrem suū, homicida est. est enim charitas vita spiritualis. Est porro homicidiū oris, scilicet dum impij imprecantur lingua vt Deus peste, plagis fulgure occidat proximum. Conuiciatores siue maledici regnum Dei nō possidebūt, 1. Cor. 6. Occiditur sēpē innocens in fama sua per ora detrahentium. Est tertio homicidium corporis, vbi vita homo priuatur, qua nihil habet præstantius & nobilius. Prohibet igitur Deus ne quis occidat proximum. Nec Deus relinquit impunitos homicidas, est em̄ Deus maximè custos huius legis, sicut patet, & testantur hæc verba Gen. 4. Ecce vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, & Matth. 26. Qui acceperit gladium, (scilicet non concessum à magistratu) gladio peribit: quare etiam si quis homicida effugerit manum magistratus aliquandiū, sciat tamen se Dei manum effugere non posse, qui mirabiliter retrahit reos eiusmodi ad luendas pœnas corporales. Sic contigit Cain, qui occiso fratre, profugit à facie Dei, Genes. 4. Hoc autē facit Deus, vt retineat pacem in societate humana. Requirit ergo hoc præceptum, sicut omnis lex Dei, perfectā obedientiā, & non solū manu & opere, sed etiā corde vult impleri, sicut etiā Christus interpretatur legem Matt. 5. ideo præcipit vt non solū manu abstineamus ab homicidio, sed etiam ne corde aut lingua noceamus proximo: id est ne lingua det consilium aut cōsensum, vt homicidium iniustum perpetretur: nā eidē pœnæ subiacent & qui faciunt mala, & qui eis qui faciūt, assentiuntur, Rom. 1. Ideo omnis amarulētia, ira, odiū, vindicta prohibetur hoc præcepto.

2. Secundò, Deus non vult vt malum, scilicet homicidium, furtum, adulteriū &c. maneat impunitū, ideo ordinauit magistratum, super terrā, & illi commisit gladium, qui loco suo vindicet malū, Rom. 13. nō em̄

sine causa gerit gladium : minister Dei est ad vindictā malefacienti &c. Ideò senatus mādato Dei & eius auctoritate punit malefactores: nā Deus dicit Deut 32. Mihi vindictā, & ego retribuam, id est, Dei est vindicta quam magistratus legitimè exercet, Priuata, verò vindicta quæ fit sine auctoritate magistratus, prohibita est: sic enim inquit Christus Matt. 5. non debetis resistere malo, scilicet si te quis percusserit in maxillam vnā, præbe ei & alterā: & qui te cogit ad vnum milliare, vade duo cum illo: & benefacite inimicis vestris, &c. Nos igitur patientiā habere debemus, & pati iniuriam, sed non vlisci nos ipsos, Rom. 12. Deus hoc commisit potestati, quæ si nō punierit iniustitiam, v̄ illi. Publica ergò vindicta Dei præcepto per magistratum fieri licet & debet: & habet hæc publica vindicta legitima multas partes, id est, iudicia, bella, defensionem aduersus latrones, supplicia maleficiorum legitima &c. hæc enim omnia concessa sunt Christianis, quia magistratus est res bona & diuina ordinatio, vt patet Rom. 13. Omnis potestas à Deo est. Tales exiterunt in officijs & imperijs suis Ioseph, Dauid, Iosue, Centurio, & multi alij sancti principes. Verùm magistratus debet legitimam & secundum leges exercere vindictam mali. Si enim sine legum auctoritate, priuata quadā cupiditate vteretur, seu quouis alio modo læderet aut vim inferret, hoc ad priuatam attineret vindictam, & esset grande peccatum.

3.
Tertiò, quia aliud est irasci propter gloriam Dei, & amorem iustitiæ, & aliud ex priuata cupiditate, vt quandò nobis commoda nostra eripiuntur & interturbantur voluptates, ideò peccatum iræ intelligitur. Sed quandò fit studio defendendæ gloriæ DEI aut iustitiæ vel aduersus impietatem & turpitudinem, hic zelus & ira placet Deo, & non est peccatum. Sic Phinees promittitur sacerdotium propter zelum gloriæ DEI, & contra impietatem, Numerorum xxv. & 4.

& 4. Regum 10. laudatur Iehu, qui inquit, vide zelum meum pro Domino, & Psal. 68. zelus domus tuæ comedit me, id est, exarsi magno impetu defendendę domus tuæ. & 3. Regum 19. inquit Helias: Zelo zelatus sum & cæt. & Dauid inquit Psal. 138. Perfecto odio oderam illos. Sic quoquę Prophetę sæpę maledicunt impijs: & sic in heroicis viris reperitur talis impetus & zelus defendendę iustitię & puniendę turpitudinis, reipublicę tuendę, & c: & plurimũ commendantur. At ira priuata & exarsio cupiditate vindicandi, hæc peccatum est, & contra Dei præceptum Dilige proximum tuum sicut teipsum. Et Christus Matth. 5. iram refert ad hoc præceptum, Non occides vbi prohibet priuatam iram. Non solũ igitur manus aut gladius prohibetur hoc præcepto, sed etiam animus, ira, odium nocendi, maledicentia, detractio delectatio in miserijs aliorum. Verbis & cõsilijs claudis destinis promouere cædes, bella, simultates, & punitiones aliorum, seipsum vlcisci verbo & facto. Omnia hæc deus grauissimẽ punit, & scriptura dicit Ecclesi 28. Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Igitur priuata ira & vindicta, est grauissimum peccatum.

CAP. XIII.

ARGVMENTA.

1. *Quid sit vera reconciliatio proximi, quam Deus exigit.*
2. *Quòd illa Deo plũs placeat, quàm munus, id est, opus etiam quodcunq;.*
3. *Quale habeat premium reconciliatio.*

Era reconciliatio proximi, est perfecta cordis condonatio offensę illi qui offendit: Est autẽ perfecta & integra condonatio, est & falsa & imperfecta. ali.

qui enim condonant verbo solum, & interim rancorem in corde retinent, & illa est falsa reconciliatio, quam & Christus rejicit Mat. 18. in parabola cum seruo nequam, ubi ait: sic & pater meus coelestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris: De illis quoq; dicitur Hier. 6. dicentes, pax pax, & non est pax. Sic Iudas foris simulabat se amicum, at in corde retinebat malum propositum, donec proditionem suam perficeret, Mat. 26. Sic Absalon se simulat amicum Amnoni fratri suo, licet stuprasset Thamar sororem suam, donec nascisceretur tempus occidendi illum, 2. Reg. 13. Cordis autem condonatio in hoc cognoscitur, si beneficium sequitur: sic Ioseph condonans fratribus suis offensam in Aegypto, beneficijs eos affecit, Gen. 44. & Moyses orat pro sorore leprosa, qua ipsum offenderat, Numer. 12. Talem reconciliationem etiam docet Apostolus Roman. 12. Non malum pro malo reddentes, sed est diuerso bonum, & sic carbones, &c. Insuper ad veram reconciliationem exigitur, vt accedas offensum, & ei loquaris, petendo, humiliando &c. Sic enim fecit Iacob Esau fratri suo, adorans illum, id est, reuerentiam ei faciens, & humilia verba profert, Gen. 33. Et Christus inquit Matth. 5. Vade, non dicit, quiesce, ne loquere illi: sed vade, inquit, & reconciliare proximo tuo. Qui igitur prior occasionem dedit offensa, tenetur quoq; prior alium adire & reconciliare: & rogatus, debet remittere fratri non solum semel in die, sed septuagies septies, Matth. 18. Quod si quis prior occasionem dedit, & noluerit venire: accede tu illum propter DEI preceptum, nam Dominus noster Christus id te facere iubet, & dicit: Vade reconciliari: ne igitur respicias hominem, sed obedi etiam diuini precepti, & lucraberis fratrem tuum. Si autem perrexerit pertinacia sua, tu tamen liberasti animam tuam a carcere odij, & eris excusatus coram Deo.

Se-

2. Secundò, hoc recõciliationis opus plùs Deo placet, quàm vllum aliud opus bonũ quantumcunq; etiam speciosum : quia Deo non placet aliquod opus, quod fit irreconciliato proximo nostro: idèò 1. Ioan. 4 dicitur : Si quis dixerit quoniam diligo Deũ, id est, mandatum & cultum eius seruo, ieiunium, orationẽ, Missam, & fratrem suum odit, mendax est : qui enim nõ diligit fratrem suum quem videt, Deum quẽ non videt, quomodo diligere potest? Erat in veteri testamento opus præcipuum, offerre vitulos, arietes, hircos, columbos, &c. Leuit. 2.3. 4. quos cultus & sacrificia Deus præcepit, attamen Christus Dominus noster docet, quòd ille Deo non placet, sed nobiliorem cultum esse, vt seruemus Dei præcepta & reconciliationẽ proximi. Nullum igitur opus Deo placere potest, siue id sit prophetia, scientia, fides, eleemosyna, castigatio corporis, nisi pacato proximo, 1. Cor. 13. Si habuero omnem fidem, &c. Dilectionem igitur & misericordiã Deus imprimis præcepit & exigit, plùs quàm sacrificium aut vllum opus nostrum. Quando igitur proximus tuus placatus fuerit, tunc Deo placebunt & opera tua. Quare Christus ampliùs dicit Matt. 5. Esto consentiens aduersario, id est, concorda cum aduersario, tuo citò, citò inquit, dum es in via cum eo, id est, in præsentì vita, ne fortè tradat te aduersarius, id est, ira iudici Deo, & iudex tradat te ministro, id est, diabolo. Nam qui nihil vult remittere proximo suo, & tamẽ peccat quotidie, illi referuabuntur omnia sua peccata, & satisfacere tandẽ congetur vltimũ quadrantem. Idèò ait Christus, Remittite, & remittetur vobis. Luc. 6. Mat. 6 aliàs nunquã consequeris indulgentiam. Sic Luc. 6. inquit Christus, Estote misericordes, sicut & pater vester cœlestis misericors est, id est, ob eandẽ causam condonate, quia pater cœlestis condonat : ille enim remittit propter suam bonitatem offensam, & nos propter eandẽ patri-

patris bonitatem exhibitam in gratiarū actionē Deo patri, cōdonare debemus pximo nostro. Hoc signum gratitudinis est recepti beneficij Christi, remittere offensam proximo: quod si non fecerimus, tūc cæcus cæcū ducit, & ambo in foueam cadunt perditionis: ambo ira obcæcati, æternam lucent pœnā, nisi indulserint sibi mutuò delicta: Et iterum loquitur ad illos qui nolunt indulgere, Luc 6. Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo est, non consideras? Sic magni æstimas quod tibi fecerit homo: sed quid tu Deo feceris, non ponderas &c. Est igitur post fidem in Christum maximum opus dilectio proximi, reconciliatio, concordia, & beneuolentia: sine hac dilectione Deo non placet vel fides, vel oratio, vel eleemosyna: ideò dicit, vade primū reconciliari fratri tuo, & postea veniēs, offeres munus tuū, id est, facias quod cunq; opus bonū, & tunc Deo placebit: nō enim opus aliquod bonum rejiciur, sed inuidia cordis & odium, quæ omnia opera nostra contaminant.

Tertiò, quoniā Christus dicit, Remittite, & remittetur vobis: & docuit nos orare, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitorib. nostris: 3. Luc. 6. Matt. 6. igitur patet quòd nostra dimissio offensæ proximi & reconciliatio, meretur nobis apud Deum nostrorū debitorū remissionem. Sed si hoc verū est, Christus gratis venit in mundū, Ga. 5. cui soli tribuitur quòd eius mors & sanguis & meritum tollunt peccata mundi, vt Ioan. 1. Nam hoc certū est, quòd peccatum propter opus Christi, id est, mortem, condonatur: non ppter opus humanū. Ad hoc respōdetur, quòd fides nostra certa est & conscientia, quòd a solo Christo expectamus remissionē & iustitiā. Sic inquit Apostolus Rō. 4. Ideò ex fide, vt promissio sit certa, sed hæc fides nō est vera fides, nec rectè qrit in Christi morte remissionem, si nō primū remiserit offensam fratri suo: quòd modò

modò misericordiam accipiet, qui nullã exhibet fratri, sicut in parabola patet de seruo nequam, Matt. 18. Idè remissio nostra tametsi non meretur remissionem à Deo, hoc Christo saluum manet, attamen capax non est remissionis, nec verè eam à Deo accipiet, qui quàm primùm illam non exhibet fratri suo: ergò dimissio offense proximi, est signum certissimum, quod & nobis à Deo propter Christum dimittentur nostra delicta: sin verò secùs, neque nobis dimittentur. Nam fides sine opere mortua est. Fides enim semper efficax est, modò opera attestentur veram adesse fidem: illa sola Christum respicit, propter illum credit exaudiri orationem suam, placere eleemosynam &c. dimittentur sibi peccata: sed hæc omnia signa sunt veræ fidei. Ideò si opera non sequuntur, fides inefficax est mortua. Fides igitur accipit beneficiũ Christi propter ipsum, & opus probat & testatur se non inanem esse fiduciam. Summa, fides credit quòd propter Christum ex misericordia nobis omnia donentur, remissio peccatorum, exauditio orationis, salus æterna. Sed hanc fidem esse veram & efficacem, testantur pœnitentia, opus orationis, obedientia præceptorum Dei. Quare etsi non apprahèdunt bona Christi opera, sed ipsa fides in gratuitam Dei misericordiam, necesse tamen est adesse opera, quæ testentur fidem non esse inanem fiduciam: Ideò separari nullo pacto possunt, præsertim in adultis, Fides & opera: neq; fides esse poterit vbi opera non sint: opera enim certificant fidem.

SEXTUM DEI PRAECEPTUM, Non Mœchaberis. Exo. 20.

CAPVT XIII.

ARGVMENTA.

1. *Quibus sit præceptum ut nubant.*

2. *Quomodo*

2. *Quomodo quis mœchatur corde, ore & factu.*

3. *Quo Deus punit adulterium hic & in futuro.*

Christus atq; scriptura præcipit omnibus nubere, & vitare fornicationem & immunditiam, exceptis tribus hominum generibus: quorū primum est, qui ex ex utero matris sunt nati inhabiles ad matrimonium. Deindè qui ab hominibus sunt castrati, aut aliàs per accidentales infirmitates sunt facti defectuosi: postremò sunt, quibus Deus ex speciali gratia concessit donum continentiae, qui se castrant propter regnum Dei, & qui votum solenne emisertunt cælibatus, vt ei fidelius inseruiant atq; imitetur: & qui hoc Dei donū habent, Deo gratias agant: Sic enim dicit scriptura Sapient. 8. Non possum esse continens, nisi Deus dederit. Et Christus dicit, Matt. 19. Non omnibus hoc datū est, qui potest capere, capiat. Alijs verò omnibus hominibus, seclusis his tribus generibus, præceptum est nubere, vt Gen. 1. Crescite & multiplicamini &c. Et 1. Corint. 7. propter stupra vitanda suam quisque vxorem habeat, & quæq; suum virum. Et iterum, Melius est nubere quàm vri. Prohibetur autem hoc præcepto. omnis immunditia & luxuria, sub quacunque etiam specie comprehendi potest. Est quoque magna differentia inter vitam coniugatorum, & vitam fornicatorum ac nebulonū. Nam vita coniugata non est peccatum, quia DEVS hanc instituit & ordinauit, sed vita adulterina & fornicaria peccatum est: hoc enim prohibuit Deus 1. Corinth. 7. Si quis nubit, scilicet legitimè, nō peccat: ergo illegitima cohabitatio Deo displicet, eò quòd fornicatores regnum Dei non possidebunt, 1. Corint. 6. Ephes. 5. Galat. 6. Deus quoq; legitimè natis maiora confert gratiarum dona, quàm spurij, vt commu-

1.

Q niter

niter contingit: habent quoque benedictionem Deo quod secundum ordinationem & voluntatem Dei in legitimo statu sint nati: ergo cauenda est omnis fornicatio. Et Deus per Moylen præcepit Deut. 22. Non sit meretrix inter filias Israel, neque sit scortator inter filios Israel: hoc est Dei præceptum, contra quod facere non licet. Et quanuis permittantur in panaria ob vitandum maius periculum, tamen non ut iustum defendi potest.

2.
Triplicis
adulterij
primum.

Secundò, est triplex adulterium siue luxuria, quæ prohibetur: prima est cordis & in cogitatione, quæ Christus prohibet Matth. 5. Si quis viderit mulierem alterius ad concupiscendam eam, id est, ea intentione, vt delectetur in cogitatione illa, is iam mœchatus est in corde suo. Ideò licet mundus hanc mœchitiam non videat, nec puniat, tamen eum Deus in cælo respicit, cui omnia nuda & aperta sunt, Hebræor. 4. Deus punit hic & in futuro.

II.

Deindè mœchia oris prohibetur, quæ fit cum quæ inhonestis verbis alienam vxorem alloquitur, insultat, & verba luxuriosa & cantilenas facit, aut etiam inordinatis moribus, gestibus, ornatu meretricio, cuius placeat & prouocet ad luxuriam, sic monet apostolus Ephe. 5. fornicatio autem & omnis immunditia aut auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent &c. Matth. 12.

III.

omni verbo ociofo, quod locuti fuerint homines &c. Postremò, vt nec opere perpetremus adulterium sed omnes continentes simus vsque ad coniugium sic commendatur prophetissa Anna Lucæ 2. quod virginitate sua vixerit cum viro suo annis septem & Tobia filius doctur à patre, Tobia 4. Deindè, quis in matrimonio ad aliam accedat, sed seruet eandem, quoad vixerit, & honestatè: nam lex matrimonij non soluitur nisi post mortem alterius, Romanor.

Est quoque furtum maximum, quod legitimi committunt, dum corporis sui ius non habeant viri, sed mulieres, & è diuerso, 1. Cor. 7. ideò se non debent defraudare, aut dare occasionem maligno. Sic exigit Deus, quòd ex omni parte viuamus honestè & continenter, & cubile impollutum custodiamus. Ideò ruperitudo non debet nominari in vobis, nedùm perpetrari, Ephes. 5.

Tertiò, tradunt sacræ literæ, quàm grauis sit ira Dei aduersus hoc peccatum: quare maxima cæcitas est, nò timere æternas & corporales pœnas: causa diluuij fuit libido Gen. 6. Sodoma cõflagrauit propter nefariã impuritatem, Gen. 19. Ciues Sichem interfeciti sunt propter stupratam filiam Iacob, Genes. 34. deindè in deserto propter libidinem vna die 25. millia hominũ perierunt, Num. 25. Postea verò tota tribus Benjamin deleta fuit propter stupratam Leuitæ vxorem, Iudic. 19. Filij Heli propter adulteria perierunt, 1. Reg. 2. adulterium Dauidi atque huius regno maximas calamitates attulit, 2. Regum 12. & vltimo: Samsonem quoq; fortissimum meretricius amor captiuauit. Ostendunt pœnas huiusmodi flagitiorum etiã gētium historiæ. Troia propter adulterinum raptũ Helenæ euersa est, Romana respublica tota mutata est propter oppressam Lucretiã. Aiũt quoq; Constantinopolim ante captiuitatem horribilibus sceleribus pollutã fuisse. Certissimum enim signum est imminenti exitij Imperijs & ciuitatibus, quandò ad ipsa vitia accedit impunitas & contemptus peccati, sicut Esai 3. Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt. Cùm talis est licentia peccandi, sciamus non procul abesse pœnas. Apostolus igitur cū primis multas conciones facit cõtra huiusmodi libidines, vt ferè nullũ aliud vitium plũs carpsisse videatur, vt quòd grauius à Deo puniatur. Ephes. 5. fornicatio & immunditia nec nominetur in vobis, Gal. 5. opera car-

nis sunt scortatio, adulterium, immunditia, &c. et
 addit ibidem. Qui talia agunt, regnum Dei non posside-
 bunt. Col. 3. fornicatio & impudicitia &c. propter
 quæ venit ira Dei in filios inobediētes. 1. Thes. 4. Hoc
 est volūtas Dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis vobis
 à fornicatione, Heb. 13. Scortatores & adulteros in
 dicabit Deus, & 12. Pacem sequimini cū omnibus
 sanctimoniā, sine qua nemo videbit Deū. & 5. Pet. 2.
 Apostolus exaggerat libidinis peccatum præ ceteris
 peccatis, & significat præcipuè puniri homines pri-
 uatim & publicè. Iniustos, inquit, ad diē iudicij refer-
 uat, maximè verò ambulantes in concupiscentia im-
 munda iuxta carnē. Tenentur ergò magistratus puni-
 re libidines, iuxta illud 1. Tim. 1. Lex iniustis est pro-
 sita, nā magistratus est custos legis, & debet non solum
 libidines, sed his vicina peccata prohibere, quæ
 illis occasionem dant, vt ocium, luxus, intemperan-
 tia, vt propheta ait Ezechiel 16. Hæc fuit iniquitas
 Sodomæ, ocium, saturitas, abundantia, superbia, &c.
 manū egenti non porrigebant: idè fecerunt abomi-
 nationes, propter quas deleui eas. Sunt enim gradus
 libidinum, & etiam in pœnis illarum sunt gradus, vt
 habent exempla sacrarū literarum. Vt igitur hic pro-
 pheta adiūgit vicina peccata, ita in hoc præcepto pro-
 hibentur omnia peccata illa seu vitia, quæ alunt libidi-
 nes, vt ebrietas, ocium, &c. Implemus autem hoc
 præceptum sic & Dei cultum facimus, quādò primo
 agnoscimus immunditiam nostram, & statuimus si-
 de Deum propitium nobis fore propter Christum, &
 incipimus Deo obedire in hoc præcepto, sic vt timo-
 re Dei & propter Deū repugnemus affectibus qui ad
 libidines incitant, & abstineamus à fornicatione, &
 adulterio, &c. & coniugio honesto vtamur secundum
 illud Pauli 1. Corint. 7. propter supra vitanda &c.
 Hæc inchoatio obedientiæ placet Deo, & sua habet
 præmia, sicut patet in Iosepho Genes. 39. qui noluit
 forn.

fornica-
 Deum, &

1. Quæ
 nia

2. Quæ
 tri-
 run-

3. Quæ
 con-

V

Deus, in
 eum fine
 eum fine
 plicaretu
 cum Deu
 pulatio fi
 quamlibe
 masculo
 obstat im
 dam à cor
 uina ordi
 pinquitar
 hibetur e
 sonæ pro
 Mater, ne
 filij mei f
 ne non p

fornicari & cetera. & de Susanna Daniel. 13. illi timebant Deum, & ideo abstinebant.

CAPVT XV.

ARGVMENTA.

1. *Quae persona possunt contrahere matrimonium.*
2. *Quod parentes non debent cogere filios ad matrimonium illius aut alterius personae, sed liberum permittere.*
3. *Quod filij sine parentum consensu non debent contrahere.*

Matrimonium est combinatio animorū ex consensu viri & mulieris, ac cohabitatio secundum Dei ordinationem, usque ad mortem. Rom. 7. Mulier mortuo viro soluta est à lege, Gen. 1. benedixit eis Deus, inquit: Crescite & multiplicamini. & in eum finem, ut crescerent, & genus humanum multiplicaretur, creauit eos masculum & foeminam. Et cum Deus instituerit matrimonium, vult etiam ut copulatio fiat honestè & cum ordine, ut masculus non quamlibet personam ducat, nec quilibet persona cuiquam masculo nubat, sed licitum sit tantum eis, ubi nullum obstat impedimentum. Prohibetur ergo personae quaedam à contrahendo cum aliquibus matrimonio, ex diuina ordinatione & precepto propter sanguinis propinquitatem & affinitatem: Deinde quaedam personae prohibentur ex lege humana & ordinatione Ecclesiae: Personae prohibita à Deo, sunt octo, ut Leuit. 18. scilicet Mater, nouerca, soror, soror nouerca, soror matris, filij mei filia vera vel priuigna, soror patris: haec personae non possunt à quoquam duci ex diuina ordinatione

tione & sanguinis ratione. Sed ratione affinitatis na-
 mo ducere debet vxorem fratris patris sui, vxorem
 filij sui, vxorem fratris sui, filiam suam priuignam,
 filij priuigni sui filiam, vxoris suæ sororem interin-
 dum viuit. Omnes hæ personæ prohibentur ratione
 affinitatis à Deo. Aliæ verò personæ legitimè pos-
 sunt duci ex diuina permissione. Sed quò amicitia
 possit extendi, & eo esse extensior, quando propinqua
 aliàs se naturaliter diligunt & mutuo iuuant, statuit
 Ecclesia non contrahi debere matrimonia in tertio
 aut quarto gradu sine dispensatione. Igitur vltra
 illa impedimenta, quæ in Leuitico exprimuntur, sunt
 alia quæ certas habent rationes, vt error, quando Ca-
 tharina desponsatur, & Barbara apponitur, sicut Leuitico
 pro Rachel fuit iacob apposita. Gen. 29. Conditio,
 si liberam dixissem, & postea agnoscerem esse pri-
 uiam seu seruam. Votum, quo se quis primùm Deo
 vouit: Crimen, vt si quis carnaliter cognouerit an-
 cillam, is non potest in vxorẽ ducere illius puellæ sor-
 rorẽ: item qui peccat cum muliere, is eam etiã post
 mortẽ viri non potest habere in vxorẽ: item si mulier
 virũ suũ veneno sustulerit, nec hanc potest postea ha-
 bere, sicut Dauid peccat cum Bersabea &c. nõ debuit
 sed virum illius occidisse, vt ea potiretur. Cognatio
 spiritualis, vt si leuãsssem ancillam ex Baptismo, aut
 ad confirmationem duxissem, non possum eam ducere.
 Cultus disparitas, vt si vellem ducere iudeam
 Turcam, Gentilem vel hæreticam. Ligamẽ, vt si quis
 vni puellæ vouit, & postea alteram ducit. Honestas,
 vt si sponsa moritur antequàm nuptiæ celebrantur,
 non possum contrahere vsq; ad tertium & quartum
 gradum illius defunctæ: sic est affinitas vsq; in tertio
 & quartum gradum. Ordo, quia talis in ordinatione
 vouit: etiam quando quis nequit rem habere cum vxore.
 Hæc impedimẽta sunt ex constitutione humana
 facta ad honorem Matrimonij, ne cum leuitate illa

Dei ord
 i. Cor. 1.
 ne scia
 Secu

propter
 nium hu
 scientia
 quit, Pe
 data in o
 rentum
 tum fili
 rum & a
 ducat, v
 ret, facit
 ticeps er
 Nec viri
 conscien
 stas est ir
 tiam ani
 dicendu
 minibus
 aut filia
 Matth. 5.
 cum illo
 iuriam, &
 cusaci à p
 dit solur
 coacti ho
 qui postea
 quam an
 29 Sed e
 Terti
 cum ali
 Dei est n
 nec hab
 uerint fi
 De

Dei ordinatio labefactetur, id quod Apostolus iubet
1. Cor. 14. omnia debere decenter & honestè, id est, si-
ne scandalo fieri &c.

Secundo, parentes peccant si filios suos cogunt ^{2a}
propter diuitias aut aliam ob causam ad matrimo-
nium huius vel illius personæ, maximè quandò con-
scientia & amor reclamationat, Apostolus 2. Corint. 13. in-
quit, Potestas, scilicet ad regendum animas, non est
data in destructionem, sed in ædificationem. Ideò pa-
rentum potestas non extendit se amplius, nisi quan-
tùm filijs cõducit ad ædificationem cõscientiæ ipso-
rum & animæ salutē. Qui ergò cogit filiũ suũ, vt hæc
ducat, velit nolit, & vbi nec amor nec gaudium appa-
ret, facit Tyrannicè, & abutitur sua potestate, & par-
ticeps erit omnium malorum quæ postea euenient.
Nec viri potestas est erga vxorem ad destructionem
conscientiæ, sed ad ædificationem. Nec regis pote-
stas est in subditos ad destructionem contra conscien-
tiam animarum salutem, sed ad ædificationem: aliàs
dicendum est, oportere Deo magis obedire quàm ho-
minibus, Actorum quinto. Quòd si filius obedierit
aut filia parentibus secundum illud Euangelij dictũ,
Matth. 5. Si quis te adegerit ad vnum milliare, vade
cum illo & alia duo: quia Christianus debet pati ini-
uriam, & nulli facere: attamen parentes nõ sunt ex-
cusati à peccato. Deus non coëgit Adam, sed osten-
dit solum ipsi Euam suam, Genes. 2. Ideò tales filij
coacti hoc faciunt, & habent patientiam cum Iacob,
qui postquàm septem annis seruisset pro Rachele,
quam amabat, obrusa ei fuit Lia lippis oculis, Gen.
29. Sed commisit hoc Deo, & Deus fuit cum illo.

Tertiò, filius aut filia non debet contrahere voto ^{3.}
cum aliquo sine scitu aut consensu parentum: nam
Dei est præceptum, Honora patrem & matrem &c. et.
nec habetur exemplum in tota scriptura, quòd vo-
uerint filij aut contraxerint soli inconsultis paren-
tibus,

tibus, sed scriptum legitur de parentibus, Date filijs vestris viros, & filijs vxores. Hierem. 29. Exo. 22. dicit Moyfes, si pater dederit filio vxorem. Sic Isaac & Iacob acceperunt vxores ex commissione parentum, Gen. 24. & 28. Ideò communiter malè succedunt eiusmodi clandestina matrimonia sine consensu parentum. Ideòque nuptiæ celebrantur publicè & cum solenni lætitia, vt damnentur clandestina vota & matrimonia. Adam non accepit sibi ipsi sponsam suam, sicut textus habet, sed Deus adduxit illā ad Adā, Gen. 2. Sed inquis: Res acta est, & votum filij mei sine meo scitu & consensu, quid faciam? In tali casu possunt parentes Deo causam committere, & patiēter ferre inobedientiam filiorum, quam Deus nouit suo tempore vindicare. Ipsi sunt excusati coram Deo. Cogitent ergò filij, quàm sit periculosum: tam longum statum incipere cum inobedientia parentum, quam illis Deus præcepit. Peccant etiam grauissimè deceptores pauperum virginum & ancillarum. Ideò cogitent vt in timore Domini coniugia sua incipiant, sicut Tobias iunior docetur ab angelo, Tobia 6. & 7. Vide latiùs capita de statu coniugatorum, & de educatione filiorum.

SEPTIMUM DEI PRÆ-
ceptum, Non furtum facies.

CAP. XVI.

ARGUMENTA.

1. *Quid sit intelligendum per hoc verbum furari.*
2. *Quòd merces iusta pro labore, non est furtum.*
3. *De restitutione furti, quomodo fieri debeat.*

Hoc

HOC verbum, furari, tam coram Deo & scriptura sacra, quàm coram mundo & legibus imperialibus, significat non solum occultè furari proximo bona sua, sed etiam quandò cum violentia rapitur aut versutia, & iniustè ad se trahitur, & quicumq; vitur alienis bonis sine consensu & voluntate iusti possessoris, quacunque etiam bona specie. Quare omnis species furti prohibetur hoc præcepto, Non furtum facies, Exo. 20. Leuit. 19. Deut. 5. Ex quo elicitur primò, quod sacerdotes si non satisfaciunt officio suo, pro quo acceptârunt beneficia, 1. Cor. 7. vel si male cõsumunt hæc bona ad necessitatem concessa propter officium, nempè cum scortis & familia inutili, ubi pauperes egent, illi committunt furtum. Sic senatoribus debetur stipendium Roma. 13. Si plus debito grauant subditos, aut stipendium non illuc dirigunt, ut politia & pax conseruetur, ut singulorum officia sint in ordine suo, sed sumptuosè epulantur, ludunt, & pompas agunt ex sudore pauperum, id pro furto reputatur. Sic etiam aduocati & falsi iudices dum loquuntur hominibus tanquàm in statu causam haberent, cum tamen mala sit, tantum ut ipsi faciant lucrum, & interim pauperis causam suspendunt aut decipiunt, id quoq; furtum est. Oseas conqueritur 4. cap. furtum, homicidium, adulterium inundauerunt: à minimo vsq; ad maximum, omnes studet auaritiæ. Sic mercatores, emptores, venditores, quandò mendacijs verborum laudant mercem iniustam, vtuntur falsis vlnis & ponderibus & modijs, hoc maximè prohibetur Leuit. 19. Noli inæqualiter negotiari cum vlna & pondere, cum modio & statera &c. quoniam ego sum Dominus Deus vester, scilicet qui hoc præcipio, & Prouerb. 11. Statera dolosa abominatio est apud Deum, Quicquid ergo sic lucrabitur, furtum est. Sic dum mechanici merces vel opera sua ad fucum faciunt,

O s ciunt,

ciunt, & carius volunt extrudere, quàm par & æquum est, 1. Theff. 4. ne quis supergrediatur aut circumueniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus. Tales etiam fures sunt mercenarij, qui plenam recipiunt mercedem à Dominis & opera tamen infideliter perficiunt. Scriptura iubet, ne Domini illis retineant suam mercedem, id est pro peccato non infimo censetur, vnde est diuerso si iniuste recipiunt operarij mercedem suam, ac negligenter expediunt opus Dominorum suorum, fures sunt coram Deo. Omnia hæc supradicta significantur per hoc verbum, furari, & in se comprehendit quicquid committitur contra iustitiam erga proximum nostrum, siue sit in Spirituali aut seculari causa.

2. Secundò, quando quis licitum suum præmium, pro laboribus suis accipit ad sustentandos liberos & familiam, hoc non debet reputari inter species furti. Matth. 10. Dignus est enim operarius mercede sua, maximè si opus aut officium est licitum. Vnde ad Ephes. 4. laborat quis manibus, vt habeat quod bonum est, id est, pro sua necessitate, & pueris, vxore & familia, deinde vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti: hæc duæ sunt causæ, propria scilicet necessitas, & paupertas, quæ concedunt nobis, vt propria habeamus & diuitias, non vt inde quis superbiat, voluptuetur, ludat comessetur, inebrietur, aut cum scortis dilapidet, sicut prodigus ille filius Lucæ 15. Deus enim tandem rationem exiget à te, quomodo vultus fueris bonis tuis concessis, & dicet, Redde rationem villicationis tuæ, Mat. 18. Sunt porro tria genera elemosynarum, ad quæ tenentur ditiores. Primum spectat ad ministerij ecclesiastici conseruationem, Luc. 10. hoc genus elemosynarum maximè est necessarium. Et Christus inquit, Qui dederit minimo alii, cui calicem aque frigide, in nomine meo, non perdet mercedem suam, & extant in prophetis amplissimæ promissio.

Tria
Elemosy-
narum ge-
nera.
Matth. 10.

promissiones, Malac. 1. Hagg. 1. Secundum genus est, largiri egenis, cognatis, parentibus, fratribus aut alijs propinquis Sic ad Tim. inquit Apostolus: Discant primum exercere pietatem ad propriam familiam, & vicem reddere parentibus: ita si quis suos & maximè domesticos non curat, ideterior est infideli, quia cognatis dupliciter obligati sumus: naturali propinquitate, & propter commune præceptum de iuuandis egenis. Tertium genus est iuuare alienos, qui scilicet nobiscum viuunt. Gal. 6. bonū operemur ad omnes maximè tamen ad domesticos fidei. Sic Deuter. 15. fit mentio de illis hominibus pauperibus, qui nobiscum habitant.

Tertiò, quoniã Apost. ad Eph. 4. prohibet deinceps furari, ideò maximè vult alienum reddi. Nam hæc regula est vera in genere de omnib. qui scientes & volentes aliena possident & retinent, & habent vnde reddere possint. Peccatū non remittitur, nisi ablatum restituant. Ideò tenetur quis ad restitutionem, licet impossibilitas habeat excusationem, attamen voluntas debet adesse: nam quandiu retinetur scienter res aliena, tandiu præceptum Domini violatur, Non furtum facies. Ideò siue sit iniustum lucrum, aut pecunia per fraudem & dolum acquisita, vel iniusto titulo corrupta, teneris ad restitutionem. Insuper quoniam scriptura ait Eccl. 41. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri magni & preciosi: Igitur qui furantur famam bonam proximo suo, peiores sunt furibus rerum aliarū, quia rem nobiliorem (id est, famam bonam) furantur, & ideò vocat Apost. detractores, Deo odibiles homines. Et, Prou. 22. melius est nomen bonū, quàm diuitiæ multe. Si igitur tenetur ad restitutionem, qui rem minùs preciosam alicui furatus est: ergo etiam in maiori tenetur reuocare verba, & restituere honorē cui detraxit: Quauis in his quatuor secundum Gersonē nunquā

I I.

I I I.

3.

aut

aut difficulter fit restitutio. Primò, si quis bona hæredum ad alios hæredes sua cooperatione facit venire: deindè, si quis, minùs idoneos promouerit ad officia Ecclesiastica: aut ad bellum in re ciuili, quàm maximè iniustum, vbi multi occiduntur corporaliter, sicut in iniusta promotione spiritualiter. Postremò, si quis famam proximi abstulerit: in his enim quantitas damni æstimari non potest, yndè difficilia sunt ad restitutionem: ab his ergo cauendum est maximè.

CAPVT XVII.

ARGVMENTA.

1. *Quid sit contractus.*
2. *In quem finem Deus permittit contractum.*
3. *Quomodo benedicuntur rectè contractibus utentes, & quatenus malè utentes grauiter puniuntur.*

I.

Contractus est obligatio, qui ex duarum vel plurium partium pacto vel voluntate confurgit, sicut est inter emptorem & venditorem, qui ambo consentiunt in re cum pacto aut obligatione precij. Fit autem contractus quatuor modis: re, verbis, literis & consensu. Sunt autem contractus iuris naturæ, quia vita humana habet opus mutua communicatione. Ideoq; Euangelium non abolet ordinationes politicas & œcumenicas, sicut nec iura naturæ. sunt ergo contractus ordinationes Dei, sicut aliæ politice ordinationes, vt magistratus, iudicia, leges: & sicut Salomon dicit Prou. 16. Statera & pondus iudicia Domini sunt, id est, res à Deo iustè ordinatæ: sine his enim homo agere non poterit. Spectant autem hæc ad corporalem necessitatē procurandam: Ideò emere & vendere rectè atq; Christianè, non sunt peccata. Deus quoq; donat hominibus artes ac diuitias variarum

rum

rum ppter mutuam cōmunicationem, vt ex illis & ceteri alantur. Indè sunt tā varię artes mechanicę, in uentiones rerū, officia, scientiæ, quę omnia sunt dona Dei, ad corporalē nostram societatem & necessariā tē ordinata: idèd tales artifices agnoscunt artē suam esse donū Dei, sicut etiā sciētia aliarum disciplinarū.

Secundò, finis illarum ordinationum & contractuum est considerandus: est autem principalis finis huius ordinationis, & Deus ordinauit hæc dona in hunc finem, vt per eam exerceamus charitatem: idèd Christianus in fide debet vtī contractibus. Hoc autē fit, quandò sic vtimur & exercemus mercaturam aut commercia, tanquam dona Dei, vt in eo ostendat charitatem & exerceat erga proximum. Qui verò sic agit in commercijs, vt defraudet proximum suum, & ipsi per dolum malum struit insidias, atq; incōmoda adfert, is grauissimè peccat, & dono à Deo cōcesso abutitur. Contingit autem hoc primum verbis, dum alter alterum in contractu decipit mendacijs, laudat merces falsas, iurat per nomen Dei in vanum, maledicit, nō soluit debitum iuxta promissionem verborum suorum: hæc omnia sunt contra regulam Christi, cum ait: Quòd tibi fieri non velis, alteri ne feceris, Matth. 7. Deindè decipit falso modio, libra, vlna, & carius inscribit mercē, quàm digna est: & hi quoq; grauiter peccant. Prou. 11. Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum voluntas eius. Et Leuit. 19. Nolite inæqualiter negotiari cum vlna, cum libra & pondere atq; modio: sit modius rectus vobiscū, & non iniustus, quia ego sum, Dominus scilicet qui vobis hoc mando. Idèd hæc omnia destruunt charitatem, non ædificant. Igitur vult Deus, vt in timore Dei, id est, propter ipsum Deum, qui vult vt exerceas charitatem & iustitiam erga proximum, rectè exerceas tuam mercaturam. Nec hoc decet charitatē erga proximum, vt si velim emere mercem quàm vilissimè

lissimè potero, & extrudam quàm carissimè. Scriptura dicit ad Tit. 2. iustè & piè viuamus in hoc seculo. Exigit Deus à te iustitiam etiam gratuitam erga proximum, sicut tu accipis gratis ab illo iustitiam Rom. 3. & Phil. 3. Sed quis possit enumerare omnes fallacias atq; versutias contractuum, & maximè huius temporis, vbi nulla conscientia, nulla politica fides, nulla charitas proximi reperitur? Non magnum est habere diuitias, sed hoc arduum est, an iusto titulo, bona conscientia, sine damno proximi & cum charitate habeas. Habuit enim & Iudas triginta argenteos.

Tertiò, de benedictione & punitione contractuum dicit scriptura, primum de benedictione Deut. 25. Non habebis in sacculis diuersa pondera, maius & minus nec erit in domo tua modius maior & minor: pondus habebis iustum & equum, & modium æqualem & verum, vt multo tempore viuas super terram, quàm Dominus Deus dederit tibi: abominatur enim Deus illu qui facit hæc: & Prou. 16. melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum impietate & Mat. 16. Marc. 8. Luc. 9. Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucratur? aut quàm commutationem dabit homo pro anima sua? Si ergo vis coram Deo longo tempore viuere, & prosperare in emendo & vendendo, iustè habere omnia exerceas sine dolo aut damno proximi, id est cum dilectione propter Deum, qui hoc tibi precipit. Dicitur Prou. 12. Fraudulentus non inueniet lucrum. Igitur caute ab omni auaritia, inquit Christus Luc. 12. Quod iustum est & moderatum, vt aliquando fiat laboribus tuis compensatio, non prohibetur: vult enim Deus perpetuam communicationem, ideoq; necesse est esse tibi æqualem compensationem: si enim vna pars tantum daret, & altera reciperet, non esset perpetua communicatio. Ideò si res alterius partis exhauritur, non manet equalis compensatio, aut perpetua communicatio. Peccant igitur qui alios ita penitentia

exhaur

exhauriunt, vt ipsi affluant, ceteri depauperentur. vt faciunt vsurarij. De punitione quoq; eorum, qui perperam vtuntur contractib. in ponderibus, vlnis ac libris falsis, inquit propheta Miche. 6. Audite tribus, adhuc ignis in domo impij, thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena: nunquid iustificabo stateram impiam, & sacculi pondera dolosa, in quibus diuites eius repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea, loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore ipsorum, scilicet laudantium mercem non bonam, & vituperantium alterius mercem bonã &c. & sequitur: Ego ergo cœpi te percutere super peccatis tuis: tu comedes, & non saturaberis. & humiliatio, id est, depauperatio in medio tuâ, tu seminabis, & non metes: calcabis oliuam, & non vngeris oleo: & vinum calcabis, & mustum non bibes &c. Ecce maledictio, qui falsis ponderibus proximum defraudant: tales sunt fures coram Deo, & punientur hîc & in futuro. Abbreuiantur enim dies illorum, sicut patet id in diuite, qui ampliat horrea sua, Lucae 12. qui illa nocte fuit mortuus, & 3. Reg. 21. historia Naboth, cui rex Achab vineam inuasit pessimo consilio Iezabelis, nonne postea domus eius & filij puniti sunt? Sic sæpè Deus punit in filijs auaritiam parentum & transgressionem præceptorum suorum, Exo. 20. Iubet ergo Apostolus abstineri à turpi lucro, 1. Tim. 3. Tit. 1. & 1. Pet. quinto. 1. Timoth. 6. Nihil intulimus in hunc mundum, nec inde quicquam auferre poterimus: habentes ergo tegmenta & alimenta, his contenti simus: nam qui volunt diuites fieri, incidunt in varias tentationes diaboli.

CAPVT XVIII.

ARGVMENTA.

1. *Qui census sint à Deo ordinati, & quibus per-*
sonis.

2. *Qui*

2. *Qui census sint priuato arbitrio constituti.*

3. *Quando sine peccato exiguntur.*

1.

Vm lex nature exigat, ne quis locup-
tari velit detrimento alterius idè de
ctrina de censibus maximè notanda est.
Sunt autè primo census, quos diuina
ordinatio & potestas instituit, scilicet
ministris verbi Dei, deindè ministris Reip. id est, Sena-
toribus: Et primò sacerdotibus & Leuitis constituit
Deus primitias & decimas, tam de frumentis quàm
de animalibus, vt patet Exod. 22. Leuit. 27. Num. 18.
Deut. 12. Gen. 47. vbi Ioseph sacerdotibus constituit
decimas, & liberauit à decimis. In his locis clarè con-
stituuntur & deputantur Aaroni & filijs eius decime
primitiæ, oblationes atq; pecunia. Et in nouo testa-
mento Luc 10. inquit Christus: Dignus est operari
mercede sua, & 1. Cor. 9. Qui seruit sacrario, de sacra-
rio & viuet. & Gal 6. Is qui catechizatur, communi-
cet ei qui se catechizat, in omnibus bonis. Illis ergo
ministris Ecclesiæ census Ecclesiastici iure debentur
vt se possint sustentare in ministerio verbi. Deindè
etiam iure diuino debentur cèsus magistratibus pro
conseruanda Repub. Matt. 22. Date Cæsari quæ sunt
Cæsaris, & Rom. 13. Cui tributum, tributum: cui ve-
ctigal, vectigal. Sic magistratibus debetur stipendium
tam pro suis personis, quàm etiam pro conseruanda
Repub. id est, iudiciorum, ministrorum, pacis, &c. Sed
tamen potestates pensare debent, ne immodicè oner-
ent bona subditorum: alioqui peccarent contra De-
præceptum Exo. 20. Non furaberis, quando sine ius-
ta & necessaria causa ad Remp. pertinente onerant
populum nouis & immodicis exactionibus, quia po-
pulus habet proprietatem in suis rebus, sicut in histo-
ria de Naboth legitur 3. Reg. 21. Vbi rex arguitur cõ-
subditos. Secundò,

Secundò, sunt census humano arbitrio constituti, 2:
 ut cum aliquis dat centū florenos super fundum ali-
 quem, id est, agrum, vineā, hortum, &c. ut quotannis
 venditor fundi restituat emptori quinquaginta aut
 sexaginta florenos secundū voluntatē & contractū,
 quos emptor ipse potuisset lucrari cum centū flore-
 nis suis: cōmisit autem venditori, ut is negotietur cū
 100. florenis illis: & venditor restituit emptori quot-
 annis tot florenos aut certos fructus. Hi contractus
 sunt liciti. Nam venditor posset totum fundum ven-
 dere, ergò & partem, & manet natura emptionis: sal-
 tem fundus talis sit, ut sustinere possit hoc onus, &
 quòd seruetur in emptione mediocris æqualitas.
 Sic Ioseph emit regi omnes agros & fundos Aegypti
 Genes. 47. ut populus omnis de his fundis daret regi
 quintam partem fructuum, alias partes ipsi retine-
 rent ad suam necessitatem. Non est autem ibi usura,
 ubi supra mutuum nihil aliud sperare licet, Matth. 5.
 Sed est vera emptio, & sunt ibi substantialia emptio-
 nis, scilicet merx, precium, consensus. Tales igitur
 census nō sunt usura: & primum hoc interesse, quod
 habet emptor pro centum suis florenis in fundo vē-
 ditoris, non est iniustum, sed licitum, quia ibi est vera
 emptio, quam admittit Euangelium & approbat, si-
 cut alias ordinationes politicas.

Tertiò, qui volunt iusta conscientia exigere cen- 3:
 sus, idq; ut non lædatur charitas proximi, & ne videa-
 tur locupletari velle detrimento alterius in secundo
 interesse, oportet seruetur æqualitas & mediocri-
 tas, ita scilicet, ut sic fructus fundi exigantur secundū
 conditionem aut fertilitatem fundi vel agri, aut se-
 cundum quod fortuna venditoris contigerit, ut aëris
 intemperies, fulgura, diluuium, ignis, animalium &
 bonorum exitium, infirmitas ipsius venditoris, qui
 laborare non potuit, ut sunt varij casus infortunio-
 rum qui accidunt. Quòd si tunc emptor strictè & sine
 R modè:

moderamine iuxta primū interesse velit exigere fructus & census, & venditor sine damno suo non potest solvere, ibi ditesceret emptor, & venditor periret an non hoc esset fieri diuitem cum alterius detrimento? & contra legem naturæ, Matt. 7. Non ergo fructuantur bona conscientia census & fructus: Sed debet emptor ex lege charitatis cedere de suo, & iuxta proportionem & fertilitatem fundi illius anni exigere fructus & census, dicente Apostolo Gal. 6. Alter alteri onera portate, & sic adimplebitis Christi legem. Talis moderatio non est, minimè sana conscientia fructuantur census: Non enim solum lucrum spectare debet, sed etiam habere respectum temporis ac fertilitatis fundi. Maximè hæc materia exigit legem moderamina sapientum: sunt empti census, quos debitum perpetuò quasi durat, vel census excedentes summam capitalem: sic expiscantur ciuitates, quod sine conditione exiguntur. Sunt etiam qui censum emunt, vt qui primò cum duobus florentibus annuos census decem florenorum, & nunc perennis emit annuè duos, & sic census censum persequitur sicut aqua rotam, adeò vt de solis censibus viuatur ocio. Videat hîc potestas. Viderint quomodo excusent vocatores censuum, qui omnia strictè exigunt sine respectu pauperratis in venditore. Et quæuis scriptura concedit census licitos, maximè mandatis stris Dei in vtroq; statu, item personis plenis diuitiis qui laborare iam non possunt, ac defectuosos in hospitalibus, vel etiam pro educatione filiorum Orphanorum, viduarum derelictarum, quas etiam Apostolus iubet sustentari de bonis Ecclesiæ, 1. Tim. 5. in iuuenibus, validis, ac minimè defectuosis non ceduntur census huiusmodi, sed ad laborem remittuntur. Psal. 127. labores manuum tuarum manducabunt. Et Genes. 3. in sudore vultus tui &c. Quare tuti sunt illi, qui panem labore manuum suarum manant.

cant, c
census

1. Tim.

Ideo e

sione, c

per su

qui acc

ceptum

liari, v

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

1. Q

2. Q

3. Q

tant, quàm nobiles illi qui vorant sine misericordia census pauperū, aut auari vsurarij. Rectè dixit Apost. 1. Tim. 6. radicem omnium esse malorum auaritiā; Ideò exigere sine labore tam rigidè census sine cōpaf sione, est contrariū maximè charitati Feliciores semper sunt habiti apud Deum, qui dant potiùs, quàm qui accipiunt. Illi enim seruant Euangelicum preceptum Matt. 5. Si quis contendit tecum pro vno mil liari, vade cum illo & alia duo &c.

CAPVT XIX.

ARGVMENTA.

1. *Quibus propriè debentur redditus ecclesie.*
2. *Quam grauiter peccant, qui illos redditus ac testamenta in alium vsum conuertunt.*
3. *Quam graui pondere se grauant homines v- tentes his redditibus ac testamentis, neglecto ministerio & officio.*

Ecclēsia habet opus redditibus aut colla tionibus per testamēta propter tres cau sas: Primū ad alendos ministros Eccle siæ. Luc. 10. Dignus est operarius merce de, 1. Cor. 9. Qui altario inseruit, viuet de altario. Secūdò, ad scholas conseruādas, vbi sum ptus suppeditādi sunt doctoribus & aliquib. pauperi bus scholasticis: vult Deus maximè hoc opus a nobis fieri, vt doceatur generatio altera, vt quoq; ponāt spē suam in Dño, Psal. 77. Sic laudatur Abrahā, q̄ doctu rus esset filios suos timorē Domini. Gen. 18. & Psal. 144. Gloriam regni tui dicent. Ideò vt instituan tur in artibus & religione, vt ministerium veibi con seruentur, & alij ad rem politicam informentur; ad hoc sunt redditus conferendi: & ipsi parentes tenen tur ad hoc educare filios suos; Ephel. sexto. Coloss. tertio, nam doctrinam & correptionem illis debent.

1.
Causarū
trium pri
ma
I I.

R 2 Terz

I I I.

Tertiò, verè pauperibus, vt Paulus de viduis seruarijs præcipit, 1. Timoth. quinto: Sic illi committuntur cæteri Apostoli, vt memor esset pauperum, Gal. & ipse 1. Cor. 16. inquit: De collectis autè quibus in sanctos, sicut ordinavi in Ecclesijs Galatiarum, vos facite per vnam Sabbathi. Et Christus Matth. Pauperes semper vobiscum habebitis. & in hunc nem sunt redditus ordinati hospitalibus leprosis aliorum: Et his tribus hominū generib. propriantur redditus Ecclesię atque testamenta, quæ quasi collectæ, quæ maximè reddi debent & non neti à testamentarijs: nam id coram Deo tenentur vt satisfaciant vltimę voluntati testantiū bonæ Ecclesię, sicut etiam in vita sepiùs dederunt. Gal. Hominis confirmatū testamentum nemo infirmus aut reijcit vel addit: & officium est principum, ipsi cõstituunt eiusmodi redditus vel maximè ad Ecclesiam, vt redditus & testamenta Ecclesię restantur: idèò vocantur apud Esa. 40. Reges nutricij tui, inquit: Reges erunt nutricij tui, & reginæ nutrices &c. Si quis alius vtitur bonis Ecclesię, exceptis dictis personis, is malè vtitur.

2. Secundò, graue peccatum est diripere facultatem Ecclesię, & non rursus ad Ecclesię vsum & conservationem conferre. Hoc non leue est furtum, sicut in quibusdã nobilibus, qui alienam facultatem Ecclesię ad sua rapiunt commoda, nec Ecclesię seruiant vel ministros vel scholas, immò nec pauperes sed ad solam pompam, luxum & auaritiam committunt, sic hodiè testamenta seruantur: & sit licet passione Christi contigit, vbi milites diuidebantur stimenta Christi, & sortiebatur de illis: ita hodiè principes & potentes partiuntur inter se Abbatias, ministeria, sacerdotia, beneficia, neglecto ministerio pro no, studijs honestis ac pauperibus. Et sic puniuntur peccatum peccato, quia Episcopi & quotquot sunt

officio verbi, aut deberent esse scilicet ministri verbi,
 & hoc negligunt, intenti curis ac negotijs alienis, non
 querentes que Christi, sed que sua sunt, & sic priuan-
 tur suis bonis Ecclesiasticis & censibus: quos raptors
 Ecclesie nobiles, conferunt in priuatos & proph-
 nos vsus: & sic tandem vtrorunq; peruersitate, nempe
 Episcoporum & principum, extinguuntur fides & religio
 Christi, ministerium verbi diuini, cultus Dei, & redit pa-
 ganismus: & sic maior erit eorum poena, nam sanguinem
 omnium pereuntium ab illis exquiret Deus, Ezech. 3.
 Et velle illis qui vel negligunt pauperes in hospitalibus,
 vel census eorum rapiunt ad se, testamenta impediunt,
 horum clamor in celum ascendit, & Deus non obliui-
 scitur clamoris pauperum, Psal. 9. Sed quidam que-
 runt excusationem, dicentes, beneficium a meis proge-
 nitoribus est: conferam igitur aut filio, aut propinquis
 meis, aut ipse seruabo: Alius inquit, conferantur om-
 nes redditus ac testamenta monachorum in vsu Reip.
 quid ad monachos? breui non erunt amplius: Respon-
 detur his, quod scriptura tribuit stipendium & bene-
 ficium ministris verbi, non propinquitati carnis, &
 res semel Deo dicata, in alios vsus conuerti non de-
 bet. Erunt & sunt semper ministri diuini cultus, scho-
 lares, doctores, atque pauperes, qui cum necessitatem
 habeant, ex ijs beneficijs Ecclesie conseruari debent:
 & sic omnium horum testatorum vltima voluntas ordi-
 nata est: si tu nunc ex inuidia vel proprio comodo ho-
 rum voluntatem infringere voles, considera finem. Apo-
 stolus 2. Cor. 9. inquit: Deus hilariter datorem diligit,
 id est, non qui ex tristitia aut necessitate donat aliquid.
 Nam reuocare semel donatum, tristitia est: quando doles
 quod maiores tui fecerint illa stipendia: multo mi-
 nus bona conscientia reperere poteris substantiam Ec-
 clesie, nec in alium vsum commutare, donec sint & erunt
 ministri cultus diuini licet sint monachi, scholares,
 Doctores & pauperes: nam his proprie & iure debetur

R 3

thesau.

thesaurus Ecclesiæ, census & reditus ex vltima voluntate testatorum. Raptoribus autem hæc non concessa.

Tertiò, quia beneficium datur propter officium, scilicet verbi, graui pondere laborant, qui nõ faciunt officio, & negligunt ministeriũ verbi. Oportet igitur vt aut non vtantur beneficijs, aut non negligant officia. Olim Donatistarũ Ecclesijs publici magistratus auferrebant facultates, & transferebãt ad priuatas Ecclesias: qua de re etsi conquerebantur Donatistę disputabant, propter dissensionem dogmatũ nemini rapiendas esse facultates, Augustinus tamen facit beneficium pecuniam Ecclesię esse, ideoq; rectè per magistratus eripi his, qui non pertinerent ad Ecclesiam, & transferri debere ad veros vsus Ecclesię: nam hoc verum est, vt qui laborat, manducet: sed & hoc verum est, primũ probetur, an falsus sit ille cultus quem auferunt Ecclesię, quę sic priuantur suis facultatibus sit ibi iustitia, non inuidia, nõ hæresis. Ecclesia publica tribuens Christo iustitiam, & seruans aliam religionem, non habet falsum cultũ: igitur qui negligit suum officium, videat: etiam qui facultates auferunt, videant, ne oculus sit nequã: grauer peccatores, peccata pauperũ comedunt & bibunt, vt propheta dicit. Insuper replet Deus benedictione omnes qui conferunt ad conseruationem ministerij & studij, vt patet Haggai 1. Aedificate mihi domũ. Item queritur, Domus mea deserta est, & festinat vt quisq; vt domum suam extruat, ideo prohibuit Malac. 3. Inferte omnem decimam in horreum meum &c Et Prou 3. Honora Deũ de substantia tua &c sunt omnes pmissiones aut maledictiones eorum qui vel conseruant, vel impediũt facultates Ecclesię. Et maledictio ac poena æterna manet eos, qui spoliant & alienant bona Ecclesię: sic punitur Achaz rex Iuda, qui templum Domini spoliauit vasis, eaq; con-

git, 2. Paral. 28. Nabuchodonosor insanus efficitur, Dani. 6. & regno spoliatur filius eius Balthasar. Antiochus in magnis pœnis moritur, 1. Machab. 1. & 6. 2. Ma. 9. Philistini rapientes Arcam, pessimè puniuntur, 1. Reg. 5. & 6. Videant igitur raptores bonorum Ecclesiæ, videant quoque vtentes bonis Ecclesiæ, neglecto diuino officio, quibus Christus minatur Mar. 23. Væ vobis scribæ & Pharisei, qui comeditis domos viduarum, longas facientes orationes &c.

CAPVT XX.

ARGVMENTA.

1. *Quòd voluntas Dei est, vt de iusto lucro viuamus: ad hoc vult ipse cooperari.*
2. *In quibus rebus sit lucrū turpe & inhonestū.*
3. *De punitione quæ sequitur hic & in futuro iniustum lucrum.*

Dimò, maximè vult Deus, vt iusto labore nos conseruemus in hac vita, & pro illo etiam vult suam adiungere benedictionem, vt maximè caueamus ab omni inhonesto & turpi lucro. sic dicit Psal. 127. Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & benè tibi erit: non autè eris beatus, nec benè tibi erit de turpi lucro viuere. Et Gen. 3. In sudore vultus tui vesceris pane tuo: non dicit, de turpi lucro vesceris. Sic Sapien. 10. honestauit illum in laboribus, id est, qui iusta arte laborat, & cõpleuit labores illius, id est, sua benedictione: adiecit preciũ & fortunam, vt cum suis viuat. Et Apostolus hoc maximè desiderat in eligendo Episcopo, ne sit turpi lucro deditus & cupidus. 1. Tim. 3. ad Tit. 1. & 1. Pet. 5. nec turpis lucri gratia &c, Diligit ergo Deus maximè eũ, q̄ de iusto labore & lucro viuuit, & maximè illũ odit, qui de turpi lucro viuuit. Illũ etsi pmittat hic viuere & p̄spe-

rari ad tempus, in futuro tamē benedictione carebunt. Ideò dicit Dauid Psal. 36. Melius est modicum iustum super diuitias peccatorum multas, id est, quàm diuitias cum peccato acquisitas.

Secundò, sunt multæ species turpis lucri, est enim primò vsura, est rapina in bello, & in via, est furtum occultum in vendendo falsas merces: est lucrù falsum, monete, est preciù lupanaris. Summa, est omne lucrum quod cum peccato acquiritur & iniuste: de illo viuitur, coram Deo est peccatù. Est primò vsura, soluentium debitum & mutuuum, nihil ampliùs debet, iuxta Christi præceptù Mat. 5. mutuù dantes, nihil inde exspectantes. Vult enim Deus exerceri & ostendi charitas erga proximù. Igitur si quid vltra mutuù exigitur, vsura & peccatum est. Nam dicitur Deut 23. Fratres mei, absq; vsura mutuabis id quo indiget. Et Dauid benedicit eum, qui non dedit pecuniam ad vsuram, Psal. 14. Est ergo hoc turpe lucrum, viuere de vsura. Deinde, viuere de rapina ex bello conquisita, iniustum bellum bello. Iusta enim bella gerentes, fiunt veri Domini rerum quas capiunt: & ideò res captas iniuste tenent. Sunt autem iusta bella quæ suscipiuntur à legitimis potestatibus ad propulsandam iniustam viam, vt contra Turcam seu latrocinium, quandò quis occidit aut spoliat alieni principis subditos sine iniusta causa: vel cùm suscipiuntur ad puniendum manifestum scelus alicuius populi aut principis, vt Israelites mouerunt bellum ad puniendã tribù Benjamin propter stupratã Leuitę coniugẽ, Iudic. 19. Nam Deus deò constituit magistratus, vt depellant latrocinia, puniant manifesta delicta, Rom. 13. bellum itaq; gerere iustum est. Cùm bellum sit vna ex acerbissimis pœnis, quibus Deus mundũ punit, pleraq; accidunt bellis atrocia, quã exacta iustitię norma postulat in mediũ in his actionib. accuratè institui potest. Attamen si principalis causa est iusta, sciat quoq; bellum militari

militari
fidere
necess
delita
ma, vt
bus au
1. Cor
de tur
lorum
quod
rem p
prohil
auarit
quide
tamen
ferè n
ria pe
nonnu
mos lu
aleas o
turpi l
suum
lo, fra
sapien
labor
vbi de
princi
tur de
sti & l
fecerit
nones
tali tu
Deus
modò
recent
fenta

militiam suam esse iustam, & res occupatas rectè possidere. Cæterùm miles, si pius est, non suscipiet nisi necessaria bella, moderabitur non necessariam crudelitatem, sicut Luc. 3. præscribitur militibus norma, vt sunt contenti stipendijs suis, &c. De raptoribus autem & spoliatoribus in via, Apostolus inquit 1. Cor. 6. Rapaces regnum Dei non possidebunt. Sic de turpi lucro viuunt lufores aleæ, chartarum, taxillorum, qui aut dolo, aut vi, aut metu decipiunt alios, quod est contra præceptum Dei, Non concupisces rem proximi tui. Sic qui de vadio lucrantur. Deus prohibet omnem auaritiam, id est, omnem speciem auaritiæ. Ideò tales tenentur ad restitutionem. Leges quidem concedunt ludos recreandi gratia animi, at tamen sine fraude & dolo ac peccato, quod rarò aut ferè nunquàm fit, fieri debent: nam ibi oriuntur varia peccata, ira, odium, blasphemia, verba ociosa, & nonnunquàm cædes. Videant itaque & illi, qui domos lusoribus concedunt, & qui taxillos, chartas & aleas cum ingenti copia parant, vendunt, & ex hoc turpi lucro viuunt. Felix autem homo, qui panem suum in lætitia conscientie manducat, id est, sine dolo, fraude, & peccato, & sine detrimento proximi, vt sapiens in Eccles. 5. cap. inquit, Fruatur lætitia ex labore. Sic turpe lucrum reperitur in falsa moneta, vbi decipiuntur simplices homines, & depilantur principes ac diuites: ipsi verò falsi monetarij ditantur de tam turpi lucro, quod est contra regulam Christi & legem naturæ: Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. Est quoque lucrum meretricium, ex quo leones aut copulatrices viuunt, & ipsæ meretrices de tali turpi lucro sæpè maximè ditescunt, cum tamen Deus omnem fornicationem prohibuerit: sed quomodo possunt omnes species turpis lucri in mundo recenseri? Est igitur graue peccatum, vitam suam sustentare de tali turpi lucro.

R. 5

Tertiò

3. Tertiò notatur pœna turpis lucri, Ezech. 22. sicut leo rugiens capiensq; prædam, sic animas deuorauerunt, id est, opes & precium, acceperunt sacerdotes eius, contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea, inter sanctũ & prophanum non habuerunt discrimen: Principes quasi lupi rapiunt prædam & auari sectantur lucra: & infra, ideò effudi super eos indignationem meam, & in igne iræ meæ consumpsi eos, &c. Indignatio igitur Dei est super eos, qui auari sectantur turpia lucra, quæ sunt cõmuniter furta: sic Iudas habuit triginta argenteos quibus vendidit saluatore, Mat. 26. Erat & hoc turpe lucrũ, sed sic puniuntur, vt seipsum suspenderet, & crepuit medius Acto. 1. Ideò Salomon inquit: Benedictio Domini diuites facit. Quo fit, vt rarò ditetur lusores, raptores, & ceteri turpis lucri cupidi, & idẽ Prouer. 28. Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quàm diues in prauis itineribus & Eccl. 31. Beatus est diues qui inuentus est sine macula, sed quis est hic, & laudabimus eum, fecit enim mirabilia in vita sua, &c. quasi dicat, Rarus est, inuenire diuitẽ qui collegit diuitias suas sine peccato. Ob id Christus nõ frustra dicit Mat. 19. Difficile est diuitẽ intrare in regnum cœlorum, & Apostolus dicit 1. Tim. 6. Qui volunt diuites fieri, incidunt in temptationes & laqueos diaboli, in desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem:

Prouer. 10.

OCTAVVM DEI PRAECE-
ptum, Non falsum testimonium dice-
ces, Exod. 20.

CAP. XXI.

ARGVMENTA.

1. *Ad quid nos Deus obligat hoc præcepto erga suam personam.*

2. *Ad*

2. *Ad quid erga proximum.*
 3. *Quam grauitur puniatur falsum testimoniū.*

Exigit Deus à nobis hoc præcepto, vt propter ipsum præstemus veritatem in omni vita dictis & factis. Sic enim inquit Propheta Psal. 30. quoniã veritatem requirit Dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam. Quoniam ergo Deus est summa veritas, ideo vult vt propter ipsum simus veraces: & omnis qui seruat veritatem, Deum honorat. Qui autem mendacium diligit, diabolum honorat, & illi seruit: hic enim est pater mendacij, Ioan. 8. Ideo petijt Propheta Psal. 118. Ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque &c.

Maximè ergo requirit Deus, vt propter ipsum præstemus veritatem in iudicijs, in cõtractibus, emptio- nibus ac venditionibus. Quare falsa testimonia, ac- cusationes, sententiæ atque iudicia maximè prohi- bentur, vt propter ipsum Deum ab his abstineamus. Vt enim hic confirmantur iudicia, & omnia forensia officia, si ritè & bona conscientia fiant, in hunc enim finem Deus ordinauit magistratum. Romanor 13. Ita econtrã damnantur omnes falsæ & calumniosæ ac- cusationes, falsa testimonia, violationes pactorum ac promissionum. Deus enim est qui dicit, Non dices falsum testimonium &c. Ergo propter ipsum obe- dire debemus.

Secundò, hoc præcepto exigit à nobis Deus, vt pro- ximi nostri gloriam, honorem, fidem & famam iuue- mus cõseruari & augeri, sicut nos cupimus nobis fie- ri ab alijs hominibus, iuxta naturalem regulã. Matt. 7. Et hoc propter Deum facere debemus erga proxi- mum. Igitur grauissimè peccant, qui mendacijs, de- tractionibus, falsis suspicionibus fuiãtur bonã famã alterius: melius est em̃ nomen bonum, quàm diuitiæ multæ,

multæ, Prouerb 22. Quòd si verbum omne ociosum in iudicio suam habebit sententiam, Matth. 12. quid fiet de his verbis, quibus proximus in fama læditur, quibus pax & concordia scinditur, vbi mendacium testificatur pro veritate? id quod Apostolus Rom. 1. pro grauisimo peccato enumerat, quod etiam meretur reprobum sensum, inquit: cõmutauerunt veritatem Dei in mendacium. & ibidem 2. cap. inquit: Qui non acquiescunt veritati, cõsentiunt autem iniquitati. Ideò ad Ephes. 4 admonet, inquit: Loquimini vnusquisque proximo suo veritatem, quoniam inuicem sumus membra. Tenetur igitur quisque proximo suo loqui veritatem, & eius bonam famam & nomẽ defendere, omnia piè interpretari, & hoc propter Deum qui id iubet & exigit à nobis. Sunt autem tria genera contrariantium huic præcepto Dei, scilicet detractores, mendaces, suspiciosi: hi nociui sunt proximo suo, primò, detractores, qui Deo sunt odibiles, Rom. 1. Sæpè ac multa loquuntur à tergo falsa pro veris de proximo, & sic famam ac bonam estimationem furantur. Hoc vitium iam admodum vulgare est in mundo, & non habetur ampliùs pro peccato. Hoc itaque notandum est, quòd qui falsos sermones de aliquo spargunt, ij tenentur ad restitutionem famæ, sicut in furto, vt Gerson inquit. Nam inter bona externa præcipuum est bona æstimatio: rectè igitur dicitur ab Augustino, Bona conscientia opus est nobis, bona autem fama de nobis opus est proximo: nam honesta opinio inuitat alios ad virtutem. Ideò dicitur Eccl. 41. Curam habeto de bono nomine, hoc enim præstantius est mille thesauris: Vndè illa sententia, honestus rumor alterum patrimonium. Sunt itaque peiores, qui aliorum famam, & præcipuè doctorum vitam, rodunt, quàm qui diripiunt aliorum bona. Vide latiùs de detractone. Secundum genus est mendaciloquorum: est autem mētiri, aliud loqui quàm

quàm sentias, & dissimulata veritate falsa dicere, & hoc semper est peccatum mortale, quia fit iniusta voluntate nocendi, & est damnabile coram Deo, iuxta illud Psal. 5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Est verò etiam mēdaciū necessarium seu occultatio quædam, quando ex iusta causa aliquid occultatur, sine detrimento tamen alterius. Sic Abraham dissimulat Saram suam esse coniugem, & dicebat sororem esse, Genes. 12. & 20. Sic obstetrices in Aegypto excusant se, Exo. 1. Sic Raab defendit exploratores Iosue 2. David simulat se morbo laborare, cū ad regem sibi infensum esset eundem, 1. Reg. 21. Sic Judith fallit Holofernem, Judith. 13. Talis occultatio non est mendacium: nam mentiri non est solū occultare, sed occultata veritate falsum dicere. Christus occultavit se duobus discipulis in Emaus, Luc. ultimo, tamen non negat se eum esse, qui erat: ideo tales occultationes non sunt peccata, nam differunt hæc duo, quando id quod debet dici, occultatur vel deprauatur. Sic aduersus hostem licet vti occultatione pro tanto, ne violentur pacta. Nam pactorum & iusiurandi religio iure diuino seruanda est, atque adeò fides hosti data seruanda est. Sed præter pactum & iusiurandum vti occultatione consiliorum cōcessum est. Sic occultare licet innocētem à Tyranni alicuius inquisitione, ne ipsum miserabiliter & innocēter trucidari faciat: in tali enim casu manifestatio spontanea peccatum est. Est quoque mendacium iocofum, vt sunt poëmatata, & fabrè dicta, vt dum dicimus lupum esse imaginem tyranni, vulpeculam viri circumspecti, &c. Tertium genus est suspiciosorum hominum, qui de proximo nihil boni cogitant, sed omnia verba & facta eius sinistrè interpretantur: & magnum studium est quorundam, vt deprauent probabiliter dicta & facta aliorum, quemadmodū Iudæi miracula Christi adscribebant Beelzebub principi dæmo-

dæmo-

dæmoniorum, Luc. 11. Sic Phariseus factum peccatricis Luc. 7 inquit: Hic si esset propheta &c. Tales falsum testimonium sæpè committunt contra proximum. Eccles. 3 Multos supplantauit suspicio, scilicet illorum qui malitia cordis laborant. Tales sunt pessimi homines, qui eiusmodi effutiunt & imaginantur de alijs, quod tamen illi nunquam audiverunt aut cogitarunt.

3. Tertio, dicit scriptura Prover. 19. Testis falsus erit impunitus: qui ergò Deum, qui summa est veritas, nò timet, idq; ad honorem eius, is non est verus & ipsum certissima pœna manebit, sicut patet in diebus senioribus Susannæ, Daniel. 13. qui lapidatus ab omni populo. Porro peccat falsus testis, qui accipit iudicem: nam iudex iuxta eius allegata pronuntiat sententiam, & sic ampliùs grauatur peccatum, falsi testimonij, & ideò dicitur Proverb. 22. Testis mendax peribit de populo meo, nam incurrit maximam Dei iram, iuxta illud 1. Paralip. 19. Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia muneris. Peccat postremò falsus testis in proximum cumq; innocentem què falso testimonio lædit. Proverb. 25. Iaculum & gladius & sagitta acuta, hoc est qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium. Sicut enim homo læditur ac vulneratur a sagitta aut gladio, ita quoq; in fama sua falso testimonio. Nec etiam solùm grauiter peccant, qui loquuntur falsum testimonium, sed quoq; ij qui libenter audiunt, assensum præbent, & cito credunt &c.

CAPVT XXII.

ARGVMENTA.

1. *Quòd iudicium politicum sit opus Dei, & ab illo ordinatum.*

2. *Quòd*

2. *Quòd fieri debet rectè & iustè, non ex favore aut precij causa, sed propter veritatē & ipsum Deum.*
3. *Qua sit punitio falsorum iudicum & procuratorum.*

Dixit Moyses filijs Israel Deuter. 1. Iudicium Dei est, id est, loco Dei fit, & à Deo est ordinatum. Nam Deus cōstituit potestatem, & dedit ei gladium, Roma. 13. vbi ordinavit & instituit iudicia, eaquē approbavit. Iudex igitur est loco Dei, & ipsius gerit vices: Itē, procurator ex parte hominis causam perorat coram iudice, est quoq; minister iustitię, seruiēs ut veritas & iustitia vincant, ut tutentur orphani & viduę. est itaque vterq; Dei minister. Matth. 5. Beati pacifici, id est, qui procurant pacem & iustitiam, nam filij Dei vocabuntur. Et quoniam iudicium Dei est, debet quoq; esse Deo conforme in tribus, potestate, veritate & bonitate, id est, ut iudex cogitet se non humana, sed Dei potestate exercere iudicium. 1. Petri 4. tanquā ex virtute, quam Deus administrat. Romanorum 13. Omnis potestas à Deo est: deinde ut fiat in veritate, quia Deus verax est, Romanor. 3. Qui odit omnem dolum & fraudem, maximè in opere & officio suo, quia iudicium opus Dei est. Porro in bonitate fieri debet, quia Deus bonus est, & opera eius lucent misericordia. Matth. 6. faciens Solem oriri super iustos & iniustos.

Secundo, Deuter. 16. dicitur: Iudices & magistros constitues in omnibus portis, ut iudicent populū iusto iudicio, nec in alteram partem declinent: non accipies personas, neq; munera, quia munera excecant oculos sapientum. Et Numer. 11. dicitur Moysi: Congrega senes populi, quos tu nosti quod senes sint populi

populi & cæt. Iudex igitur & aduocatus iustus
 debet respicere munera, personam diuitem vel pa-
 perem, neque preces, vel agnationem aut amicitiam
 ne falsè ex amore iudicet, & iniustā causam tueat.
 pessimi enim sunt cōsultores, amor & odiū, vt E-
 nicus dixit. Et quia potestas facit Dei iudiciū, po-
 stati quoque debetur tributum, Roman. 13. non debet
 aut potest iudex vel procurator vltra debitum stre-
 dium bona conscientia aliquid à personis recipere.
 plūs recipit, furtū committit erga pauperes, & tenetur
 ad restitutionē. Deu. 16. iusti quod iustum est ca-
 quere & propheta Dauid Psal. 14. eum beatificat, qui
 munera super innocentes non accipit: is nō mouetur
 tur in æternum. At inquit quidam, Nullas ca-
 largitiones, quòd si quis munus honorariū dona-
 rit vxori aut filiæ meæ Velum, Zonam, aut crepidula-
 aut serici partem, &c. voluntariè id facit similiter
 qui offert pecuniaria dona: Respondetur, Iudex
 non exigit talia, tamen recipiens, & per illa iudicium
 falsificans, grauissimè peccat: non enim iustum iudicium
 vendere licet, eò quòd iudicium Dei est atque
 testas, Deut. 1. Rom. 13. & gratis accepisti, ideo & gra-
 tis dare debes. Ideò inquit Gregorius, Qui rectè iudicat,
 & tamen prēmium retributionis expectat, frigidè
 dem in Deum perpetrat: quia iustitiam quā gratis
 partiri debuit, acceptione pecunię vendidit. Tertium
 tur igitur aduocati esse patroni veritatis: & grauius
 peccant in Deum tam iudices, assessores, Scabini, &
 aduocati, quādo scienter causam iniustā defendunt
 facientes contra Dei præceptū: Non dices falsum in
 testimoniū &c. Est etiā mortale peccatum & illicitum
 alium subornare ad faciendum malū, consulendo, con-
 uando, defendendo aut consentiendo, Rom. 1. Dignus
 sunt morte, & qui hæc faciant, & qui assentiuntur
 cientibus. Porrò peccant aduocati, ac scabini, qui
 tuentur aut accusant quod ignorant p̄ certo de-
 dere a
 incitia
 tur, a
 non eu
 quod t
 restitui
 docet f
 Sic eni
 nibus,
 peris v
 itaq; va
 ritia &
 vel cau
 Tert
 gniam p
 peccat f
 rite iud
 defendi
 minus:
 dealbab
 velut la
 atq; bon
 minatio
 per mu
 pulo me
 ponente
 pula pl
 ideo ma
 guati, &
 sam vid
 xerunt,
 quid sup
 gentem
 vir cum
 s. & 6.
 conque

dere aut accusare, idque fit negligentia ipsorum & inscitia: tunc enim iusta causa sæpè pro mala iudicatur, aut mala pro iusta: quia aduocatus asinus est, & non euoluit libros, & sic negligit causam proximi, quod tamen sibi nollet fieri, Mat. 7. Quare tenetur ad restitutionem damni. Item, quando falsa allegat, & docet falsum testem, vt sic causę victoriam obtineat: Sic enim facere solēt illi spermologi suis cauillationibus, astutijs & calliditatibus verborū, causam pauperis vel aggrauantes vel falsificantes. Periculosum itaq; valde est, procuratorē agere, cū præsertim avaritia & inuidia regnāt, & proximus pauper grauatur vel causa à iudice suspenditur vel prolongatur.

Tertiò, iusti iudices & procuratores vt habent magnam promissionem gratię Dei, sic & pœna ipsos expectat si iniusti fuerint. Esaias primo cap. dicit: Quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo; defendite viduam, & venite & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinū, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra sicut vermiculus, velut lana alba erunt &c. Ecce magna Dei promissio atq; bona iustis iudicibus. E diuerso suas habent comminationes, qui negligunt in iudicio pauperes, & præter munera iudicant. Hierem. 15. Inuenti sunt in populo meo impij, insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes & pedicas ad capiendum feras: sicut decipula plena auibus, sic domus eorum plenæ dolo: ideo magnificati sunt, ditati, incrassati sunt & impij guati, & prætereunt sermones meos pessimè, causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non dixerunt, & iudiciū pauperi non iudicauerunt: at nunquid super his non visitabo, dicit Dominus, aut super gentem huiusmodi non vleiscetur anima mea? ideo vir cum muliere capietur &c. Vide totum cap Hier. 5. & 6. Insuper omnes ferè prophetæ clamauerunt & conquesti sunt de falsis illis iudicibus ac procuratoribus;

toribus, qui vorantes munera, hoc habent pro
 gio: *Es möchte der iemg seyn* &c. Esai. i. Omnes
 diligunt munera, sequuntur retributionem, pupilli
 non iudicant, & causa viduæ non mouet eos, propheta
 hæc ait Dominus, conteram scelestos peccatores
 qui Dominum derelinquunt, cōsumentur. Sopho
 3. Iudices eius lupi, vesperè non relinquebant in
 nē: propheta eius vesani & viri infideles: manē
 nē, iudicium suum dabit in luce, & non abscondet
 &c. Pilatus quoq; falsus iudex, & Iudas proditor
 uocatus falsus suum acceperunt præmium: idē
 cit propheta Dauid Psalm. 57. Rectè iudicate filij
 minum &c.

NONUM DEI PRAECEPTUM, Non concupisces do-
 mum &c.

CAPVT XXIII.

ARGVMENTA.

1. *Quæ sit differentia inter legem Dei, & leges
 humanas ac philosophiam.*
2. *Quòd concupiscentia etiam sine externo op
 re peccatum est.*
3. *Quomodo non debemus concupiscere domum
 proximi.*

1. **H**AEC est differentia legis Dei ab huma-
 nis legibus & philosophia, quia leges
 humanæ prohibent externa facta
 & operis, & illa punit ac damna-
 i. Tim. i. Lex iniustus est posita &c. idē
 humana potestas & philosophia solam externam et

NG.

abent pro
E sai. i. Om
onem, pup
et eos, prop
peccatores
tur. Sop
uebant in
es : manè
absconden
s proditor
ium : ideò
dicatè filij

AE CE
do-

II.

Dei, & leg

externo

iscere dom

Dei ab hum
ia, quia leg
rna facta
nit ac dam
osita &c. id
m externa

gunt iustitiam, nihil curantes de interioribus motibus cordis : sed qui fecerit legem, viuet in ea, scilicet temporaliter & coram mundo iustus reputatur. Sed præcepta legis Dei non solùm de externis rebus & factis loquuntur, sed etiam de interioribus affectibus, inclinatione & immunditia naturæ. Quando igitur lex ait, Non concupisces domum proximi tui &cæt. duo complectitur, affectum malum, & causam mali affectus, scilicet ipsum morbum naturæ, qui vocatur peccatum originis : hunc morbum humanæ naturæ non aduertunt leges & philosophia, neque iudicant esse peccatum. Ideò lex Dei accusat eum, est enim lex Dei spiritualis, Rom. 7. id est, Spiritu intùs & corde, non solùm foris opere vult impleri. Et quoniam nemo viuit sine hac concupiscentia, quæ impressa est naturæ, illiq; inhæret inseparabiliter, indè fit quòd nò possumus legi Dei satisfacere, sed habemus opùs aliena iustitia, nempe Christi, ideò illam Apostolus optat Philip. 3. Est igitur hoc præceptum ad cognoscendum morbum naturæ nostræ.

Secundò, quoniam nemo est sine concupiscentia super terram, nec etiam puer vnus diei, & illa est peccatum Rom 7. Vbi Apostolus dicit, Ignorabam concupiscentiam, nisi lex diceret, Non concupisces: indè est, quòd omnes nascimur peccatores, nam in Adam omnes peccauimus, Rom. 3. & Psal. 13. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt : & non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: Ergò illa concupiscentia vel potiùs peccatum originis seu morbus naturæ, est verè peccatum, & tale, vt damnet hominem, si non tolleretur in baptismo, per iustitiam, CHRISTI lex misericordia propter fidem in illum. Tollitur quidem in baptismo, non vt non sit: fomes enim peccati manet, id quod omnes sentiunt, sed vt non imputetur ijs qui non secundùm carnem ambulant:

S 2 Rom.

Rom. 8. nec obediunt concupiscentijs eius, Roma
 Vel igitur oportet, vt concupiscentia manens se
 per per totam vitam mortificetur, & contra illam pugnetur : & tunc non est peccatū imputatiuè, id quod
 vbiq; docet Apostolus Rom. 5. 6. & 8. Deus enim
 vult imputare, quatenus ei, id est, concupiscentia
 obeditur, sed potius donat Spiritum sanctum, vt mor-
 tificetur, & hoc fit vsque ad mortem hominis : vt
 concupiscentia non resistitur, sed illi obtemperamus,
 tunc damnabile erit peccatum, vt Roma. 7.
 Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis, id est,
 si concupiscentias mortificaueritis: sin autem
 moriemini scilicet à gratia, quæ non imputat
 concupiscentiam pro peccato, quatenus illi resistitur.
 Concupiscentia igitur peccatum est. Naturalis
 ratio hominis tametsi externa facta & opera con-
 siderat, non inuenit peccatum in paruulis & pueris
 minibus, sed lex Dei morbum nature tanquam vitium
 tangens, dicit illum & illum peccatorem, quia natura
 eius oppressa est peccato, Rom. 7. nō habitat in
 me bonum: ideo pueri, licet non habeant actus
 & externa peccata, tamen ratione morbi nature
 peccatores. Habent quoq; paruuli concupiscentias
 & motus internos, iram, iustitiam, concupiscentias
 pulchri, odium tædij: & sentimus quotidie hanc
 concupiscentiam etiam post baptismum, quam si quis
 non haberet, nunquam curaret quæ corpori
 placerent, aut displicerent: & solum intenderet
 rei quæ Deo placeret: sed quia pleni sumus affectibus
 ideo nos agnoscere oportet, hunc morbum esse peccatum:
 & tamen non imputari pro peccato, si non
 secundum carnem ambulauerimus. Hæc igitur valde
 plus ad humiliandum nos, quam vt nimiam naturam
 extollamus, superbiamus, certemus: sed vt simus
 paciores & auidiores ad gratiam Christi quæ est
 qui datus est nobis à Deo, vt nostra sit iustitia, sanctificatio

ficatio
 Non ce
 pifce
 Ter
 solum
 mestica
 senten
 quod p
 dore, d
 ptuofit
 lem po
 varia d
 quare c
 honore
 tias ag
 tificia
 precept
 didam
 nec ea p
 dō vide
 pia, tur
 ius det
 hoc pot
 neat in
 tuum il
 stus no
 suum in
 iuste &
 tamen c
 cupifce
 rarij di
 exigun
 rias pra
 cunque
 fraude
 ad se tr

ficatio & redemptio, 1. Corinth. 1. Ideò Deus dicit:
Non concupisces: nempè vt vel sic agnoscas concu-
piscenciam esse peccatum.

Tertiò, in hoc præcepto per domum proximi, non
solum ædificium est intelligendum, sed tota res do-
mestica, & quicquid ad hanc pertinet. Est igitur hæc
sententia, Noli concupiscere, vt libenter velis esse
quod proxim⁹ tuus est, vel in tali statu, familia, splen-
dore, diuitijs, potestate, honore, titulo, officio & sum-
ptuositate, &cæt. Sed quod sis, esse velis, iuxta genti-
lem poetam, & forte tua contentus esto. Deus habet
varia dona, & distribuit cuique prout vult, Roma. 12.
quare dono suo vnusquisq; debet contentus esse, suo
honore, statu, bonis, & cogitare quomodò Deo gra-
tias agat pro eo quod habet, vt suo statui & officio sa-
tisfaciat, & placeat Deo, & hoc Deus mandato suo
precepit, ne aliena concupiscamus, nõ proximi splen-
didam domum, amplos hortos, agros, pascua, vineas,
nec ea p fas & nefas ad nos trahamus, maximè quan-
dò videmus proximum laborare ære alieno aut ino-
pia, tunc circumuenimus eum, & bona illius cum e-
ius detrimento & vili precio nostra efficimus. Quin
hoc potiùs studere debemus, vt proximus noster ma-
neat in sua possessione, diuitijs, statu & honore, mu-
tuam illi dantes, & nihil vsuræ indè sperantes, vt Chri-
stus nos docet Matth. quinto. Ideò qui sic proximum
suum in tempore necessitatis suæ circumuenit, licet
iuste & rectè emat vel ad se redigat eius bona, non
tamen erit sine peccato, quia Deus dicit, Non con-
cupisces domum proximi tui. Videant ergò hic vsu-
rarij diuites, qui omnem substantiam proximi sui
exigunt: grauiter etiam peccant lusores, qui per va-
rias practicas pecunijs proximi insidiantur. Qui-
cunque igitur pauperem vel diuitem in necessitate,
fraude vel dolo decipit, ac minori precio bona eius
ad se trahit, id quod (proh dolor) iam commune
S 3 est in

est in mundo, grauiſſimè contra Dei præceptum peccat, &c. Est enim, inquit Gerson, grandis tēratio boli, qua facit vt homo alterius concupiscat statum, domum, officium. religiosi volunt statum habere, & secularis religiosorum &c. Nemo concupiscat rem proximi sui: quia quilibet peret naturaliter manere in sua domo, suo statu & officio, ideò & hoc faueas proximo tuo. Sic Christus Ioan. 21 dixit, tu me sequere. quid ad te Ioannes, quid faciam cum Petro? Quare quisque ambulare debeat secundum vocationem suam, 1. Corint. 7.

DECIMUM DEI PRÆCEPTUM, Non concupisces vxorem proximi tui.

CAPVT XXIII.
ARGVMENTA.

1. *Quid hoc præcepto Deus præcipit & exigit a nobis.*
2. *Quomodo transgressores huius præcepti puniuntur.*
3. *Quòd serui & ancilla non debent credere male detractoribus, & qui eos alienare vult à suis dominis: nam & Deus illos punit.*

1.

Quoniam Deus omnia creauit, & illa sunt cœlum & terra, & omnia quae in eis sunt, Psalm. 145. ipse enim verus Dominus: Deinde quoniam ipse distribuit suum, id est, bona & diuitias, proinde ipse vult. Si enim Matth. decimo dicitur murmurantibus, Nonne mihi licet facere de meo, quod vult?

tolle quod tuum est, & vade &c. Ideò si nūc hoc Deus distribuit proximo tuo, tu debes esse contentus, & nō concupiscere alterius bonum, nec id inuidere ei, quia Deus hoc illi & non tibi concessit, nec ei nocere, aut damnum inferre quouis modo vel in substantia, vxore, familiaribus, domesticis. Qui enim hoc agit, is arguit Deum, quasi non sit æquus & iustus distributor bonorum & donorum suorum, sed vult ipsum docere quomodo bona sua expendat. Ideò prohibet hic Deus concupiscentiam omnium rerum in parte & in toto contra proximum. Ne concupiscas, aut dolō vel fraude tibi vsurpes vel quocunque titulo specioso aut forma, sed sis sorte tua contentus: hæc humilitas maximè D E O placet, atque etiam exigitur. Ideò quod Deus in toto prohibuit præcedenti præcepto, id est, donum proximi vel totā domesticam rem vel officium vel statum, nunc in priuato etiam concupisci prohibet, vt vxorem, seruum, ancillā, bouem, equum proximi: nec quis dicere debet, solam partem cupio rerum proximi, non totum, nihil vicino meo tantillum nocet: est alioqui satis diues & cæt. Ideò quicquid Deus proximo tuo dedit, nec totū nec partem de illo concupiscere debes.

Secundò, concupiscere bona proximi in vanum 2. fit: nec enim ideò habemus, quia concupiscimus, etsi per fas & nefas illud ad nos traxerimus, nihil tamen prodierit, sed plus nocebit, & melius foret quòd nunquam vidissemus in illa proximi bona: nā Deus nullo pacto relinquit hoc peccatum impunitum. Sicut Dauidi 2. Regum 11. nihil proderat, quòd alienam vxorem, id est, Vriæ concupierat & tenuerat: fuit enim paulò post sic punitus, vt filius eius Absalon omnes mulieres Dauidis publicè dehonestaret: & præterea persequebatur patrem, cupiēs eū occidere, 2. Reg. 16. Quid profuit Achab, quòd vineam alienam ipsius

Nabaoth concupiuit & inuasit, 3. Reg. 21. Puniuit eum Deus, & in bello fuit interfectus. Ita hodiè etiam occidit ijs, qui de alienis bonis acquirendis cogitant, vt cum illis omne infortunium simul acquirant. Quoniam igitur concupiscere alterius bona peccatum est, ideo à tali concupiscentia abstinendum est. Nam si quis alium prauertat è domo sua, vel è cenibus, sic eum punit Deus hìc temporaliter, vt in domo nunquam benè illi cedat, quam dolo abstrahit proximo suo: sic de agro aut hortis, vbi tempestat coeli & fulmina deperdüt fructus: similiter de iumentis, equis, bobus, ouibus, porcis, &cæt. quæ sub aut mala morte pereunt, sic in nulla parte aderit fortuna. Sic quoque Deus confudit duos illos seniores, qui Susannâ concupiscebant, Dan. 13. Sic vxor illius Aegyptij, quæ concupiscebat Ioseph adolescentem. Quare cuique sinamus quod suum est, quod minus dedit illi, idq; faueamus illi ex corde, quia Deus illi fauet, siue sint diuitiæ, elegans vxor, præstantes equi, &c. Christus ascendit in altum, vt daret dona hominibus: nõ igitur debemus inuidere proximo: nam grauissimum est peccatum inuidentiæ: ternæ gratiæ, est quæ contra Spiritum sanctum, qui distributor est omnium bonorum. Saul inuidebat Dauidi regnum, & turbatus fuit, 1. Reg. 18. sic fratres Iosepho inuidebant, quod à patre plus amaretur, Gen. 37. Sic Chore, Dathan & Abiron inuidebant Moysi sacerdotium, Numer. 16. Sic Satrapæ & principes inuidebant Danieli, quod is à rege præ illis diligebatur, Daniel. 6. Vndè & discipulos suos compescuit Christus, Matth. 20. certantes de sessione in regnæ cœlorum. Vult ergò Deus vt quisq; sit gratus de acceptis donis pro se, & vt proximo faueat id, quod Deus concessit.

3. Tertiò, quoniam peccatum est, proximi familiariter concupiscere, & verbis aut facto abducere à proximo.

Puniuit enim
 odiè etiam
 andis cogita
 l acquirant
 s bona pecc
 tinendum
 aa, vel è cen
 ter, vt in
 dolo ablu
 oi tempellat
 liter de iure
 et. quæ sub
 rte aderit
 os illos ser
 13. Sic vxor
 ph adolefec
 est, quod
 corde, qu
 ns vxor, pre
 altum, vt
 s inuidere
 nuidentia
 nctum, qui
 nuidebat
 sic fratres
 naretur, Ge
 debant Mo
 principes
 llis diligebat
 s compesc
 one in reg
 gratus de
 at id, quod

ximi seruitio, vt tibi seruiat, idè non facilè debent credere serui & ancillæ detractoribus, qui intendunt eos alienare à Dominis suis, quos Deus illis adiunxit, nec alienis citò se addicere: hoc enim peccatum est tam in suisoribus, quàm in seruis obsecundantibus. Debent autem seruitores & ancillæ debitum tēpus seruitij expectare & complere, nec fidem Dominorum fallere. Qui autem hoc non faciunt, non solum peccant in famam propriam: reputantur enim apud omnes inhonesti & leues, sed etiam in Deum, propter quem tenentur seruare fidem suis Dominis vsq; ad exactum seruitij tempus. Sic Paulus ad Eph. 6. Coloss. 3. inquit: Serui, obedite Dominis vestris in timore & tremore, sicuti Christo Domino, non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo. Voluntas Dei est, vt seruiatis his vestris Dominis. Idè bona voluntate seruite illis, sicuti Domino, & non hominibus: Seruus ita debet cogitare, seruiam Domino meo, ac si Deo seruirem: & sciat quòd recipiet à Deo præmium fidelis sui seruitij, & non solum temporale, sed etiam æternum. Ergo qui concupiscit proximi sui famulum aut ancillam, datque illis ansam relinquendi suos Dominos antè tempus completū, hunc Deus impunitum non relinquet, nec prosperabitur, aut habebit vnquam familiam fidelem aut obedientem: Præterea ipsos seruos inconstantes Deus varijs infortunijs puniet, vt seruire tandem cogantur Dominis impijs ac dyscolis in pœnam &c. In his itaque omnibus DEVS timendus est præceptis.

DEUS PATER NOSTER

in cœlis, Matt. 6. Lucæ 11.

CAPVT XXV.

ARGVMENTA.

S 5

I. Qua-

1. *Quare Deus nobis hominibus factus est pater pius & amicissimus.*
2. *Quæ sit differentia inter Deum patrem in caelis, & patrem nostrum in terra.*
3. *Quis sit pater, & cum sciat defectus filiorum, cur tamen ab illis vult exorari.*

1.

VANuis Deus propter peccata nostra merito esse possit formidabilis: Iustus & damnare nos omnes, tamē mortuorum filij placatus est, vt nunc velit esse pater omnium illorum, qui credunt in filio suo Iesum Christum. Ioan. 1. dedit potestatem filio suo Dei fieri his qui credunt in nomine eius, &c. Pater omnium Christianorum, qui in ipsum credunt, Deus est pater: non credentium autem iudex est formidabilis. Sic Esa 63. vocat Deum patrem, Tu Domine pater noster, redemptor noster es. & 2. Corin. 1. dicit Apostolus: Pater misericordiarum & Deus totius solationis. Si ergo est pater nobis, & nos igitur filij eius, & heredes regni eius, Rō. 8. Ideo dicitur Ioh. 1. videre qualem gratiam dedit nobis pater, id est, vt filij Dei nominemur & simus. Hæc magna gratia Dei est, vt nos in filios propter Christum recipiat. Qui ergo dedit vt filij simus, inquit Augustinus, quid ergo non dabit filijs petentibus aliquid: si concessit quod maius est, nempe esse filios, quomodo terna dona, quæ minus sunt, negabit? Vt ergo omnes homines natura peccatores Ephes. 2. efficiantur filij Dei, Deus primò facit denunciare verbum voluntatem suam toti mundo, & sic prædicatur angelum in vniuersa terra Marc. vlt. Matth. 24. intelligimus, quòd postulet pœnitentiam & fidei, & promittit vitam ex misericordia propter Christum pœnitentibus & credentibus, deindè aperit cor

nostra, & donat vt credere valeamus Euangelio Ioan. decimoquinto inquit Christus: Non vos me elegistis, sed ego vos elegi &c. Ideò nisi ipse corda nostra aperuerit, nemo verè potest credere: aperire autè omnibus paratus est, quibus facit denunciare verbum, Si quis autem contempserit, & Euangelio non obedièrit, Rom. 10. is non efficietur filius Dei. Et sic primò antequam quicquam petimus à Deo, oportet vt Deus nobis fiat pater, id quod fit per fidem in Christum. Postea dicimus & oramus: Pater noster qui es **Matth. 6.** in cœlis: iam vocamus & habemus eum patrem, antequàm quippiam petierimus. per fidem igitur verbi ipse mihi pater, & ego filius eius factus sum: & quoniam pater nobis est factus, ideò misericordia & gratia sua nos fouet, regit, mundat & saluat, & maiori studio curat nostra, atq; nouit defectus & tribulationes filiorum suorum per fidem filij sui, quàm vllus pater carnalis. Ideò dicit Esa 49. Nunquid potest obliuisci mater filij sui &c.

Secundò dicimus Deum patrem nostrum in cœlis, ad differentiam patris quem habemus in terris, qui cum sit homo peccator, mortalis & vt filius, non potest hoc nobis donare, quod verus pater in cœlis donat, nempe remissionem peccatorum, sanitatē corporis, & alia bona spiritualia, patientiā, misericordiam, pacē cordis, fidem, timorē, dilectionem Dei, & alios fructus Spiritus Gal 5. Postremò nec vitam eternā potest donare, sicut pater cœlestis. Est igitur multo amplius diligendus & timendus pater in cœlis, quàm terrenus. Maximè etiam conformes & obediētes filij esse debemus erga hunc patrem Deum in cœlis, vt faciamus quæ præcipit, & omittamus quæ prohibet, vt credamus verbo eius, & illi per omnia obtemperemus. Sic enim dicit per prophetā Malach. 1. Filius honorat patrem, & seruus Dominum suum. Si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego

ego

ego sum, vbi est timor meus, dicit Dominus exercituum? Nihil enim abominabilius filio proteruo erga parentes, quos etiam Dominus occidere iussit Deut. 21. Multo peiores sunt filij proterui & inobedientes erga Deum: illi enim punientur morte æterna, id est, damnatione. Si non longam vitam habebūt in honorantes parentes, Exod. 20. neque æternam habebunt illi, qui Deo non obediunt, & plurimum gloriantur de patre & Euangelio.

3. Tertiò, quia pater libenter audit loqui filium suum, & sæpè dat occasionem illi vt loquatur, & vult etiam pater, vt filius petat ipsum pro re necessaria humiliter: in hoc enim agnoscit filius patrem superiorè illi, & honorat ipsum, sic Deus pater noster in cælis vult vt ipsum alloquamur, & hoc fit per orationem: nam cum oramus, tunc cum patre Deo nostro loquimur: quando verò audimus vel legimus scripturam vel Euangelium, tunc ipse nobis loquitur. Ob id etiam Apostolus Rom. 15. inquit: *Quæcunque scripta sunt, &c.* Et quia orare Deum patrem, est cultus diuinus & honor quem illi debemus, ibi eum agnoscimus omnium datorem: ideo scriptura vbique iubet orare Psal. 49. *Inuoca me in die tribulationis.* Matth. 7. *Petite, & accipietis,* Ioan. 16. *Luce 18. oportet semper orare &c.* Igitur quauis pater sciat nostra necessitatem antequam petamus eum, Mat. 6. *scit enim pater vester &c.* vult tamen vt illi loquamur per orationem, vt debitum cultum ei impendamus, vt præceptum eius impleamus, quia iussit petere. Ipse enim Christus in primis docet nos petere in nomine suo, Ioan. 16. vt certi simus de exauditione: nam pater sic honorat filium, vt nihil propter ipsum deneget. At hoc est petere in nomine Christi, quando hoc petimus, quod ille iussit nos petere, vt dicendo: *Pie Deus & pater, ego hoc à te peto, & hoc non facio à meipso: dilectus enim filius tuus iussit & præcepit mihi, ideo si exaudis me,*

L
dis me, et
nostrum I
exaudis fil
stolus de
mus ad D
voluntate
nos audit
mus quod
ter factus
ta non de
Deus cura
vllus pate
si filius ei
&c. & add
lis, dabit b

DE

1. Quo
in m
2. In q
3. Quo
tun

us. Hoc n
test a nobi
nobis aute
tamus. Ma

dis me, etiam audis dilectum filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum: quod si me non audis, nec exaudis filium tuum. Sic enim i. Ioan. 5. dicit Apostolus de tali oratione, Hæc est fiducia quam habemus ad Deum, quodcunque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos. & quoniam scimus quod nos audit, ideò etiam scimus quod hoc impetrabimus quod petierimus. Et quoniam Deus nobis pater factus est propter mortem filij, ideò anima turbata non desperare, sed consolari se debet. Ipse pater Deus curam nostram plus habet & diligentius, quam ullus pater terrenus, sicut patet Matth. 7. Quis vestrum si filius eius petierit panem, illi lapidem daturus est &c. & addit: quanto magis pater vester qui est in cælis, dabit bona si postulaueritis ab eo?

DE SANCTIFICATIONE

nominis sui.

CAPVT XXVI.

ARGVMENTA.

1. *Quomodo oporteat nomen Dei in se sanctum, in nobis etiam sanctificari.*
2. *In quibus rebus dehonatur nomen Dei.*
3. *Quod sit premium pie, & quod male tractatum nomen DEI.*

Nomen Dei in se sanctum est. Sic enim inquit propheta Psal. 53. Confitebor nomini tuo Domine, quoniam sanctum est, & Psal. 110. sanctum & terribile nomen eius. Luc. 1. Et sanctum nomen eius. Hoc nomen in æternum sanctum erit, & non potest a nobis nec magis nec minus sanctificari in se. In nobis autem vt sanctificetur, docuit Christus vt petamus. Matt. 6. Primò scilicet, vt nos sanctificet nomen

men

men Dei, in quod credimus, Nam fides nominis Dei nos sanctificat, 1. Corinth. 6. nunc abluti & sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi. Quando igitur Deus dat donum fidei, hac etiam fide nos sanctificat. Sic Paulus omnes fideles vocat sanctos in exordijs epistolarum suarum. Hæc est quoque vltima petitio, quam fecit Christus ad patrem antè captiuitatem, vt Deus nos dignetur sanctificare fide & agnitione nominis sui, inquit Ioan. 17. Sanctificos in veritate. Sermo tuus veritas est. Et iterum. Hæc est vita æterna, vt cognoscant &c. Tunc ergo nomen Dei in nobis sanctificatur, quandò à Deo datur, vt verè ipsum agnoscamus, atq; recto cultu colamus. Nisi enim non fides nominis Dei sanctificauerit, animales permanebimus & filij damnationis. Deinde nomen Dei, quod nos per fidem iustificauit & sanctificauit, à nobis sic sanctificatur, quandò soli Deo tribuimus omnem iustitiam, sapientiam & bonitatem, & dicimus cum Propheta Psalm. 113. Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. & Daniel 9. Nobis confusio, tibi autè gloria. Sumus enim omnes peccatores, & egemus gloria Dei, Rō. 3. Soli itaq; nomē Dei sanctū est. Qui ergo seipos iustificat, sanctificat, & iactant suam propriam iustitiam & sapientiam, illi nomen Dei non sanctificant: & hoc quidem naturæ difficile est, & quasi contrarium, tribuere soli Deo in operib. sapientiam, iustitiā ac gloriam, & sibi penitus nihil retinere. Voluit Adā in Paradiso esse æqualis Deo, nec dare soli Deo gloriam Gen. 3. hoc voluit & lucifer Esa. 54. & hodiè cū ipso omnes mundi homines. Nā nisi Spiritus S. mortificauerit affectū naturæ hominis, non poterit soli Deo in omnib. gloriam dare. Sic Christus Ioan. 8. respondit Iudeis: Ego gloriam meam non quæro. ergo nemo suam gloriam quærere debet, nec de virtutibus, fide & charitate atque iustitia operum gloriari ac præsumere, quia

hæc

hæc omnia dona Dei sunt: igitur qui gloriatur, in Domino gloriatur, 1. Corinth. 1. Hierem. 9. Hæc est maxima virtutum vna, non querere propriam gloriam, sed solius Dei nomen sanctificare, atque illi honorem ascribere in omnibus rebus & factis. Sic enim à nobis nomen sanctificatur Dei, & hoc Deo placet, qui humilibus dat gratiam, & superbis resistit, Iacob. 1. ad illos inquit: Amice ascende superius. Postremo, nomen Dei à nobis sanctificatur, quando ipsum nomen Dei nobis preciosum est atq; sanctum, ne illoriamur in rebus non sanctis, sed potius in peccatis, quam in rebus salutaribus, quod fit peiurando, conuiciando, maledicendo &c. aut quando in rebus leuibus vitimur nomine Dei sine vlla reuerentia, timore aut honore, id quod vix vnus seruat, & ij faciunt contra præceptum secundum primam tabulam, Non assumes nomen Dei tui in vanum &c. Vt igitur diabolus nos non impellat ad varia illa flagitia, rogandus est Deus vt nobis donet quatenus nomen suum nobis sanctum sit, quod super nos est inuocatum & super alias res sanctificatas per nomen Dei.

Secundo, conqueritur Dominus per Prophetam 2. Esai. 52. inquit: Iugiter & tota die nomen meum blasphematur, id est, peruersi fideles qui confitentur se non nosse Deum, attamen factis negant, ad Titum faciunt vt Deus blasphemetur ab infidelibus & gentibus, quæ sic dicunt: Illène Deus est, qui habet tam pessimè viuentes, & enormia facinora perpetrantes, pro suis cultoribus & adoratoribus? quomodo potest esse verus eorum Deus, cum tales permittat viuere? Qui igitur se inquinant periurio, adulterio, superbia, blasphemia &c. illi Deum inhonorant, & sunt illi scandalum, quia eum non timent, nec reputant pro Deo vero, & faciunt malo suo exemplo, vt etiam à gentibus nomen Dei blasphemetur. Vnde dicit per Prophetam Malach. 1. Si ergo pater ego sum, vbi est

vbi est honor meus? Et si Dominus ego sum, vbi est timor meus, dicit Dominus exercituum? Quilibet tenetur ad laudem nominis Dei semper & omni tempore sicut Psalmista dicit: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo: & tenetur operam dare, vt ab alijs & vbiq; nomen Dei honoretur & glorificetur, non blasphemetur: Blasphematur autem, quandò doctrina falsa pro vera docetur: vbi falsitas honoratur, & veritas nominis Dei dehonatur: quandò verbo Dei non creditur, si vbi nomen Dei blasphemetur, quasi verax non sit: sic qui negat fidem Christi, & qui dicit Deum patrem suum in coelis, & tamen non vult obedire Deo & seruare eius praecepta, hæc contumelia in Deum est, sicut patri carnali est indecorum, si filiū habet indisciplinatum, & sic dicit Deus Ezech. 36. Nomen meum blasphematur inter gentes propter vos, &c. Rom. 3. Nomen Dei per vos blasphematur. 2. Petr. 2. Per quos via veritatis blasphematur.

3. Tertiò, Tobia 1. legitur, quomodò Tobias in Hierosolyma intrabat templū Dei, & ibi adorabat & sanctificabat nomen Dei, & nolebat inhonorare Deum, adorando vitulos aureos quos erexit Ieroboam, 3. Reg. 12. & Dominus fuit cum eo. Et Christus promittit copiosam mercedem in cælo ijs, qui propter gloriam nominis sui odio habentur Matt. 5. Sic quoque Deus promittit 1. Reg. 2. Quicumq; honorificauerit me, glorificabo eum, & Psal. 14. Timentes autē Dominum glorificat. Qui ergo de honore & sanctitate nominis Dei augenda cogitat, vt hoc semper laudetur & glorificetur ab omnibus, is iterum glorificabitur omni honore & fortuna hīc & in futura vita: qui autem blasphematur per se, aut occasionem alijs dat, is quoq; punietur in hac & post hanc vitam. Nec euadet pœnam, qui nomen Domini facit blasphemare, sic dicitur Dauidi 2. Reg. 12. Verūtamen quoniam blasphematur.

LI
blasphematur, qui
Sennacheribum, & f
nec defertur de popul
Balaam p
nicari po
retur, &
tur, & no
lia homin
nam Bala
coram fil

D

1. Qu
2. Qu
3. Qu
in
in

putat hon
tiam don
tur contr
firiam ad
3. Beati qu
firia Chr
ra Deo po

blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius tuus, qui natus est tibi, morietur. Et rex Assyriorum Sennacherib propter blasphemias quas fecit in Deum, & fecit dici regi Iuda, scilicet quod Deus illum nec defendere aut iuuare posset, vna nocte per angelum de populo suo interficiuntur 185. millia hominum. Et Balaam propheta dedit consilium regi, vt faceret fornicari populum Israël, & sic Deus eorum inhonoraretur, & permetteret eos cadere: & populus fornicatur, & nomen Dei blasphematur, & occisi sunt 24. millia hominum, Num. 25. Apocalyp. 2. tenentes doctrinam Balaam, qui docebat blasphemiam & scandalum coram filiis Israël, edere & fornicari.

DE REGNO DEI.

CAPVT XXVII.

ARGVMENTA.

1. *Quid sit regnum Dei.*
2. *Quomodo ad nos perueniat regnum Dei.*
3. *Quomodo oporteat quotidie regnum carnis in nobis corrumpi, vt crescat regnum Dei in nobis.*

Postolus dicit ad Rom. 14. Regnum Dei est iustitia, pax & gaudium in Spiritu sancto, id est, his rebus regnat Dominus Deus in omnib. qui in regno suo sunt, iustitia primò, quã dat ipse Deus, & imputat homini propter Christum, hoc est, Christi iustitiam donat & imputat peccatori, qua iustus reputatur contra demonem, peccatũ & infernum, & hanc iustitiam ad Phil. 3. petit Apostolus, & Christus ait Mat. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Nisi hac iustitia Christi quis fuerit reputatus iustus, nemo coram Deo potest esse iustus, Plal. 142. Non iustificabitur

T in con-

in conspectu tuo omnis viuens. Deinde, regnum Dei pax est & securitas, quod homo certo scit sibi esse remissa peccata propter Christum. Rom. 5. Iustificati fide, pacem habemus apud Deum. Ephes. 2. Ipse est pax nostra: postremo, regnum Dei est gaudium in Spiritu sancto, quia conscientia lætatur, quod habet iustitiam & pacem Christi: ideo propter hanc gratiam & dona, diligit, laudat, glorificat & gratias agit Deo, & cum quadam voluptate incipit facere quod Deo placeat, & vitare quod displicet Deo. Sic regit Deus conscientias: in his rebus interioribus est regnum Dei, non in cibo, potu aut vestitu. Regnum enim Christi significat motus spirituales in corde, quos excitat Spiritus sanctus, id est, appetitum iustitiæ Christi, pacis & securitatis de peccatis propter Christum, idemque excitat gaudium cordis de gratuitis beneficijs Christi receptis, & gratias agit, & obedire legi incipit. In his rebus Christus regnat in nobis atque uiuit, id est, sua iustitia, pace & gaudio. Est igitur regnum Dei, id est, quo Christus in conscientijs regnat ac uiuit, non externa regni obseruatio, quia regnum Dei non uenit cum obseruatione Lucæ 17. sed intra uos est, sed est regnum Dei, quo Christus in nobis uiuit & conscientias regit, ut fides, inuocatio, patientia, timor, gaudium conscientie, gratiarum actio, dilectio, & similes motus atque fructus Spiritus sancti, Gala. 5. Hi motus sunt necessarii cultus Dei, sed ritus & cæremoniæ non sunt sic necessarii, ut fides sit inutilis, aut quasi non contingat iustificatio sine illis obseruationibus: Sunt enim ritus multum utiles, sed non isti motus cordis, qui perpetuo ad uerum Dei cultum exiguntur: In ritibus est libertas, hic autem non item, ad Gal. 4. In libertate qua Christus nos liberauit, nec iterum iugo seruitutis subiiciamini, & Col. 2. Nemo uos iudicet in cibo, potu, & parte diei &c. Non hic prohibentur ordinationes & ritus in politico finem, sed quantum ad finem iustificationis. Sic

Christi

Christus etiam veram ordinationem tribuit spiritui & motui cordis, non certo loco vel ritui, Ioan 4 Regnat igitur Christus & viuit in motibus illis spiritibus cordis, vt dictum est, & de his rebus interioribus est regnum Dei, & hos requirit motus à suis subditis.

Secundò oportet vt hoc regnum Christi ad nos veniat: alioqui nos ex corrupta nostra natura nunquam ex nobis ad illud perueniremus. Ideò iussit Christus exorare patrem, vt illud ad nos adueniat. Matt. 6 Adueniat regnum tuum &c. Duplici autem via aduenit ad nos regnum Dei, primum per prædicationem fidei hoc est, quando fides prædicatur & Euangeliū, scilicet quod Christus mortuus est pro peccatis nostris & resurrexit propter nostram iustificationem, Romanor. 4 id est, quod nos per mortem suam liberauit à peccato, morte, & inferno: hoc qui credit corde, & detestatur peccatis, ac cupit sibi exhiberi meritum passionis Christi, illi propinquat & aduenit regnum Dei, Sic dicitur Mat 3 Pœnitentiã agite, quoniam appropinquat regnum Dei, & sic quotidie ad nos peruenit regnum Dei, quoties audimus verbū Dei, & illi obedimus, & sic sunt in regno Dei, & ad illos venit qui obediunt Euangelio, & credunt, timent, atq; diligunt Deū, & proximum suū, qui sunt patientes, benigni, misericordes, &c. Diligenter ergo audire debemus verbum Dei, vt eo magis ad nos veniat regnum eius. Deinde veniet ad nos regnum Dei, quando post resurrectione & iudiciū illud in re accipiemus, vt Christus inquit Matthei. 25. Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum: futurum enim est regnum patris, & in illo præparauit diligentibus se, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, Esa. sexagesimo quarto. 1. Corinth. secundo. Et illud ad nos veniet post Christi regnum, quod hic consistit in fide, timore dilectione, iustitia, pace, & gaudio spiritus sancti &c. Et ideò dicitur CHRISTI regnum, quia hic in præsentibus

his motibus regnat & viuit in cordibus fideiū: patri regnū vt nobis donetur Christus suo sanguine acqui-
sivit ac comparauit, modò nos simus hic in regno
Christi: si filius cupit hæreditatem paternam, multo
magis nos regnum patris cœlestis petere debemus.
Idq; maximè cò, ne ab illo excidamus, sicuti Iudei ex-
ciderunt. Sic Mat. 8. Multi venient ab occidente & a
orientate, & filij autem regni eiciuntur foras.

3. Tertio, vt Deus noster & saluator Christus in no-
bis plenum habere possit regnum, oportet quotidie
diminui & corrumpi regnum carnis & sathanæ. Sa-
thanæ autem regnum & carnis sunt peccata & vitia
Gal. 5. Opera carnis sunt &c. Quia igitur Christus re-
gnum in virtutibus interioribus & spiritualibus cor-
dis consistit, id est, fide, dilectione, patientia, timore,
benignitate, continentia, &c. Igitur quotidie oportet
mortificari opera carnis & regnum sathanæ extirpa-
ri, vt Christus in nobis viuere & regnare possit. Ad
hoc etiam Deus mittit crucem, infirmitatem, tribula-
tionem &c. vt regnum peccati in nobis destruat.
Sic inquit Apostolus 2. Cor. 4. quandò is qui foris est
homo noster, corrumpitur, tunc ille qui intus est, re-
nouatur. Rom. 8. Corpus mortificatur propter pec-
catum, & Rom. 6. Vetus noster homo crucifixus est
vt destruat corpus peccati. Quia igitur regnum
Christi est noua & æterna iustitia & vita, & in corpo-
re nostro hærent reliquæ peccati, ideò Deus vult vt
corpus hoc aboleatur, & subijcit illud afflictionibus
huius mundi, & denique morti. Est tamen hoc etiam
suauissimum consolationis gaudium in conscientia
quòd scimus huiusmodi pressuras & afflictiones esse
sacrificia, quæ Deo placent & grata sunt, ijsque cum
maximo honore afficitur. Psal. 50. Sacrificium Deo
spiritus contribulatus, cor contritum &c. Roman. 12.
Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam
Deo &c.

L
D

1. Qu

v

2. Qu

po

cœ

3. Qu

in nouiss

vult omn

veritatis

vt hæc vo

diatur: in

nalem no

quandò p

malia, & t

Ioan 3. Si

mitanos

quemadm

alis, & no

re ludam,

quid veni

suspendit

tas pereat

que sit eff

tra imple

ria: nam

morem &

D

DE VOLUNTATE DEI.

CAPVT XXVIII.

ARGVMENTA.

1. *Quæ sit voluntas Dei, quam rogare debemus ut fiat.*

2. *Quæ sit voluntas Dei, quam ut nos facere possimus, rogamus, sicut faciunt angeli in cælo.*

3. *Quæ sit vera abnegatio propriae voluntatis.*

Voluntas Dei quæ sit, Christus ipse explicat, Ioan. 9. inquit: Hæc est voluntas patris mei qui misit me, ut omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die, & Apostolus 1. Timoth. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. Semper itaque petere debemus, ut hæc voluntas DEI fiat, ne ex parte nostra impediat: impeditur autem Dei voluntas, quando carnalem nostram voluntatem facimus & sequimur, quando plùs diligimus & eligimus mundana & carnalia, & tenebras peccatorum magis quàm lucem, Ioan. 3. Sic etiam Christus arguit etiam Hierosolymitanos Matthæi 23. Quoties volui te congregare, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Sic Christus voluit saluum permanere Iudam, & vocat eum amicum, Matt. 26. Amice, ad quid venisti? Ipse autem noluit, sed desperauit, & se suspendit, Mat. 27. Act. 1. Ut igitur mala nostra voluntas pereat, & Dei fiat, rogamus, ut Deus donet fidem, quæ sit efficax in nobis, ut eius voluntas de salute nostra impleatur. Est quoq; hæc petitio summè necessaria: nam si Deus non dederit fidem, dilectionem, timorem &c. nunquàm hæc ipsius voluntas complebitur.

tur de salute nostra, sed ipse donat & paratus est dare hæc omnia, quæ ad salutem nostram requiruntur, Nam ideò mandat prædicari Euangelium per totum orbem, Marci ultimo, Matt. 24. vbi nobis offert obsequium & beneficium, & vltro promittit salutem. Hæc non faceret, nisi voluntas ipsius esset, vt omnes salui fieremus. Igitur causa damnationis & peccati voluntas Dei non est, Psal. 5. Neq; volens iniquitate Deus tu es. Causa itaque damnationis & peccati est diabolus, instigans malum, & ipsa voluntas hominis obediens diabolo, qui corrumpit voluntatem hominis, vt illi consentiat, & non diuinæ voluntati. Vt ergo voluntas Dei in nobis praualeat, & efficiatur: compleatur de nostra salute, orandum est.

Voluntas Dei est, quam à nobis vult cõpleri, & illa est, vt seruemus illius præcepta. In his enim nobis expressit, quæ à nobis requirat fieri, quæ sibi placeant & quæ displicent. Ideò inquit Mat. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. quoties ergo seruamus illius præcepta, toties eius voluntatem facimus. Ideò Mat. 7. Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, introibit in regnũ cœlorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis est, id est, seruat illius præcepta. Rom. 12. vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacita & perfecta, Eph. 5. Intelligentes quæ sit voluntas Dei, id est, credere & illius seruare præcepta. Sic 1. Thess. 4. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt abstineteis vos à fornicatione, & sciat vnusquisq; vestras suas possidere in sanctificatione &c. Hæc igitur est voluntas Dei, quam nos facere debemus, & sic obediens esse Deo, sicut angeli sunt & tota cœlestis militia, in nullo resistentes. At inquis: Quis poterit implere præcepta Dei? ego non sum natura angelus, & caro odit legem Dei, Roma. 8. Nemo ergo poterit facere hanc Dei voluntatem: Respondeo, viribus humanis nõ est possibile: at Spiritui sancto, qui datur

adiuuat

adiuet nostram infirmitatem, Roma. 8. non est impossibile: etsi immunditia carnis maculat opus, ne sic purè fiat, attamè placet Deo hæc obedientia, quòd primò persona per fidem in Christum est iustificata, & sic dicitur 1. Ioan. 1. & 5. Mandata eius grauiam non sunt, id est, non sunt ultra possibilitatem naturæ, si adierit Spiritus sanctus, sed erunt possibilis, in quantum in hac via nobis possibile erit: Sic parentes Ioannis erant sine querela antè Dominum in obseruatione præceptorum, Luc. 1. at alia erit obedientia & multò perfectior in futura vita, quando moles carnis non remorabitur, ibi erimus sicuti angeli Dei, Matt. 13. & etiã obediētes Deo per omnia sine murmure, sicuti Angeli in cælo: ita enim de angelis canimus Psalm. 102. Benedicite Domino omnes angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonis illius. & iterum: Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. Est igitur voluntas Dei quam à nobis fieri exigit obseruantia præceptorum eius, atque nostra sanctificatio, obedientia etiã Euangelij, quòd si aliquid deerit, propter fidem non imputabit, scilicet de perfecta obedientia legis.

Quoniam petimus fieri Dei voluntatem, idè sequitur, quod nostram propriam voluntatem abnegamus, id quod maximè fieri debet & oportet, si saluari volumus. Hoc enim Christi exemplum docet, quod dicit Ioan. 6. Ego descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me. sic etiã in horto Mat. 26. inquit: fiat voluntas tua: ita Christus voluntatem suam, alioqui rectissimam, voluntati patris subiecit: & nos tunc verè nostram abnegamus voluntatē, quandò in omnibus rebus Dei voluntatem præferimus, siue in aduersis, siue in prosperis, sanitate vel infirmitate, vita vel morte, dicentes: Fiat voluntas tua. hos Christus beatificat, Matt. 5. dicendo:

T 4 Beati

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Munda autem corda sunt, quæ in omnibus rebus Deum vident, & eius ordinationem & dispositionem agnoscunt. Sic Dauid agnouit Dei voluntatem, quando maledicebatur à Semei, 2. Reg. 16. dicens: Dominus præcepit illi ut maledicat mihi. Sic Christus inquit Petro, volenti gladio ipsum defendere, Matthæi vigesimo sexto. Calicem quem dedit mihi pater, non vis ut bibam illum? Ideò non in hominem inimicum nostrum respicere oportet, sed in Deum, qui hoc permittit, & nos per illum sic humiliat. Felix homo qui semper suam voluntatem offert diuinæ voluntati, nec reclamatur aut murmurat per impatientiam. Talis voluntas quæ Dei præfert voluntatem in omnibus, consentit in crucem & tribulationem, semper Deo gratias agit. Deindè precatur ne sua voluntas praua fiat, ut illam Deus impediatur & custodiat à malo proposito, sæpè proponimus malum facere, vindicare & occidere, furari, &c. est enim prauum cor hominis: ideò ut Dei fiat voluntas, semper orandum est.

DE PANE NOSTRO quotidiano.

CAPVT XXIX. ARGVMENTA.

1. *Quid sit panis noster quotidianus, quem pro nobis & tota Christianitate petimus.*
2. *Quomodo hunc panem comedere debemus quotidie.*
3. *Quare pro quotidiano, & non annuo aut perpetuo, pane nos Christus orare voluit.*

Quoniam

Quoniam in homine est spiritus & cor-
 pus, ideò & duplicem panem notat scri-
 ptura, vt reficiatur totus homo. Primò
 enim panis scilicet verbi Dei, quo refi-
 citur spiritus, Matt. 4. Non in solo pane
 viuit homo, &c. & Ioan. 6. Ego sum panis viuus qui
 de cœlo descendi: & hunc panem vocamus supersub-
 stantialem, quia non temporalem vitam, sed animæ
 conseruat, consolatur & cõfortat, & de hoc pane ver-
 bi Dei inquit Dauid, Quàm dulcia faucibus meis elo-
 quia tua super mel ori meo. Hunc quoq; panem co-
 medimus, quandò credimus verbo Dei, & docemur
 & agnoscimus quid sit Christus, ac tunc agnoscimus
 Christum, quandò intelligimus hoc quod dicit Apo-
 stolus 1. Corinth. 1. Qui scilicet Christus datus nobis
 est à Deo, vt sit nostra sapientia, iustitia, sanctificatio
 & redemptio, vt quemadmodũ scriptum est Hierem.
 9. Qui gloriatur, in Domino gloriatur: tunc intelli-
 git hoc, dum agnoscis quòd tua sapientia aliud nihil
 est quàm damnabilis stultitia, tua iustitia damnabilis
 iniustitia, tua sanctitas damnabilis impuritas. Sum-
 ma, vt te nihil estimes esse nisi peccatorem, & nullam
 habere aliam consolationem, nisi Christum qui tibi
 datus est sic, vt illo vtaris, quòd eius iustitia sola te
 retineat & saluet, ideò quia illam inuocas & cupis, ac
 in illam confidis: & sic fides est aliud nihil, quàm sic
 hunc panem comedere, sicuti inquit Ioan. 6. Pater
 meus dat vobis verum panem de cœlo. Pro hoc pane
 verbi Dei, vt quotidie nobis frangatur, rogandus est
 Deus, vt donet sacerdotes doctos. Lucæ 10. Rogate
 Dominum messis, vt mittat operarios in messem suã.
 Ideò est magna plaga indoctum sacerdotium, vbi est
 fames verbi Dei, sicut conqueritur Hieremias Thre-
 norum 4. Paruuli petierunt panem, & non erat qui
 frãgeret eis: Est igitur panis verbi noster panis, id est,
 qui credimus: corporalem panem Iudæus & gentilis

1.

Psal. 118.

quæ manducant: hunc verò panem verbi non manducant: ideò est panis filiorum Dei & specialiter nostrum: ideò ne nobis deficiat, docuit Christus orare pro pane quotidiano, vt quotidie magis gloria Dei manifesta fiat, & fides augmentetur per prædicationem verbi Dei.

2. Est quoque panis materialis, necessarius ad sustentationem naturæ & corporis: & hunc panem quoque creauit Deus propter nos, vt nobis seruiat, vt dicit propheta Psalmo 103. Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illis in tempore oportuno &cæt. Matt. 6. Scit pater vester cœlestis, quia his omnibus indigeris. Nominat autem hic Christus panem quotidianum, vbi vult intelligi per nomen panis, omnem necessitatem nostram, quæ ad hanc vitam temporalem pertinet, id est, cibum, potum, vestitum, domum, animalia, pecuniam, agros, uxorem piam, probos filios, & fidelem familiam, & alia quæ ad illa pertinent, vt solem, pluuiam, pacem, &cæt. ne pereant fructus terræ, &cæt. omnia illa rogamus sub nomine panis. Nam Sathan mille modis noceret & damnum inferret frumentis, animalibus, hominibus, nisi impediretur virtute Dei. Ideò petimus hac oratione, vt Deus nos custodiat à malis plagis, &cæt. Tunc autem rectè comedimus hunc panem, quando his omnibus cum gratiarum actione vtimur, non ad peccata, id est, superfluam comestationem, ebrietatem, &c. Sed moderatè ad necessitatem: Tunc autem cum gratiarum actione comedimus, quando agnoscimus quod hunc panem nostrum non habemus ex nobis ipsis, aut propter nostram sapièntiam, astutiam aut diligèntiam, sed quòd sit donum Dei: ipse enim aperiens manum suam, implet omnia benedictione: nisi ipse posuisset in terra aurum & argentum, in vanum laborarent metallatores: & nisi ipse daret incrementum terræ, frustra rigaret & plàtaret homo, 1. Corinthiorum tertio.

Ideo

Ideò nemo alium decipere debet emendo vel vendendo: nam hoc nihil faciet ad prouisionem tuam, sed potius incommodabit: & licet Deus aliquandiu tibi permittat fortunam, non tamen diu durabit, sed hoc fit vt postea casu grauiore cadas in damnum, miseriam & paupertatem: quare omni creatura vti debemus cum gratiarum actione, 1. Tim. 4.

Vult Deus vt quotidie ipsum rogemus pro pane quotidiano, non annuo vel perpetuo: & hoc primo, quoniam Deo placet & illi honor est, si sæpius à nobis rogetur: ideò quoque iussit sine intermissione nos orare, Lucæ. 18 & etiam promisit, siquid petierimus in nomine suo, hoc vult donare: Secundo inquit Mat. 6. nihil solliciti sitis de crastino, crastinus enim dies ipsi curæ erit: si ergo non debemus esse solliciti de crastino die, sed simpliciter petere pro pane quotidiano: certum est, quòd cras iterum petere debemus panem, eò quòd etiam cras sicut hodie indigemus, & hoc vult Deus, vt quotidie à nobis honoretur pro patre & enutritore, quaratur & inuocetur: & signanter dicit, ne solliciti simus sicut Ethnici, qui anguntur pro temporalibus, eo quòd ipsi non credunt futuram gloriam & vitam: neque laborem prohibet, omnibus mandatum Genesis. 3. In sudore vultus tui &c. Sed sollicitudinem: nam filius non est sollicitus, sed pater: attamen filius laborare debet: sic scit pater noster in cælis, quòd his omnibus indigemus: & hæc minora sunt quæ quarimus sollicitè, quandò iam maiora accepimus: nõne anima plus est quàm esca, & corpus plus quam vestimentum? Ergo minora illa Deo committere debemus, qui ea non negabit, quãdo iam maiora nobis dedit: & præterea, si volucres pascit, ornat lilia & vestit, quare non magis filios & credentes? Ideò quarite sollicitè præ omnibus alijs, & primum regnũ Deo & iustitiam

2.

iustitiam eius, id est, fidem, timorem, & dilectionem Dei & proximi: nam sic quærentibus promisit Deus regnum æternum, ergò adiciet & terrena. Proue. 10. Non occidet Dominus fame animã iusti: & vult Christus, vt homo fidelis cor suũ extendat in totam Christianitatem, & petat pro tota cõgregatione omnium hominum, vt Deus verbo suo & pane quotidiano nos pascere dignetur: nam vt inquit Chrysostomus, qui pro tota Christianitate petit, pro illo etiã petit tota Christianitas: & quandò oras pro tota Christianitate, etiam pro te oras. Delectatur enim Deus potius audire totam congregationem quàm singularẽ Pharisæum. Matth. 18. vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo. Ita qui cum communitate cantat, benè cantat, etiamsi vox mala sit, sed qui solus cantat, non manebit sine iudicio.

DE DIMISSIONE DEBITO-
rum coram Deo & proximo.

CAP. XXX.

ARGUMENTA.

1. *Penes quid certi reddamur, quòd Deus nobis dimiserit debita.*
2. *Cur petamus nobis dimitti debita, iuxta Mattheum, & non peccata.*
3. *Quòd nulla oratio exauditur, nec sacrificium aut opus Deo placet, vbi retinetur inuidia.*

1. Hristus promisit, & verbum ipsius est, Matth. 6. Quandò dimiseritis hominibus peccata eorũ, tunc pater vester cælestis cõdonabit & debita vestra: sin autem, &c. Ecce hæc est promissio, si dimiserimus alijs, & nostra nobis dimittẽtur: si verò mi-

nus,

nās, nec nostra condonabūtur. docuit ergò nos Chri-
 stus orare, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos
 dimittimus debitoribus nostris: non vt nostra dimis-
 sione debitorum proximi, mereamur remissionē de-
 bitorum nostrorum. Vnus est Christus, qui pro pec-
 catis nostris mortuus est, & resurrexit propter iusti-
 ficationem nostram, Roman. 4. ille est agnus Dei qui
 tollit peccata mūdi, Ioan. 1. hic semetipsum pro no-
 bis obtulit, Galat. 1. Sed quòd nobis virtus passionis
 Christi, quæ tollit omnia peccata, non distribuitur
 nec efficax sit in nobis, nisi & nos dimiserimus pro-
 ximo debita. Ideò tunc certus es, quandò ex fide &
 amore Christi propter eius præceptum dimittis offen-
 sam proximo tuo, quòd tibi sint dimissa omnia tua
 debita: sin autem non dimiseris, nunquàm eris cer-
 tus de tuorum debitorum dimissione, neque tibi pec-
 cata tua remittentur: Nam illam causam quā tu præ-
 tendis, quòd non vis dimittere, habet & Deus erga te
 & quidem maiorem, vt tibi quoq; non dimittat: nec
 possibile est, vt homo verè credere possit, quòd Deus
 ipsi remittat peccata, qui ipsemet non vult remittere
 proximo: etsi Deus velit remittere debita, attamē re-
 uocaret propter duritiam cordis nostri, quòd etiam
 non volumus cedere & remittere, sicut patet in exem-
 plo Matth. 18. de seruo nequam, cui iam erant sua di-
 missa debita: sed quoniam ipse nolebat commisereri
 seruo suo, ideò eius debita redibant, & cogebatur
 soluere quod prius erat condonatum: hæc grauissi-
 ma est sententia. Insuper nouit Deus, quàm graue sit
 homini credere si quandò contra Deum peccauit, &
 Deus hoc gratis ex misericordia propter Christū ve-
 lit ei cōdonare, sicut in Cain videmus, qui dixit: Ma-
 ior est iniquitas mea, quàm vt remissionem merea-
 tur, Gen. 4. Ideò apposuit Deus hoc signum, per quod
 certo agnosceremus tunc esse delicta nostra remissa,
 quandò nos hominibus sua dimiserimus. Nam multò
 leuius

leuius

leuius est, nos condonare hominibus, qui non tantum in nos peccarunt, sicut nos in Deum, tamen Deus facilius est ad condonandum nobis, quam nos proximo. Habes itaque in hoc Dei verbum: si tu remittis proximo, & Deus iam magis paratus est tibi remittere. Quilibet homo coram Deo est peccator, & habet hic in terris inimicum etiam peccatorem contra se. Ideò facere debet cum debitore suo, sicut cuperet sibi fieri à Deo.

2. Perimus nobis dimitti debita, & non peccata: quia debitum se magis extendit, quam peccatum: Dicitur peccatum, quòdò iniuste facimus contra Dei preceptum: Debitum autem dicitur, quando bonum facere debemus, & non facimus, quòdò nò exoluimus, hoc quod Deo & proximo nostro debemus: vel etiam si fecerimus, non tamen facimus perfecte vel integre. Igitur quòdò iam peccatum propter fidem est dimissum, & facti sumus filij Dei, accepimus spiritum sanctum, qui iuuat nos certare contra peccata, & confortat ad bona opera, attamen adhuc non facimus perfecte quod facere tenemur, etiam si non aperte facimus contra eius mandata, quia tamen non facimus quæ tenemur, semper debitores manemus: & hoc debitum nobis dimittitur propter Christum, quando illum aut patrem propter hoc oramus, & quòdò proximo nostro indulgemus: semper enim debitores Deo manemus, id est, minus facimus quam debemus. Ex hoc apparet, quare nos nunquam per opera propria nostra possumus à peccato, morte & inferno liberari & iustificari: nam & bona nostra opera indigent indulgentia, quia non sunt perfecta, ideò oportet nos omnes per passionem & mortem, & resurrectionem Iesu Christi liberari: nam propter ipsius mortem & meritum promisit Christus nos liberari, non autem propter opera & merita nostra. Actorum, 10. capite: huic omnes prophetae testimonium perhibent,

perhibent, &c. & ibidem 15 cap. Gratia domini nostri Iesu Christi credimus nos saluari. Igitur hanc satisfactionem & indulgentias exigit à nobis Deus, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, 1 Ioan. 2. Sed non erit in nobis efficax, nisi & nos remiserimus.

Vbique testatur scriptura, nec orationem nec opus aliquod nostrum esse efficax coram Deo, nisi dimisso debito Marc. 11. cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester qui in caelis est, dimittat vobis peccata vestra: quod si vos non dimiseritis &c. Sacrificiū Cain, qui inuidebat fratri suo, Deus non respexit, Gene. 4. Neque munus altaris vult, fratre irreconciliato, Matt. 5. Rogandus est Deus pro duplici gratia: Primò, vt nobis remittat debita: eo enim omnes indigemus: deindè, vt donet nobis gratiam & adiutoriū suū, vt quoque proximo nostro possimus indulgere, alioqui nostra natura tarda est & tenax. Exemplo igitur Christi qui in cruce orauit pro crucifixoribus, vt pater illis dimitteret, Lucæ 23. & nos dimittere debemus, sicut Christus docet benefacere & orare pro inimicis, Matthæi. quinto. vt simus filij patris qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & donat pluuiam &c. illum patrem caelestem sequi debemus, non terrenū. qui sepe occasionē dat vindictæ & odij &c. Et quoniam Christus omnes iubet orare & petere dimissionem peccatorum & omnes sancti hanc orationē vsurparunt, & etiā dimiserunt debita proximis suis: sic & nos facere debemus, neque aliquis se factum existimet, quasi non habeat delicta: reliquæ enim peccatorum hærent in carne, etsi spiritus sit sanctus fide, quare & omnes homines sancti orarunt sibi dimitti delicta. Et nos quoque omnes debemus, ne nobis imputet Deus, sed condonet pro sua misericordia, &c.

DE

CATECH. C. CLING.
DE TENTATIONE
noſtra.

CAPVT XXXI.

ARGVMENTA.

1. *Quomodo & quare Deus nos tentat varijs modis.*
2. *Quare Sathan etiam nos tentat.*
3. *Quomodo orandus eſt Deus, vt nos conſeruet, ne succumbamus & obediamus tentationibus.*

Tripliciter
nos tērari.

- I. **S**criptura teſtatur Deū nos idēo teſtare, vt nos probet, an eum ex toto corde diligamus. Sic tētauit Abraham Gen. 22. & filios Iſrael cum manna in deſerto, Exod. 16. Tripliciter ergo nos tentat Deū, vt probet: primò in fide, permittit enim hereses fieri, vt probet fidem noſtrā erga illum, ſicut patet in Deuter. 13. Non audies verba prophetæ falſi, quia tentat vos Deus veſter, vt palām fiat, vtrum diligatis ipſum in toto corde veſtro & in tota anima veſtra &c. & 1. Cor. 11. inquit Apoſtolus: Oportet hereses eſſe, vt qui probati ſunt, maniſeſti fiant. & Mar. 24. Surgent Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna &c. Deindē tentat nos infirmitate corporis, vnde Tob. 2. dicitur: Hanc tentationem idēo permittit Deus euenire illi, vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius, ſicut & S. Iob. & Iob ipſe cap. 23. propter grauiffimas paſſiones, quas in corpore pertulerat, dicebat de ſeipſo: Probauit me Dominus quaſi aurum quod per ignem tranſit. Sic ſæpē ſancti infirmantur & tentantur, vt illorum patientia nota fiat. Sic Apoſtolus tentatur 2. Corin. 11. Tertio tentat etiam nos Deus in rebus, ſic enim dicit ad Abraham Gen. 11. Egreſſe

de dno

de domo tua & de cognatione tua, & cap. 22. de filio Isaac tentatur, vt ipsum immolaret. Sic Iob perdit omnem substantiã suã, & inquit: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. Cùm ergo nos Deus tentat, hoc facit ad profectum nostrũ & coronam.

Tentat quoque nos Sathan, vt nos decipiat & damnet, & hic nulli parcat, sed tanquã leõ circumit, quærens quem deuoret, i. Pet. 5. nam nec Christo ipsi pepercit. Matth. 4. & parentes nostros in Paradiso tentauit, Gene. 3. Tripliciter quoquẽ ipse tentat, gula & auaritia, sicut tentauit Adam & Christum: & ideò Apostolus i. Tim. 6. vocat auaritiã laqueum Diaboli quo multos huius nostri seculi homines trahit & illaqueat: Deindẽ, superbia & inani gloria: hæc supbia ipsũ è cælo deiecit, & ideò nouit quã displiceat Deo hæc supbia, Nã superbis resistit, humilibus aut dat gratiam. Iacob. 4. i. Pet. 5. ideò sæpẽ homines tentat de superbia & inani gloria, Ezech. 16. Hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia & saturitas panis &c. & per inanẽ gloriam turbat pacẽ, excitat lites. Vltimò tentat nos luxuria & voluptate carnali, sicut Dauid conqueritur Psalm. 37. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus. Multos enim pstrauit Sathan hoc vitio luxurie, Gen. 6. in diluuiò Sodomam, & alias ciuitates, populum Israel in deserto fornicantem cum filiabus Moab, Num. 25. Vbi semper vitio Domini magna est subsecuta, sic deiecit Dauid, Salomonem, &cæt. Sic semper tentat nos Sathan, vt perdat ac damnet animam. Tentatur quoque homo in mundo à dextris & sinistris, vt rectè dixerit Iob 7. Militia est vita hominis super terram. A sinistris tentamur ira, inuidia, amarulentia, impatientia, paupertate, & infirmitate, & in omnibus ijs quæ pœnalia sunt homini, vbi homo damnus & pœnã accipit ex tētatione, sicut sæpẽ mundus occasionẽ præstat carni nostræ, quæ prona est &

est & de facili obedit, sicut cōqueritur Apostolus Roma. 7. Non habitat in carne mea bonum, &cæt. A dextris autem impugnat nos Sathan dulcibus, id est, ijs quæ carni placent & sunt amica, vt luxuria, ebrietas, diuitiæ, superbia, inanis gloria, auaritia, & in omnibus ijs quæ dulcia sunt carni, querit occasionem nos tentandi: Hæc tentatio pessima est, & ascribitur temporibus Antichristi, qui voluptatem omnem concedet suis sectatoribus. Ideò dicit David Psalm. 90. Cadent à latere tuo mille, id est, à sinistris per hæc quæ poenalia sunt homini: sed à dextris tuis decem milia, per hæc quæ suauia sunt carni, &c. Sic iam totus mundus in maligno positus est, 1. Ioan. 5. Nihil videmus præter studium auaritiæ & inanis gloriæ, concupiscentiam oculorum & carnis, superbiam vitæ &c. 1. Ioan. secundo.

3.

Et quoniam tam fortis est vbiq; in mundo Sathanæ tentatio, ideò docuit nos Christus clamare ad patrem Matt. 6. Ne nos inducas in tentationem. Inducit autem in tentationem, est quãdò Deus permittit, quod tentatio tam fortis fit, vt illã nõ possimus sustinere, sed permittimus nos Sathanã sic decipere & excicare, vt in corde nihil ponderemus nec respiciamus nisi solam voluptatem, & nõ cogitamus nec consideramus iram Dei aduersus peccatum, & sic consentimus diabolo ad peccandum. Nam hæc est potissima ratio omnis damni & periculi, quia nemo finem poterat: quãdò enim finis æstimaretur, quidnã ex opere nostro perpetrato esset euenturum, sæpè ex maiori deliberatione faceremus res nostras: & fit sæpè dum quis incautè credit alteri, vt in damnũ incidat, & hoc quoq; dicitur induci in tentationem. Clamare igitur serio debemus ad Deũ, vt ipse nos conseruet: sic enim conseruauit Ioseph, Susannam, Iudith, à luxuria facienda, in re fidei Tobiam: ille enim nolebat adorare vitulos aureos Ieroboam. Sic Noë & Abraham, sic ho-

LI
diè fidele
nem secta
Deus vul
camur in
thana. Li
tũm velit
1. Cor. 10.
tari supra

D

1. Qui
quo
2. Qu
non
3. Qu
bera

Sed hoc vo
tuniũ in ce
nobis prop
bellum, in
tatem ann
bis quotid
sunt omni
temporib
cundum C

dè fideles conseruat puros, ne incidant in tentationem sectarū. Et hoc maximè credere debemus, quòd Deus vult nos conseruare, & nō permittere vt inducamur in tentationem: alioqui nemo esset tutus à Sathana. Ligauit em̄ ipsi manus Deus, ne tantum quantum velit, tentare possit fideles. Sic inquit Apostolus i Cor. 10. Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, &c.

DE LIBERATIONE

à malo.

CAPVT XXXII.

ARGVMENTA.

1. *Quid significetur per hoc nomen, Malum, à quo liberari volumus.*
2. *Quare in genere petimus liberari à malo, & non in specie, vt ab hoc aut illo malo.*
3. *Quare non petamus custodiri à malo, sed liberari.*

Malum significat nō solūm peccata quæ sunt contra Dei præcepta, vt idololatria, Blasphemia, maledictio, furtum, adulterium, homicidium, vel etiam diffidentiam contra DE I promissa &cæt. Sed hoc verbum, malum, significat etiā omne infortunium in corpore & anima, in honore & rebus, quod nobis propter peccatum cōtingit, vt persecutionem, bellum, incendium, infirmitatem, pestilentiam, caritatem annonæ, & omne damnum quod Sathan nobis quotidie inferre studet: nec enim recenseri possunt omnia mala quæ excitat Sathan his nouissimis temporibus: ideò petimus liberari à malo, hoc est, secundum Chrysostomum, à Diabolo: & rectè vocatur ma-

tur malus, (der böse.) quia malorum omnium nobis caput & causa est: petimus igitur liberari ab illo malo, id est, principe mundi Diabolo, & ab omnibus corporalibus & spiritualibus malis, quibus ille malus id est, Diabolus electos Dei afficere solet. Nam Diabolus nostri generis humani iuratus hostis est: in hoc totus incumbens, ut nos seducat, excæcet & damnent in æternum. Sed non potest superare signatos sancto spiritu ad iustitiam & sanctificationem per fidem Christi, sed omnes eius vires pedibus fidelium calcantur in eo qui dicit: Princeps huius mundi non habet in me quicquam, Ioan. 16.

2.

Petimus in genere liberari à malo, & non in specie ut ab infirmitate, fame, bello, &c. cuius ratio est, quia nos non sufficienter agnoscimus, quid nobis proficiat aut quid noceat: nã si quis putat infirmitatem magnum esse sibi damnum, si autem sanus esset, fortè grauius peccare posset, ut per hoc etiam damnaretur, vel aliquid aliud præsumeret, propter quod mereretur mortem: si autem infirmatur, manet in vita & etiam saluari potest. Sic etiam quis putat diuitias sibi plurimum esse proficuas: & idè nihil discit, ociatur, & discendias excitat, aliquando etiam occiditur: aut nihil facit, quàm quod edit, bibit, & ludit, unde in varias incidit infirmitates, & moritur: quod si pauper fuisset, aliquid didicisset & laborasset, melius & salubrius vitam transigeret. Sic sepè quis putat male sibi fieri, si habuerit aduersitates & persecutiones, aut quando impeditur à suo proposito, & nescit nec intelligit quod magis pernicies sua fuisset, si ea mala non habuisset. Ideò nos nescimus, quid nobis bonum vel malum sit in veritate: & propterea nos hoc committimus Deo, & in genere petimus, ut ille dignetur nos liberare à malo, quod ipse scit nobis malum esse, nouit enim melius quàm nos: Quare inquit Petrus. 1. Pet. 4. In sternis oratiõis, & comẽdemus fideli creatori animas nostras &c.

&cæt. Ideò, quando breue verbum hoc dicimus, Libera nos à malo, Deus scit nos liberare, vbi opus est, Vult quoque D E V S, vt hanc orationem ad ipsum dirigamus, vt in omni malo quod nobis obuiat, apud cum quæramus opem, & non apud alium hominem: nam dicitur per prophetam Ieremiæ, decimo septimo. Maledictus qui confidit in homine, Ideo soli Deo confidere debemus: nam licet homines nos protegāt aut iuuēt, non homines hoc, sed Deus per illos facit tanquā per instrumentum: si autē id facere Deus noluerit, nec homines poterunt facere. Si infirmamur, & Deus noluerit nos sanos, nec medicus optulabitur: quando autem vult nos sanari, tunc faciet per medicinam, quam ad hoc quasi instrumentum creauit & ordinauit: multò minus proderunt refugia ad incantatrices & spurcitas dæmonum, &cæt. Sic dicit propheta, Clamabitis ad me, & ego exaudiam vos, &cæt. Quare plurimum Deo displicet, quoties per alia media auxilium quærimus, quam per ipsum: nam ibi debitus cultus & honor ei subtrahitur quem exigit à nobis, & tribuitur creaturæ vel Diabolo, id quod grauissimum est peccatum.

3.

Petimus liberari, & non custodiri, à malo: non dicimus, Custodi nos à malo, sed libera nos: Nam certum est, & nos iam fatemur, quod in malum iam incidemus, si dixerimus quod peccata non habemus nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, i. Ioann. 1. Rom. 3. Omnes peccauerūt, & egent gloria Dei adhuc fomes peccati latet in carne nostra, sicut calor in calce, & natura nostra oppressa est peccato & primata originali iustitia, ex qua radice supullulāt varia externa vitia, superbia, auaritia, furtum, mēdaciū, mala conscientia, inuidia, heresis: hos motus carnis excitat in nobis Sathan, vt ei obediām⁹ & dānemur, Ne igitur penitus succūbamus & opprimamur & obediām⁹ concupiscentijs carnis, sicut Apostolus

V 3 ad.

admonet, Rom. 6. rogamus liberari à malo, vt tãdem veniat vbi plenè sumus liberati, scilicet in cœlo. Et quoniam nostra voluntate peccato Adẽ in quo omnes peccauimus, Romanorum 6. incidimus in mala, quæ sequuntur peccatum: ideò ad punitionem portata e oportet ad tempus mala, quatenùs corrigamur. Ideò non petimus vt statim Deus extinguere velit & tollere omnia mala, sed liberare postquàm multa mala perpeffi fuerimus, vt nos ex illis eruat ne finaliter pereamus, sicut etiam dicit propheta P sal. 33. Multa tribulationes iustorum, & de his omnibus liberauit eos Dominus: Dominus custodiat omnia ossa eorũ, & vnum ex his non conteretur. ideò etiã Deus ad punitionẽ peccati permittit mala & crucem super collũ nostrum, vt reliquie peccatorum in carne, & propria nostra voluntas mortificetur, donec tandẽ penitẽtiam liberamur ab omni peccato, & malo, qd̄ fiet in morte & resurrectione: ideò quandò petimus liberari à malo, etiam petimus felicem finem, & hunc etiã petere debemus, vt Deus concedat, & nos ab omni malo liberet. Debemus ergò esse prudentes & patientes, Matt. 10. Estote prudentes, & 1. Petr. 4. Estote prudentes, & vigilate in orationibus: prudentes autẽ in hoc ne peccatum quod adhuc nobis inhæret, sequamur etiam & obediamus, Romanor. 6. patientes in hoc, vt crucem & omnia mala quæ Deus nobis imponit, voluntariè portemus: & Deum seriò inuocemus, vt nõ permittat nos perire in malo. Amen. quod significat, hoc certò fiat, sed hoc non solũ ore dicere oportet, scilicet amen, id est, fiat, sed etiam corde certissimè credere, quòd Deus sic nobis faciet propter Christũ filium suum, qui sic docuit orare: sicut certa & vera sunt omnia, quæ Christus locutus est, ita hoc certissimè credere debemus, quòd hæc omnia ppter Christum exaudiãtur: Nam sicut credimus, ita fiet nobis, Mat. 9. fiat vobis secundũ fidem vestram.

Credo

Credo in unum
Deum.

CAPVT XXXIII.

ARGVMENTA.

1. *Quid sit Deus.*
2. *Quid sit credere in unum Deum.*
3. *Quomodo omnes damnantur, qui non credunt in Deum.*

Christus Ioan. 4. inquit: Deus spiritus est, id est, non est caro aut aliquid corporale, ut lapis, lignum vel creatura, sed est spiritualis substantia vel natura, tota perfecta, bona, potens, & est ipsa bonitas, iustitia, misericordia, &cæt. Non enim est aliud bonitas, sapientia, misericordia ab ipsa essentia & natura Dei, sed re ipsa sunt illa substantia spiritualis, quæ Deus est: in Deum nullum cadit accidens: igitur ipsa bonitas, summa misericordia, iustitia, potentia, &cæt. sunt Deus. Non sunt in Deo actus culpabiles, scilicet mentiri & malè velle, sed ipse est summa veritas: nec sunt in eo actus pœnales, ut dolere, metuere, quia omnipotens: nec actus corporales sunt in eo, ut dormire, ambulare, comedere & bibere, &cæt. nec actus vitiosi, ut superbia, ira, inuidia &c. quia ipse est summum bonum: dicitur aliquandò Deus irasci dum punit peccata, sed hoc metaphoricè dicitur. Est igitur Deus summum bonum, omnia sciens, omnia potens, nullum habens consortem in nomine & virtute in creaturis. Naturam DEI velle inuestigare, est nobis impossibile, nec commissum ut faciamus: dicit enim Eccle. 3. Altiora te ne quæseris: Viæ Dei, inquit Apostolus Roman. 11. sunt inuestigabiles. Non igitur Deum cognoscere debemus secundum naturam,

sed in rebus: hoc enim docet Apostolus Romanorum primo. Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, id est, potentia Dei agnoscitur, qua omnia creauit: sapientia, qua omnia ordine vario gubernat: benignitas Dei, qua omnia conseruat: non enim recedit à creatura, sicut architectus à domo: sed omnia portat & conseruat sua virtute. Igitur ex varijs & quidē pulcherrimis creaturis agnoscimus creatorem, Actorum 17. In ipso uiuimus, mouemur, & sumus. Nisi peccatum obfucasset nostrum intellectum, multò clariùs uideremus in creaturis uestigium Dei.

2.

Crederè in vnum Deum, est primò firmiter tenere & credere, quòd sit vnus Deus, qui te creauit corpore & anima, & omnia quæ habes, dedit, ad Heb. Accedentem ad Deum oportet credere quia est, id est, quòd sit vnus Deus & Dominus super omnes creaturas: Insuper oportet credere, quòd sit remunerator inquirentibus se. Igitur credere in vnum Deum, est aliud nihil, nisi totam fiduciam & spem ponere in Deum, tanquàm in suum creatorem, à quo habet uitam & corpus & animam, tanquàm in suum nutritorem, defensorem, & saluatorem: hæc enim à seipso Deo credit & sperat sibi euertura esse: nisi enim Deus enutriet, defendat, saluet, in vanum erit omne studium hominis. Psalm. 126. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. Sic Apostolus Roman. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis nocebit, si Deus defendat? quis fame aut gladio peribit, si Deus saluat & custodit? Ideò inquit Petrus, 1. Petr. 5. Omnem sollicitudinē iacite in Deum, ipsi enim est cura de uobis: salutate uos humiliamini sub potenti manu Dei. Est quoque credere in Deum, credere uerbo eius, & obedire mandatis eius. Malach. 1. Si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Si pater, ubi honor meus, dicit Dominus exercituum? & Lucæ sexto inquit Christus: Qui

vocat

vocatis me, Domine Domine, & non facitis quę dico vobis? Credere igitur verbo Dei, est credere in Deum: est quoque obedire mandatis eius, ne dicatur de nobis quod Apostolus ait ad Tit. 1. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: credere ergo in Deum, est omnem spem & fiduciam in illum locare, tanquam in summum bonum & omnipotentem Dominum, cui nihil resistere potest, qui omnia habet in sua manu, quique diues est in omnes, illum inuocantes, qui solus labores & dolores cōsiderat Psal. 9. cui etiam omnia nuda & aperta sunt: summa, nihil deesse poterit qui Deum habuerit pro Deo suo, ipsumq; vt Deum glorificauerit, Roman. 1.

Sunt aliqui qui negant esse Deum aliquem, & omnia fieri ex incerto, sicut fuerunt olim Protagoras, Epicurus, Anaxagoras, qui dixerunt nullum esse Deum, nec curare mortalia: & illi recto vocabulo Athei, id est, sine Deo, prę cęteris Philosophis vocabantur, & de illis dicit Dauid Psal. 13. Dixit inspiens in corde suo, Non est Deus: & omnes illi damnati sunt, & damnantur adhuc omnes, qui sic viuunt, quasi nō sit Deus, non illum timent, nec laudant, nec agnoscunt. Ideo nos dicimus, Credo in vnum Deum, id est, quod talis sit, omnia gubernans. Sunt quoq; qui plures credunt Deos, sicuti Pagani, qui varia idola & plures Deos colunt, de quibus dicit Dauid Psal. 113. Simulacra gentium argentū & aurum, opera manuum hominum. & iterum: Dij gentium dæmonia: & ideò pręcipit Deus Exod. 20. Non habebis Deos alienos corā me. Igitur & illi sunt damnati, verum Deum non agnoscetes: quare inquit Christus Ioan. 17. Hęc est vita aeterna, vt cognoscant te solū Deum verum, & quę misisti Iesum Christum. Nos igitur credimus & confitemur vnum Deū, sicut scriptura docet Deut. 6. Audi Israhel, Deus tuus vnus est, vnus scilicet verus Deus: Et licet sint tres persone, est tamen vna natura &

essentia, Matt. vlt. Christus expressit tres personas & unitatem naturę, inquit: Baptizate eos in nomine (non in nominibus, sed in nomine) Patris & Filij & Spiritus sancti. Est igitur hæc fides Catholica, vt vni Deum in Trinitate personarum, & Trinitatem personarum in unitate naturę veneremur, vt inquit D. Athanasius in suo Symbolo, Quicumq; vult saluus esse, &c. Inexpiabile igitur scelus est, non credere, aut spem suam non ponere in summè sapientem, summè bonum, & summè potentem Deum.

PATREM OMNIPOTENTEM,
creatorem cœli & terrę.

CAPVT XXXIIII.

ARGVMENTA.

1. *Quid sit credere in Deum patrem.*
2. *Quid Deus pater filiis suis, id est, credentibus vult dare in presenti & in futura vita.*
3. *Quam sit res gloriosa, esse & dici filium Dei, & habere Deum pro patre.*

1.

Redere in Deum patrem, est credere in Deum qui est omnipotens, qui est creator cœli & terrę ac omnium creaturarum, sit pater tuus, & multo maiorem curam de te habeat, quã carnalis pater, sicut dicit per prophetam Esai. 49. Nunquid potest obliuisci mater pueri sui? & si ipsa obliuiscitur, ego tamen non &c. & 1. Petr. vltim. Ipsi enim est cura de vobis. Est quoque certa fiducia, credere & tenere, quòd Deus pater noster est omnipotens, ne quis de potentia Dei patris in iuando dubitet. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos &c. Rom. 8. neq; creatura, neque mors, neque diabolus: Si Deus iustificat, quis

quis est qui condemnet? Est quoque credere, quod Deus pater noster, est creator cœli & terrę & omnium rerum, quę ad nostrum vsum creauit, quo nos sustentare velit, & semper de manu sua reficere. Matth. 6. Scit pater vester quia his omnibus indigetis. Deus depauperari non potest. Sed diues est in omnes qui inuocant nomen eius, Romanor. 10. Credere quoque in Deum patrem, est firmissimè tenere & nullo pacto dubitare, quod Deus qui propter filium suum nobis factus est pater, etiam propter eundem Christum nos recipiat in gratiam, & ex misericordia nobis exhibeat & offerat filium suum cum omnibus bonis filij, Romanor. 8. tanquam certissimum pignus salutis æternę. Qui ergo sic credit verbo Dei patris nostri, hic rectè cognoscit ac veneratur Deum patrē: quare grauissimum peccatum est, tam pium Deū patrem non agnoscere: est enim patris nomen amabile: si gaudet filius quod principem habet patrem, quanto plūs gaudeat Christianus, quoniam Deum habet patrem?

Non sine causa Deus vult à nobis nominari pater & esse, 2. Cori. 12. inquit Apostolus: Non debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filijs. Quoniã ergo Deus est noster pater, & nos filij eius, igitur dare vult nobis in præsentī vitæ, necessaria, & in futuro, gloriam æternam. Ad filios enim spectat hereditas ac diuitiæ parentum. Si ergo nos filij Dei, ergo & hæredes, Rom. 8. hæredes Dei & cohæredes Christi. sic Esa. 64. & 1. Corinth. 2. scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. & Rom. 8. Non sunt cōdignę passionēs huius temporis ad futurā gloriam quę reuelabitur in nobis. Habet enim Deus pater noster triplicia opera, quæ in nobis exercet donec saluamur, & ad vitam perueniamus: primò Deus pater creauit nos, corpus & animā dedit & vitæ

& vitæ necessaria: omnes quoq; creaturas nobis subiecit: deinde, quia Adam peccauit, & nos omnes in peccatis nascimur, ideò nos Deus filius iterum à peccato redemit & liberauit Roman. 4. mortuus est pro peccatis nostris, & hoc sua morte impetrauit nobis quòd nostra nobis dimittuntur peccata, quoties uoluerimus & petierimus, Matt. 18. Postremò, quoniam peccata nobis per fidem sunt remissa, datur nobis etiam DEVS Spiritus sanctus, qui nos sanctificat, & iustos ac bonos facit atque templum Dei. Hęc omnia nobis contingunt, quia Deus est pater noster, & nos filij eius: Ideò dicere, credo in Deum patrem, idem est quod, credo in Deum patrem qui me creauit, credo in Deum filium qui me redemit, credo in Deum Spiritum sanctum qui me purificat & sanctificat: aut, credo in Deum qui est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Et quoniam Deus nobis pater est, ideò omnem spem & fiduciam in illum locare debemus: nemo enim tam infirmus est, quin poterit sanari, quia Deus omnipotens: nemo tam pauper, quin illum possit ditare: nemo tam simplex, quin poterit eum facere sapientem: nemo tam despectus, quin possit eum exaltare: nemo tam sordidus, quin possit eum iustificare: nemo tam infidelis, quin possit eum facere fidelem: ideò illi soli fidere debemus, quoniam omnia sunt in sua potestate & manu. Insuper quia omnia creauit ad nostrum seruitium, Solem, Lunam, elementa, herbas, fructus & animalia, & hæc antequam nos crearet, vt indicaret quantam pro nobis curam ageret, vt antè nostram natiuitatem omnia nostra necessaria essent creata: ideò illi fidere toto pectore debemus: Nam si creauit cælum & terram, ergo est Dominus illorum, & omnia oportet fiant in cælo & in terra, sicut ipse uult: & quia ppter nos hæc omnia creauit, ideò & sic contingit: quare iubet nos non esse sollicitos, quid manducemus, aut quæ operemur, Mat. 6.

sed so.

sed solun
eius, &c.

Magn

lij Dei: R

lium pri

ria hæc e

an. 3. Vid

noster D

rea mun

Charisim

ruit quo

statem fil

ius. Ad il

Fides, vt

stiani ap

1. Corint

hoc enim

in vnum

maximè

Christi f

peccata, t

enim gra

sicut doc

in virum

peccauer

dicus, ad

ita pessim

ET

f

sed solum primùm querere regnum Dei & iustitiam eius, &c.

Magna gloria nobis est, quòd sumus & dicimur filij Dei: Homines plurimùm mirantur & extollunt filium principis, diuitis, aut regis potentis: maior gloria hæc est, quoniam filij Dei sumus: ideò inquit 1. Ioan. 3. Videte qualem charitatem ostendit nobis pater noster Deus, vt filij Dei nominemur & simus, propterea mundus non nouit nos, quia non nouit eum: Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quod erimus &c. 1. Ioan. 3. Sic Ioan. 1. dedit potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Ad illam igitur magnam gloriam promouet nos Fides, vt nominemur & simus filij Dei. Igitur si Christiani apud mundum sunt despecti atq; spectaculum, 1. Corint. 4. sunt tamen filij Dei, & primè Tim. 4. In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in vnum Deum, qui est seruator omnium hominum, maximè fidelium. Et quoniam filij Dei propter fidem Christi facti sumus, ideò maximè cauere debemus peccata, ne transgrediamur præcepta patris: plurimùm enim grauat peccatum, si quis in Deum peccauerit, sicut docuit Heli filios suos, 1. Reg. 2. Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus: Si autem in Deum peccauerit vir, quis pro eo orabit? Pudeat ergo maledicus, adulter, vsurarius, fornicator, ebriosus &c. qui ita pessimè viuunt, quandò dici volunt filij Dei.

ET IN IESUM CHRISTUM
filium eius vnicum, Dominum
nostrum.

CAPVT XXXV.

ARGVMENTA.

1. Quòd

1. *Quòd credere debemus, quòd Christus sit filius Deus verus, vnicus & naturalis.*
2. *Quòd Christus sit Dominus noster.*
3. *Quarè vocatur Iesus Christus filius Dei.*

I.

Mnes credere tenentur Iesum Christum esse verum filium Dei, sic enim ait Ioan. 1. In principio (scilicet, quando Deus creauit creaturas, iam) erat verbum: & hoc erat ab eterno apud Deum & Deus erat verbum: omnia quoque per hoc verbum creata sunt. Sic Ioan. 10. ipse Christus dicit, Ego & pater vnus sumus, in natura scilicet, & Ioan. 14. Philippe, qui videt me, videt & patrem meum: & iterum, si credideritis in Deum, & in me credite: ergo & Deus, & 1. Ioan. 5. Hic est verus Deus & vita æterna, & ad Hebræ. 1. vocat Apostolus filium splendorem patris & figuram substantiæ eius. Totum Euangelium D. Ioannis & vbi que scriptura probat, Christum esse filium Dei & verum Deum: ideò hoc credentibus promittitur vita æterna: Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Damnati ergo sunt omnes Iudæi, qui negant Christum esse filium Dei, & etiam dicunt illum esse peccatorem, Ioan. 9. & Samaritanum, Ioan. 8. ideò dicit illi Christus: si non creditis, quòd ego sum verus Deus, in peccatis vestris moriemini, Ioan. 8. Sic Photinus hereticus, dicebat Christum esse sic filium Dei, quæ admodum sunt omnes sancti viri & homines, qui bene viuendo per adoptionem efficiuntur filij Dei, sicut dicitur Matth. 12. qui fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater &c. At scriptura dicit, quoniam natus est nobis saluator Christus vnicus D E I filius, plures sunt filij adoptiui, & vnus naturalis & consubstantialis: & ideò dicitur vnus, quia solus

Lucæ 2.

solus ipse est naturalis filius Dei: Nos quidem per fidem efficiamur filij Dei, Ioan. 1. scilicet adoptiui. At Christus est natura filius Dei, inquit Augustinus. sic quoque damnantur Arriani negantes Christi diuinitatem: Primus igitur Articulus fidei de Christo, est, ipsum credere esse verum & vnicum naturalem & cō substantialē filium Dei: & qui de hoc dubitat, damnabitur.

Dicitur Christus & est Dominus noster, quia nos acquisiuit precio suo sanguine: eramus enim propter peccatū sub Dominio Sathanæ, qui dicitur princeps huius mundi, & regnum habet tenebrarum: at Christus sua morte vicit Sathanam, & spoliū eius diripuit, Lucę 11. & sic eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus remissionem peccatorum & redemptionem: non igitur sumus nostri iuris: nam magno precio empti sumus, 1. Corint. 6. & Dominus est nobis factus Christus, qui dedit semetipsum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, ad Tit. secundo cap. Sic enim scriptura dicit: Christus mortuus est & reuixit, vt & viuētibz & mortuis dominaretur, Roma. 14. Et Psalm. 8. Gloria & honore coronasti eum, & constituisti &c. Sic quoque sanctus Thomas Ioan. 20. inquit: Dominus meus & DEVS meus, vtrāque naturam confessus: Dominus, quia redemptor à Dominio Sathanę: Deus autem, quia creator. Igitur sub illo Domino nostro Iesu Christo militamus & viuimus, & Diabolo ac pompis eius in Baptismo valediximus. Habet enim Christus regnum fidei, in quo vt Dominus præfidet super fideles, & illis distribuit dona ac protegit, donec omnis principatus euacuabitur & patri reddatur, 1. Corin. 15. Propter illum Dominum nostrum Iesum Christum pater nos iustificat, & miseretur, & pec-

2.

Coloss. 1.

& peccata condonat, Actorum 10. Preces exaudit, Ioan. an. 16. & vitam donat æternam, Ioan. 3. Igitur quicquid petierimus, hoc in nomine Domini nostri Iesu Christi petamus. Magna igitur consolatio turbare cõscientiæ est, scire & agnoscere Christum Dominum nostrum & ad eum potentem, quod vicerit peccatum, Sathanam & mortem: ad eum fortem, quod de omni periculo nos saluare poterit: ad eum gratum patri, quod omnes sibi subiectos & fideles in æternum seruare vult: Est igitur Dominus nomen potentiæ ac regiminis, vt sese consolentur fideles. Sic dicebat Dauid Psal. 26. Dominus illuminatio mea & salus mea: à quo trepidabo? Dominus protectio vitæ meæ, &c. Et Psal. 22. Si ambulauero in medio vmbre mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es Deus. Et quoniam Christus nos è regno Sathanæ liberauit, & in regnum suum posuit, ideò est Dominus noster.

3. Cõmunissima nomina quæ habet filius Dei, sunt Iesus Christus, & hoc propter duo officia & opera quæ fecit & adhuc quotidie facit pro nobis: primum intercedens pro nobis apud Patrem orat, & officium sacerdotis facit, ideò Christus vnctus dicitur: deinde quod quotidie propter nomen suum, quia credimus in illum, ideò saluamur, & ob id Iesus, id est, Saluator, dicitur. Et primò tametsi Christus semel sacerdotale officium exercuit in cruce, semel se pro peccatis nostris offerens patri hostiam immaculatam, Hebræ. 5. & 7. quo vnico sacrificio nos reconciliauit patri, sacerdos tamen dicitur in æternum Psal. 109. quia quotidie apparet vultui Dei pro nobis, Hebræ. 9. & ideò in cœlum ascendit, vt pro nobis oret, scilicet vt distribuatur nobis virtus istius sacrificij, vt pater propter ipsum nostrum misereatur, & condonet peccata, nos iustificet & purget à peccato. Et ideò dicitur Christus, quia noster vnicus mediator est, 1. Tim. 2. & sacerdos, quia pro nobis patrem exorat: & nisi illa sacerdo.

sacerdotem, hoc est, exoratorem, unctum Christum haberemus apud patrem, quis posset subsistere à tyrānide Diaboli, peccato, &c? Quoties igitur nominamus eum Christum, hoc credimus, speramus & cupimus, ut patrem nobis reconciliet, ut propter illum nobis pater faueat ac misereatur, ne quotidiana nostra peccata nos priuent salute: ideò propter hoc officium sacerdotis apud patrē dicitur Christus, id est, unctus: sacerdotes enim & Reges ungebantur quondā: sic Christus à Deo unctus, nobis est perpetuus sacerdos. Sic etiam dicitur Iesus, quod idem est quod Saluator: ita angelus dixit rationem nominis, Mat. 1. inquit: Vocabis nomen eius Iesus, quia ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum: nullus enim alius est saluator generis humani, nisi Iesus, sicut Petrus Apostolus inquit Actuum 4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi in nomine Iesu, &c. Et quantumvis semel passus sit mortem, qua nos omnes redemit, quotidie tamen adhuc distribuitur efficacia illius credentibus, Ioan. 3. ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Quotquot ergo saluantur, virtute illius mortis Christi, qua salutem meruit nobis omnibus, saluantur: ideò dicitur Iesus, id est, Saluator, ut quoties hoc nomen dico vel audio, ut salutē cupiam propter illum Iesum. sic quoties audio Christum, toties cupiam eius preces ad patrem pro justificatione mea & remissione à peccatis: & ita quotidie orat & saluat: & ideò dicitur Iesus Christus: sunt quoque alia nomina filij Dei, quæ videas Esa. 9. vbi dicitur princeps pacis, pater futuri seculi &c.

*QUI CONCEPTVS EST DE
Spiritusancto, natus ex Maria
virgine.*

X

CA.

1. *Quòd Christus non de homine, sed de Spiritu sancto sit conceptus & formatus in utero virginis de sanguine & carne illius.*
2. *Quare Christus sic de Spiritu sancto conceptus & de virgine nasci voluerit.*
3. *Quòd beata virgo sit perpetua virgo, & matris sit in partu, & post partum.*

OC sine hæsitatione credere oportet, quòd beata virgo non de homine, sed de Spiritu S. prægnas facta est. Sic enim docet angelus virginem ipsam, cum quærebatur, quomodo conciperet sine viro, Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Sic etiam dicit Esa. 7. Ecce virgo concipiet, & pariet filium &c, non dicit, concipiet viro. Igitur qui primum hominem creare potuit in matre, hæc virtus & potestas Dei altissimi potuit creare ex purissimis guttulis sanguinis Mariæ conceptionem Christi, eo quòd dixit illi angelus, quod Deum non est impossibile omne verbum: & quod Deum naturam probat exemplo sterili Elizabethæ, quæ grauida est. Ideo omnes Iudei sunt condemnati, quia centes Christum de semine Ioseph esse natum. Sic quæ illi dicit angelus Matthæi 1. Quod enim in eam factum est, de Spiritu sancto est, ideo hoc firmiter credendum, quòd non ab homine sit conceptus Iesus Christus, sed quòd Spiritus sanctus operatus est illius conceptionem in utero virginis Mariæ.

2. *Quòd de Spiritu sancto concipi & de Maria virgine nasci voluerit, hæc ratio fuit: ad conterendum caput serpentis.*

Serpentis, id est, ad abolendū peccatum, & destruendā
 mortem: Si enim Christus conceptus esset de virili
 semine, tunc natiuitas eius esset carnalis & polluta
 peccato originali, sicut nostra iustitia est: Nos omnes
 filij Adam ex virili semine concipimur, & ex mulie-
 ribus nascimur, ideò cogimur dicere cū Dauide Psal.
 50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in
 peccatis concepit me mater mea. Et Ro. 5. In quo om-
 nes peccauimus, scilicet in Adam. Eph. 2 Eramus na-
 tura filij iræ &c. Si ergo Christus ita fuisset filius iræ
 & peccator, non potuisset esse redēptor noster: Quo-
 modo enim peccator peccatores mundaret, & male-
 dictus alios à maledicto liberaret? Ad redemptionem
 igitur generis humani necessaria fuit talis conceptio
 de Spiritu sancto, & non ab homine, vt immaculata
 eius conceptio & natiuitas, impurā omnium aliorū
 hominū conceptionē (iuxta illud, Ecce in iniquita-
 tibus conceptus sum) mundare posset: hæc verò mun-
 da esse nō potuit, nisi esset à Spiritu S. quòd omne se-
 men aliàs foret corruptū. Ideò etiam virgo sine omni
 peccato, etiā ab originali, fuit p̄seruata, electa, & ordi-
 nata ex profapia Abrahæ, Isaac & Jacob, & David ad
 hoc opus, vt sic pura virgo à Spiritu S. conciperet il-
 lum. Sic etiam Deus promisit patribus, Abrahæ Ge-
 nel. 22. mirabile semen, dicens: In semine tuo bene-
 dicentur omnes gentes terræ: Semen autem hoc est
 Christus, sicut exponit Paul. Gal. 3. Benedictio illa,
 est iustitia, vita & salus æterna. Omnes homines in
 Adā peccauerunt, & omnes sunt maledicti, rei mortis
 æternę damnationis. Sed Deus sic instauratorē dedit
 hominib. id est, Christū, vt sicut in Adā omnes mori-
 untur, ita & in Christo omnes viuificarētur, 1. Cor. 15. 1. Cor. 15.
 Sic nobis scriptura describit duos admirabiles homi-
 nes: primū, Adam peccatorē, Gen. 3. ex quo habemus
 peccatū, mortem & damnationē: secundum Adam,
 Christum iustum & iustificatorem, ex quo habemus
 iustitiam,

iustitiam, vitam & salutem æternam. Oportebat ergo hominem esse planè benedictum, id est, innocentem, iustū & omninò incontaminatum & liberum à iugo Sathanę, qui debebat tollere nostram inaledictionē, id est, peccatum & mortē, qui debebat benedicere nos, id est, donare Spiritū S. iustitiam & vitam. Et talis est Christus Deus noster. Igitur ait Ioh. Venit princeps mundi huius, sed in me nō habet quicquā: hoc est, nullū ei ius est in me, quia nō sum peccator, Ioh. 8. vbi peccatum est, ibi mors regnat & Diabolus, qui habet mortis imperiū, & tyrannidem exercet: at vbi nullum est peccatū, ibi nec Sathan habet ullam iurisdictionē aut potestatem. Ideo volebat Christus concipi de Spiritu sancto, & nasci de Maria virgine &c. Et hoc firmiter credere debemus.

3. Tertiò, quòd beata virgo perpetua virgo sit, imprimò sic probatur. Gen. 3. Scriptura dicit Christum semen mulieris & filium naturalē mulieris, non nōminat ipsum filiū viri, sed solū facit mentionem mulieris. Mulier hęc non dicitur, quę virū cognouit, sed ratione sexus, & quia sine adiutorio viri Maria concipit & parit, idèd est vera mater & vera virgo. Sic etiam Paulus dicit Gal. 4. factū ex muliere: ceteri homines nascuntur de viro seu ex volūtate viri vt Ioh. 1. & de muliere, sed scriptura dicit Christū solum filium mulieris, id est, Marię: ex quo sequitur, quod beata Maria est vera virgo in partu & post partū, sicut & antiè partum. Deinde Christus promittitur Abrahę, quod debet esse de semine suo, Genes. 22. & in illo semine deberent benedici omnes gentes terrę. Sed Maria venit corporaliter de Abrahā & Dauid. Christus nascitur solus de Maria corporaliter, quę Maria est de semine Abrahę, de quo Christus nascitur, qui est filius Abrahę, Mat. 1. Rom. 1. filius Dauid secundum carnem, id est, secundum semē quòd est Maria: Ex quo sequitur, beatam Mariam puram esse virginem, quia sine virili ad-

virili adiutorio & semine concipit & parit, & Christus solus fructus est mulieris, & non viri: idè & beata Elizabeth Luc. 1. dicit, benedictus fructus ventris tui. Igitur omnes Anabaptistæ damnantur, qui negant Christum natū & fructū esse virginis. Postremò hoc maximè pbat Spiritus sanctus per os prophetæ Esai. 7. qui dicit, Dabit vobis Deus signum, Ecce virgo concipiet & pariet filiū: hīc notanter dicit de singula virgine, quod erit quādò nascetur Christus, nempe quod virgo concipiet, pariet, & tamē manebit virgo: Igitur hoc firmiter credere debemus, & dare fidē Euāgelistis Lucæ & Matthæo, qui eam nominant expressè virginem. Sic enim Lucas ait: Missus est angelus Gabriel ad Mariā virginē, & Matthæus allegat Esaiā prophetam, Ecce virgo concipiet, &c. Quòd Euāgelista Matth. dicit, quòd Ioseph eam non cognovit, do nec filium suum primogenitū peperisset: non sic accipiendum est, quòd post partum Christi illam cognoverit, sed est modus dicendi scripturæ, sicut Genes. 8, Coruus non est reuersus donec terra exiccaretur, qui coruus nunquam tamen fuit reuersus. Sic etiam accipitur in Psalm 109. donec ponam inimicos tuos &c. non sic est intelligendum, quòd post nouissimum diē Christus non sedeat à dextris patris, id est, potestate Dei, sed quòd perpetuò erit Deus & Dominus, &c.

Lucæ 1.
Matth. 1.
Esa. 7.

NATVS EX MARIA virgine.

CAPVT XXXVII.

ARGVMENTA.

1. Quòd Maria sit vera & naturalis mater Christi, verum sanguinem & carnem ministrās.
2. Quomodo singulariter illi dicatur, Dominus tecū, gratia plena, benedicta inter mulieres.

X 3 3. Quòd

3. *Quòd Angelica salutatio est memoria
vitarum actio incarnationis Christi, &
frequentanda.*

1.

Rimò, q̄ Maria sit vera mater & naturalis, carnē & sanguinem Christi administrās, testatur p̄pheta Esai. 9. Paruulus nobis natus est, & datus est nobis. Natus est nobis Christus ex Maria virgine secundū humanitatē, sed datus à Deo patre secundum diuinitatē, non dicitur in scriptura, Maria dedit nobis filium peperit. Ecce virgo concipiet &c. Si nihil de corpore virginis habuisset Christus, nō diceretur Christus natus, nec virgo genitrix. Pater ergo dedit filium secundum diuinitatē, Maria genuit siue peperit nobis Christum secundum humanitatē, & sic vera mater. De beatâ Elizabeth repleta Spiritu sancto, qui per os eius loquebatur, vocat illā matrem Domini sui. Luc. 1. quāquam legitur in scripturis, Spiritum S. mentem nec alicui donatū hoc nomen matris apparenter veraciter. Si ergo non foret vera mater Christi, Spiritus sanctus esset mendax, qui vocat eam matrem Domini, non portatricē: item Spiritus sanctus dicitur Benedictus fructus ventris tui: si non est vera mater, quomodò dicitur benedictus fructus ventris tui? Christus? Si ergo verus fructus, ergo & vera mater. Insuper omnes Euangelistæ nominant eam matrem Domini. Mat. 1. Cum esset desponsata mater Iesu. Marc. 3. Ecce mater tua & fratres tui: &c. Luc. 1. de hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me. Ioā. 2. Erat mater Iesu ibi, & 19. Stabat iuxta crucem Iesu mater eius &c. Omnes ergo Euangelistæ essent mendaces, qui eam appellant matrem Domini, si nō est vera mater, vt nugatur Valentinus & Anabaptistæ plus de Spiritu S. habuit mulier illa Lu. 11. quæ dicitur Beata

LI
Beatus v
luxisti &
nem ma
ste ventus
qua natu
mus, & Ie
nuncio v
Secund
verbis Lu
dicta tu i
Maria, qu
quibus e
nus pleni
minus te
Delbora
xoi: &c. &
manus I
eternum
angelus i
ge alio f
na, & qu
citur ple
tudine n
ius grati
cat prop
mur: hoc
plenis g
nihil en
sed de Ch
ipsa dici
tu virtut
& cum I
Dei ma
Domini
ter, ipsa
tero ges
Bea

Beatus venter qui te portauit, & beata vbera quæ
 faxisti &c. quàm omnes illi hæretici negantes virgi-
 nem matrem, assimilantes eam fistulæ, p quam tran-
 sit ventus, sic aiunt illā genuisse. Mat. 1. cap. dicit, De
 qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Huic creda-
 mus, & Ioan. 1. Verbum caro factū est, & Lucæ 2. An-
 nuncio vobis gaudium magnum &c.

Secundò Angelus quandò salutauit virginem his
 verbis Lucæ 1. Gratia plena, Dominus tecum, bene-
 dicta tu in mulieribus, aliquid amplius voluit esse in
 Maria, quàm in cæteris mulieribus & hominibus, de
 quibus etiam hæc leguntur: dicitur enim & Stepha-
 nus plenus gratia Act. 6. & Iudic. 6. dixit angelus, Do-
 minus tecum virorū fortissime. Et Iudic. 5. cecinerūt
 Delbora & Barach, Benedicta inter mulieres label v-
 xor &c. & Iudith 15. dicitur, Benedicta tu à Domino,
 manus Domini confortauit te, & eris benedicta in
 æternum. Illis omnibus tribuuntur hæc verba, quæ
 angelus in salutatione virgini Mariæ tribuit: sed lon-
 gè alio fine & nobiliori causa: Et primò gratia ple-
 na, & quòd paritura esset & peperit Christum, qui di-
 citur plenus gratia & veritate, Ioan. 1. de cuius pleni-
 tudine nos omnes accipimus: eius veritatis verbū, e-
 ius gratia & fauor patris, nos omnes saluat & iustifi-
 cat propter ipsum: ex eius plenitudine nos iustifica-
 mur: hoc non potest dici de Stephano, neq; de cæteris
 plenis gratia & Spiritu S. neq; de Apostolis aut alijs:
 nihil enim de illorū plenitudine gratiæ accipimus,
 sed de Christi plenitudine. Talem virgo peperit, ideo
 ipsa dicitur plena gratia. Deindè, Dñs tecum, non so-
 lū virtute & potentia, sicut fuit cū Gedeone in bello,
 & cum Dauid ac cæteris sanctis regibus, qui virtute
 Dei magna & ferè impossibilia fecerunt, quàm diu
 Dominus erat cū illis: sed cū virgine fuit corporali-
 ter, ipsa vera mater, Dñs & Dñs noster, quem in v-
 tero gestauit ac peperit. Hoc de nullo homine aut mu-

liere dici potest. Igitur virgo præfertur omnibus, quæ
 erat vera Mater & purissima virgo sine omni peccato,
 sicut ait August. lib. de natura & gratia cap. 36. De S.
 Maria, propter honorẽ Domini, nullã prorsus, cum de
 peccatis agitur, volo habere quæstionẽ. Postremo di-
 citur benedicta inter mulieres non solũ propter offi-
 ciũ maternitatis, sed idẽ quia benedictum semen A-
 brahæ pmissum, id est, Christum, mundo erat paritu-
 ra, Gal. 3. idẽ etiã dixit Spiritus S. per os Elizabeth:
 Benedictus fructus ventris tui. Is enim fructus fuit
 totus benedictus, nulla labe peccati & antiquæ male-
 dictiõis obnoxius: qui etiã nobis omnem maledictio-
 nem peccatorũ abluit. Talem benedictum fructũ nul-
 la mulier mundo peperit, sicut ipsa. Idẽ canit Ecce-
 sia: Felix nanq; es sacra virgo Maria &c ex te ortus est
 sol iustitię Christus Deus noster, id est, ille de quo di-
 cit Apo. 1. Cor. 1. qui datus est nobis à Deo sapientia,
 iustitia, sanctificatio & redẽptio: idẽ Christus exo-
 luit maledictiõẽ, & confundens mortẽ, donavit no-
 bis vitã sempiternam. Et quoniam nulla creatura fu-
 it vnquam tam sancta & p̄xima Christo, sicut ipsa vir-
 go & mater Christi, neq; angelus neq; propheta. Ipsa
 enim proxima carne, proximior fide omnibus Chri-
 sto, quæ fugientibus Apostolis stetit sub cruce, pro-
 pinquissima in cœlo, ad quem assumpta est: idẽ orat
 Ecclesia, & illius petit preces ad Christũ, ac veneratur
 propter Christum natum saluatorem nostrũ. Venerã-
 tur Apostoli propter doctrinã Christi, quam sparsere-
 runt cum omnibus prædicatoribus, venerantur Mar-
 tyres & confessores propter confessionem & constan-
 tiam fidei, veneratur potestas in superioribus: omnia
 illa debitis præconijs efferimus, & meritò mater Dei
 honoratur, quia nobis solẽ iustitię eterne peperit.
 Nec hoc hætenus p̄batum est ab aduersarijs per scri-
 pturã, quòd illam inuocationem suffragiorum Chri-
 stus prohibuerit: non est inuocatio, quam aut qualẽ
 Deo vt

Ioan. 19.

Deo ut datori bonorū omniū debemur: sed talis est, sicut frater fratrem implorat: & cū ipsa sit de carne & sanguine nostro, tanquā à sorore nostra petimus, ut pro nobis oret Deum, non quidē ut Dea, quæ adoretur, aut quæ donet ea quæ petimus.

Tertiò, veteres statuerunt, ut quoq; quotidie post orationem Dominicam recitetur angelica salutatio, non solum propter virginem, sed potius ad renouandam assiduo memoriam incarnationis Iesu Christi, & ut tãto beneficio quotidie referamus laudes & gratiarum actiones. Est planè hoc beneficiū Christi incarnationis immensum & ineffabile, sicut dicit Augustinus de Trinitate lib. 13. cap. 19. In rebus per tempus ortis summa hæc gratia est, quòd homo in unitate personę coniunctus est Deo: idè gratias agere quotidie omnes tenemur incarnationi, id quod fit in recitatione symboli. Est & alia causa recitationis angelicę salutationis, ut feruentius inculcetur iunioribus, ut credant Deum & filium Dei incarnatum. Nã vera fides quæ nos iustificat & saluat, credit Deū incarnatum. Multi dicunt, credo in Deum, satis mihi est, quid mihi de Christo? At qui incarnationis mysterium ignorat, vel non credit, is frustra se iactat credere in Deum vel filium Dei. Ideo audiendi non sunt osiores angelicę salutationis, qui illam volunt abolitam ne recitetur &c.

PASSUS SVB PONTIO PLATO, crucifixus mortuus & sepultus, descendit ad inferos.

CAP. XXXVIII.

ARGVMENTA.

1. *Quare oportuit redemptorem nostrum Christum esse Deum & hominem.*

X S

2. Quo

2. *Quo genere mortis sit necatus pro peccatis nostris.*
3. *Quomodo mortuus est verè ac sepultus, & ad inferos descendit.*

I.

Parum fuisset nos creatos à Deo patre, accepisse corpus & animam ac terrena omnia in præfenti vita, si post hanc anima æternaliter fuisset dānata, & in ira Dei: Ideò Deus pater ex dilectione ad suā creaturā hominē, licet peccauerat & meritò damnationē accepisset, misertus tñ illi est, & dedit illi gratuitò redemptorē filiū suū, & illū voluit nasci hominē, vt nos in carne ea redimeret. nā ppter magnitudinē & enormitatē peccati oportuit talē redēptorem esse Deū & hominē: alioqui nō fuisset satisfactū Deo, nec nostra redēptio à peccatis potuisset fieri: adeò graue est corā Deo peccatum. Peccatum autē erat Adæ & Eux in paradiso, quos creauit Deus & posuit in paradiso, deindē vt pius pater subiecit illis omnia animalia viuētia, pisces & aues: tertio dedit illis fructus arborū nobilissimarū ad vescendū: quarto præmonebat eos fideliter à suo Dño, ne comederent scilicet de arbore sciētix boni & mali, alioqui morerentur. Hic debebāt obedisse Deo parentes, credidisse, timuisse & dilexisse, sed neglexerunt. Venit autē sathan loquēs per serpentē ac dicens non esse verum q̄ morerentur, si comederēt de arbore p̄hibira, sed potius efficerētur sapientes sicut dij, scientes bonū & malū. sic infudit cordibus illorum serpens hæc verba, qualū Deus nō faueret illis hoc, s. vt essent sapientes & prudentes, sicut dij, deindē sciētes bonum & malū, & sic fecit displicentiā de Deo in Adā & Eua, q̄ non fidebant nec credebāt ipsi, & comedebāt, obediētes, serpeni, & sic volebant rapere diuinitatē Deo, qui dicit
apud

Ioan. 3.

Genes. 3.

apud prophetam Esai. Gloriam suam alteri non dabo: & sic grauissimè peccarunt in Deo non solum pro se, sed etiam pro tota posteritate sua, vt *Esai. 42.* In quo oēs peccauerunt. Et quoniam Adam & Eua Deo amplius post obedientiā serpentis nō credebant, nec fidebāt aut diligebant, habētes eum suspectū, cogitantes q̄ non haberent meliorem amicū in cœlis & terris, q̄ seipsum: ideò cœperunt seipfos amare, & timere omne illud quod corpori ipsorū erat contrariū, & diligere qd̄ corpori erat dulce: & sic quatuor ex peccato venerunt, primò q̄ Deum amplius nō diligunt: secundò, q̄ nec fidunt amplius Deo totaliter: tertio, q̄ pleni sunt timore ac pauore consciētię: quarto, q̄ pleni malis concupiscentijs & appetitibus: his dānis tota natura humana est infecta, sicut filij leprosi parentis ex hereditate inficiūtur. Et quia facti peccatores non potuerunt facere quæ Deus præcepit, nec satisfacere pro culpa peccati, ideò misit nobis Deus pater Christū, & non angelum aut prophetā, sed talem qui est Deus & homo, qui esset perfectus satisfactor pro peccatis totius mundi: Et primò homo sanctus, verus & purus sine omni peccato: alioqui nō potuisset nos mundare à peccato, si ipsemet homo peccator fuisset, & non potest peccatorem peccator redimere: ideò conceptus est de spiritu sancto, & natus de Maria virgine sine omni peccato, vt nos posset mundare: & quoniam homo qui peccauit, etiam debuit Deo satisfacere: sed quoniam omnis homo est peccator, ideò non potuit Deo satisfacere: igitur oportuit redemptorem esse hominem, sed tamen sine peccato: & talis fuit redemptor Christus. Deindè quia redemptio & satisfactio debuit fieri per eum, qui esset sine peccato, igitur homo non potuit se redimere: etiam debuit fieri ad perfectam voluntatem patris redēptio, vt per omnem modū placeret patri: igitur necessarium fuit, redemptorem esse Deum.

Nam

Nam nemo potest perfecte Dei voluntatem implere, nisi ipsemet Deus: ideo oportuit ipsum Christum esse Deum, & hominem, ut possit pati mortem: nam Deus pati & mori non potest: sed quia debuit vincere mortem & peccatum & infernum, & facere finem, oportuit eum quoque esse Deum: nisi fuisset Deus, nec de inferno nec de morte triumphasset: quare oportebat illum Deum & hominem esse, qui pro tam graui culpa satisfaceret. Hoc autem merito nos abstergere debet à peccatis, quòd filius Dei coactus sit pro illis nostro nomine satisfacere.

2. Secundò, genus mortis quod Christus pertulit pro peccatis nostris, fuit maledictum in lege: nam sic dicit Apostolus ad Gata. 3. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est Deutero. 21. Maledictus omnis qui pender in ligno, ut in gentibus benedictio Abraham fieret in Christo Iesu. Nos lex omnes maledixit, ad damnationem iudicauit: similiter & peccatum & mors, & infernus ad omnes spectabāt: & quicquid in nobis erat fuit maledictum præter naturam in se, cum qua tamen connascitur peccatum: ideo Christus factus est nouissimus virorum, Esai 53. tanquam leprosus. Insuper factus est maledictus, id est, *vermaledeyunge*/ tanquam ipse esset transgressor & peccator in lege maximus. Et ut talis maledicitur, moritur, cruci affigitur, scilicet ut à nobis pelleret maledictionem, & impetraret benedictionem patris, id est, remissionem & vitam æternam: ut nobis benedictio accederet, maledicta morte ipse moritur. Sic captiuatur, deluditur, flagellatur, coronatur, potatur felle & aceto, crucem portat, & in ea conclauatur: hæc omnia prædixerunt Prophetæ, & Euangelistæ describunt, Matt. 26 & 27. Luc. 22. & 23. Marc. 14. & 15. Ioan. 18. & 19. Ideò hodie omnes benedicuntur per semen Abraham, sicut illi promissum fuit Genes. 22. In semine tuo benedicentur omnes

omnes gentes &c. Omnia igitur genera passionum videntur maledicta crudelia, quæ pertulit propter nostram benedictionem. Benedictio autem est remissio peccatorum & vita æterna, sicut maledictio peccatum est & damnatio æterna.

Tertiò, verè mortuus est Christus, non apparèter, ut ipsi Manichæi delirant. Legitur enim in Euangelio Matthæi & Ioannis, Emisit spiritum: item in Marci & Lucæ, Expiravit & sepultus est in sepulchro nouo. Descendit quoque ad infernum, ut sathanam operimeret, & fideles liberaret, ut quæ infernum, in què iusto Dei iudicio damnati eramus, spoliaret, & regnū mortis destrueret: quia Christus est fortis ille Gigas, Luc. 11, qui fortem vicit, & arma eius atque spolia distribuit. Credulis ergò & pijs secundum voluntatem Dei viuentibus, diabolus vincitur, infernus destruitur: non autem impijs & infidelibus: illos adhuc expectat, illis adhuc patet infernus. Descendit ergò cum anima diuina ad inferos, & liberauit patres à potestate sathanæ, ut quoque nos sciremus, quæ Christus sua passione nobis impetrârit. Itaque quasi peccator maledictus, occisus, flagellatus, & crucifixus est: ad infernum tanquàm damnatus descendit, sed cum re-duxit Dei potentia, iuxta illud, Non derelinques animam meam in inferno &c. atque mortem, sathanam, ipsum què infernum suppressit, ne detinere posset amplius credentes. Soluere quoque debuit etiam inferni dolores, secundum Petrum Apostolum, Acto. 2.

3.
Matt. 27.
Ioan. 19.
Mar. 15.
Luc. 23.

Psal. 15.

TERTIA DIE RESURRE-
xit à mortuis.

CAPVT XXXIX.

ARGVMENTA.

1. *Quomodo Christus, quem ut hominem mors vicit.*

vicit, ipse tertia die ut Deus vincit mortem, reuixit & resurrexit.

2. In quem fructum et ad quid resurrexit Christus.
3. Quomodo Christi resurrectio exemplar & speculum est nostrae futurae resurrectionis.

1.

Christum esse verè filium Dei, declarat apertè resurrectio eius, sicuti Apostolus ad Roman. 1. testatur, dicens: Qui prædestinatus, id est, verè declaratus aut demonstratus, filius Dei &c. quia resurrexit à mortuis, quia vicit iterùm mortē. sicut enim mors demonstravit illum verum fuisse hominem, sic resurrectio verum fuisse Deum declaravit: nam resurrectio, donatio Spiritus sancti, Ascensio, & omnia miracula ostendunt eum potētem, & natura esse filium Dei, atque illum Messiam, qui promissus est patribus, Sic 1. Cor. 15. inquit Apostolus: Hoc est Euangelium meū quod prædicamus vobis, quod accepistis, & per quod saluamini, quia Christus mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit tertia die secundum quod scriptura de illo prædixit Psalmo 3. Ego dormiui, & soporatus sum, & exsurrexi, &c. Hoc Christo ascribitur. Et Psalm. 15. Non derelinques animam meam in inferno, in quem scilicet descendit anima Christi, postquā de corpore eius recessit in cruce. & rursus ibidē, Nec dabis sanctum tuū videre corruptionē, id est, ne Christus in corpore corrūpatur, id est, *verwese*. Et hunc Psalmum citarunt Petrus & Paulus Act. 2. & 13. quandò probant Christi resurrectionem à morte. Petrus Act. 2. inquit: Viri fratres, David cum esset Propheta, locutus est de resurrectione Christi, quia non derelictus est in inferno secundum animam, neque corpus

corpus eius vidit corruptionem in terra. Hunc igitur Iesum Deus resuscitavit à mortuis, cuius nos testes sumus &c. Et Paulus Actorum 13. David prædixit Christum resurrecturum à morte, quando dixit de illo Psalm. 15. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Sic Osee 6. Dominus Deus vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, &cæt. Sic Christus cõsolatur omnes fideles de sua resurrectione, quemadmodum facit Matt. 12. de signo Ionæ, & Ioan. 2. Soluite templū hoc, id est, soluetis quidem, sed ego resuscitabo illud in tribus diebus: quasi diceret, Nolite timere, si Iudei hoc meū corpus occidunt: ego resuscitabo illud, & resurgam, sicut omnes testantur Prophetæ & Evangelistæ, & Apostolorum symbolum nos docet, quòd tertia die resurrexit.

Secundò, fructum resurrectionis Christi breuiter & optimè describit Apostolus Romano. 4. inquiens: Christus mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter nostram iustitiam: Nostra iustificatio, id est, *rechtfertigunge* / est fructus resurrectiõis, sed hoc sic intelligitur, ex hoc quòd Christus mortuus est atq; passus, sequitur quòd nostra peccata super se accepit, & quòd propter nos passus atq; mortuus est, & iram quam nos meruimus, apud Deum ipse portavit, Esa. 53. ideò dicit Apostolus: Mortuus est pro peccatis nostris. Secundò, quia anima eius in inferno, & corpus eius in morte ac in terra non manet, sed per gloriam Dei patris iterum resurgit à morte, & ex hoc notatur quòd ira Dei finem habet, & quòd nobis remissa sunt peccata. Si enim in morte māsisset & in terra corpus eius, & anima in inferno, & non resurrexisset, tunc notum fuisset quòd nõdum placata esset ira Dei, atque peccata dimissa: sed quoniam resurrexit & viuit, ideò certissimum est signum. quòd satisfactio pro peccatis facta est, & impetrata gratia atque remissio

remissio peccatorum. Et quoniam Deus vult nobis imputare (zurechnen) iustitiam Christi, ideò dicitur quòd resurrexit propter iustificationē nostrā, id est, vt Christi iustitia nobis imputetur. Vult ergò Deus nunc ex misericordia nobis qui credimus, imputare iustitiam Christi filij sui, & non peccatum, sicut dicit Apostolus 1. Corinth. 1. Qui factus est nobis à Deo sapientia, iustitia & sanctificatio, & 1. Corinth. 15. sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes, &c. Vt enim quandò alius pro nobis patitur, soluit aut satisfacit debito, & postea libertati traditur, certum est quòd & nos liberi sumus, quia ille pro nobis satisfecit, & omnes quoque liberauit. Quandò autem liberi sumus, tunc sumus iustificati, sic vt amplius nemo super premissò debito nos accusare aut aliquid exigere debeat: Sic quoniam Christus à morte resurrexit, & libertati donatus est à peccato, morte & sathana: sequitur quòd & nos nunc liberi sumus propter Christum à peccato & morte, ne nos damnare possint: & sic Christus resurrexit propter nostram iustificationem, quia pater eum captiuauit & flagellauit, & occidi fecit propter nos. Sed cum iam vincit & liberè efficitur, nos quoque omnes propter illum reputat iustos & liberos à peccato & æterna morte: Sic tamen, ne deinceps non secundum carnem viuamus, Romanorum octauo. Sumus hodiè peccatores, omnes morimur, infernus & sathan adhuc viuit: non sic liberati sumus, ne illa nos afficiant, sed quòd nos damnare non possunt propter Christi iustitiam, quā pœnitentibus pater imputat: Et quoniam habemus Christum Dominum peccati, mortis & sathanae, qui non derelinquit in se sperantes.

3.

Tertiò, potissima pars apostolicę prædicationis est de resurrectione Christi, sicut etiam Paulus ait corā Festo & Agrippa Acto 26. Testificans minori atque maiori &c. & Apostoli penè omnes in suis scriptis

comme-

commemorant resurrectionem Christi. Et Paulus discipulū suum Timotheum signanter admonens, dicit 2. Tim. 2. Memor esto Dominum Iesum Christū resurrexisse à mortuis, id est, semp habeas in memoria resurrectionem Christi. Sed cur adeò diligenter inculcant hunc articulum? respondeo, quoniā duo potissimum in se continet Christi resurrectio. Primū, quòd per illam certi sumus de remissione peccatorū & salute, quia pater illa exhibere nunc vult pœnitentibus & credentibus: nam ideò iterū libertati dedit, resuscitavit Christum à morte, peccato & sathana, ut nos sciamus placatum iam esse Deum, & velle nobis placatum esse propter ipsum: ideò inquit Ioan. 16. Si quid petieritis patrem in nomine meo, id est, remissionem & salutem, dabit vobis. Et Marc. 11. Omnia quaecunque orantes petitis, credite, quia accipietis. Deindè quoniā Christi resurrectio est exemplar & certitudo nostræ resurrectionis: hæc futura resurrectio fecit constantes omnes Martyres & sanctos in fide, & est vnica spes Christiani hominis: alioqui esset miserabiliores omnibus hominibus, si non esset resurrectio. Apostolus igitur 1. Cor. 15. cum primis probat resurrectionē p hoc, quoniā si Christus resurrexit, ergò & nos resurgemus: si non resurrexit Christus, neq; nostra erit resurrectio: & sic inanis esset fides nostra, &c. Sed Christus resurrexit primus inter dormiētes, ergò & oēs resuscitabit in suo aduentu, id est, die nouissimo: in illo die euacuabit omnē potestatem, destruet mortē, & omnia subijciet Deo. Deindè Apostolus arguit eos qui dicūt, Edamus ac bibamus, sicut bestias viuere & cogitare, & inquit: Nolite seduci fratres, corrumpunt bonos mores colloquia praua. Postremò, prohibet ne disputemus nimium, quomodo fiet resurrectio, inquiens: Insipiens tu, quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur &cæt, 1. Corinth. 15.

X Ascendit

ASCENDIT AD COE.

los, sedet ad dexteram Dei patris.

CAPVT XXX.

ARGVMENTA.

1. *Quare Christus ascenderit in caelos.*
2. *Quomodo sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.*
3. *Quid iam faciat in caelis.*

I.

Rimò, vt iterum declaretur & mōstraretur eius diuinitas, Christus ascendit in cœlū videntibus discipulis, Acto. 1 vt sicut resurrectionis eius testes, ita & ascensionis, quatenus certificarent totū mundū, Christum esse filiū Dei & iā in cœlo, nempe resurrectione & ascensione eius: hanc rationē tangit ipsemet Christus Ioan. 3. vbi inquit: Nemo ascendit in cœlū, nisi descendit de cœlo, id est, propria autoritate & quædam diuina, nemo ascendit in cœlū, sicut solus vnicus Dei filius, qui seipsum exaltauit & cœlos ascendit: nemo iustus & sanctus natura sua ascendit, sicut Christus qui est solus Dei iustus & sanctus: & quotquot cœli ascendunt, per ipsum & in ipso oportet ascendere. Filius igitur Dei qui descendit de cœlo, ascendit cœlos cum humanitate, quam ab homine, id est, virginis Mariae accepit: ideò se dicit filium hominis. vt igitur notū fieret mundo, Christum esse filiū Dei, & de cœlo descendisse: hodiè iterū ascendit secundū humanitatē. Verbum enim, id est, diuinitas Christi, semper fuit in cœlo, & est vbiq;. Sic dicitur Psal. 46. Ascendit Deus in iubilo, id est, gaudio in cœlum, & Dominus in voce tubæ, id est, potentia magna: quia nihil eum poterat impedire, non homines Iudæi, nec

mors,

mors, non peccatum, nec sathan: sed tanquam victor & dominator omnium horum ascendit. Nulla creatura cum impedire potuit, non tamen sic ascendit, quod non velit esse nobiscum, quia dicit Matth. ultimo: Ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi & cæt, sed præsentiam corporealem cum lineamentis suis & visibilem formam subtraxit, vt in cælum post eum æstuaemus, & mundi præsentia gaudia paruifaceremus, vt in cælo accipere possemus quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, sicut ait Esai. 64.

Secundò, quomodò sedeat ad dexteram patris sui, 2. Daud propheta Psal. 109. declarauit inquit: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, id est pater dixit filio incarnato in ascensione post victoriam mortis & peccati ac sathanæ, sede, id est, Esto rex & Dominus super omnia, sicut ego. Igitur sedere ad dexteram patris, est omnem potestatem habere in cælo & in terra: & sic Christus nunc est Dominus & rex omnipotens constitutus à patre, cui omnes creature in cælo & in terra subiectæ sunt, angeli, homines, demones, visibilia & inuisibilia. Dexteram in scripturis potentiam significat: & hanc sententiam seu auctoritatem Dauidis Christus de se fore intelligendam, quod esset Deus, allegat Pharisæis Matth. 22. & Apostolus ad Hebr. 1. dicit: Nulli angelorum, sed Christo dictum soli, sede à dextris meis. Sic igitur hodiè factus est à DEO patre Dominus super omnia Christus, hoc est, iuxta eius humanitatem: Est enim Deus & Dominus omnium ab æterno, sed secundum humanitatem & naturam quam hodiè exaltauit: & sic secundum illam hodiè accepit nomen, quod est super omne nomē, Regis, Domini dominantium & cæt. & vt in hoc nomine Iesu omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur quoniam Dominus IESVS est in gloria DEI patris, id est,

Y 2 æqualem

æqualem cum Deo habet potestatem & gloriam: & hæc est magna consolatio nostra, quoniam Christus Dominus est omnium peccati & car. vt etiam si peccauerimus, quoniam ipse Deus noster, ergò remittet peccatibus: si mors vitam rapit, ipse restituet, quoniam ipse vicit mortem & peccatum: si sathan nos seducit, ipse potèrior eo est, & iterùm de potestate eius rapiet. Et quoniam talem Dominum habemus, quid nobis nocere poterit? si ille p nobis, quis cõtra nos? Roman. 8. & sic inquit Dauid Psal 67. Ascendisti in altum, captiuam duxisti captiuitatem. Quæ verba sic exponit Augustinus, captiuasti captiuitatem, id est, viciisti mortem, sathanam, infernum, peccatum, quos illos in quibus regnabant, tenebant captiuos, nempe miseros mortales: vel homines qui sub diabolo captiuu tenebantur, captiuasti, id est, liberasti, vnde ad Colossen. 2. inquit Apostolus, Christus expoliavit principatus ac potestates, id est, dæmones vicit per semetipsum, & 1. Petr. 3. Iesus Christus est ad dexteram Dei, deglutiens mortem, vt vitæ æternæ efficeremur heredes, profectus in cœlũ, subiectus sibi angelis & potestatibus & virtutibus. Sic triumphator hodiè cœlos ascendit Christus Dominus sathanæ, peccati & mortis.

3. Tertiò, non sic æstimandum est, quòd Christus ita ascenderit in cœlum, vt nunc ibi sedeat ociosus ad dexteram patris in summa gloria & lætitia, sed adhuc vigilat, operatur op^o nostræ salutis, exaudit preces nostras, quatenus perfectè in nobis compleatur. Facit igitur hoc in cœlis, quod rex solet in regno suo, aut quod sacerdos in Ecclesia. Rex enim regit & sollicitus est pro subditis suis, defendit, tuetur ac liberat: donat etiam dona suis cultoribus, & humiliantes coram se extollit. Sic Christus rex noster est, qui promisit se non relicturum nos orphanos, sed missurum spiritum paracletum, quem & donauit & donat

quotidie

quotidiè, Ioan. 14. qui donat fidē, charitatem, patien-
 tiam, constantiam ac alios fructus Spiritus sancti, Ga-
 lat. quinto. Et indè Dauid dicit, quòd dederit dona
 hominibus Psal. 67. Ipse quoque est caput Ecclesiæ,
 Ephe. 1. vt sicut caput influit in mēbra sensum & mo-
 tum, sic omnia dona spiritualia nobis conferuntur
 de super à nostro rege Christo: & ideò ascēdit, vt Spi-
 ritum sanctum cum suis donis nobis largiatur, sicut
 sa pē promisit Apostolis Ioan. 16. Si nō abiero &c. Est
 igitur Christus iam rex noster, qui defendit ac tuetur
 nos contra insultus demonum: & regnum ipsius di-
 citur regnum gratiæ, quod est regnum fidei, in quo
 præsidet Christus & regnat vt homo, constitutus à
 Deo patre super omnia. Psal. 8. Omnia subiecisti sub
 pedibus eius: in quo regno accipit dona pro homini-
 bus, & hoc vsque ad iudicium nouissimum durabit.
 Tunc enim incipiet regnū gloriæ, quo Deus ipse per
 se, nō ampliùs secundum humanitatem, regnabit in
 fidem: cessabit enim tunc fides, 1. Corinth. 13. & erit
 consummata gloria & salus, & tunc etiā iuxta A-
 postolum 1. Corinth. 15. Christus tradet regnum Deo
 patri, & erit Deus omnia in omnibus, cum euacuaue-
 rit omnē principatum & potestatem. Igitur iam non
 quiescit in celo Christus, sed sollicitus est pro nobis,
 donat, protegit à malis vsque ad diem nouissimum,
 ubi cessabit peccatū, pugna diaboli, fides, & erit glo-
 ria æterna: interim tamen Christus regit suos. Insu-
 per facit in celo Christus iam pro nobis, quod solet
 sacerdos in Ecclesia, qui orat pro populo: Sic Chri-
 stus pro fidelibus orat, Heb. 9. Ascendit in celos, nō
 vt dormiat, sedeat &c. sed vt appareat vultui Dei pro
 nobis, & 1. Ioan. 2, filioli, ne peccetis, sed & si quis pec-
 cauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum
 Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris:
 non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius
 mundi, & 1. Timoth. secundo. Vnus est mediator Dei
 & homi-

& hominum homo Christus Iesus : homo, inquit, Christus Iesus, & secundum illam humanitatem orat pro nobis. Sic semper adhuc saluat, & officium suum exercet vsq; ad consummationem seculi, quando gloria æterna incipiet. Hæc ergò maxima est consolatio, talem habere apud Deum fratrem, Dominum, aduocatum & exoratorem.

INDE VENTURUS EST
iudicare viuos & mortuos.

CAPVT XXXI.

ARGVMENTA.

1. *Quare Christus vult tenere iudicium in die nouissimo.*
2. *Quomodo signa precedentia certissimum Christi aduentum indicant.*
3. *Que sit futura sententia vltima Christi timentis iudicium.*

I.

Rimò potuisset homo dicere Deo : Domine, nos alieno & non proprio peccato damnati sumus. Adam enim nos omnes fecit peccatores, Rom. 5. Deinde Domine, nemo nos docuit voluntatem tuam, viam & modum salutis nostræ. sed ne sic excusationem haberet homo, misit redemptorem Christum Deus filiū suum, quem dedit nobis, vt sit nostra sapientia, iustificatio & sanctificatio, 1. Cor. 1. per fidem in illum, Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, & car. etiam prædicauit nobis Euangelium Christus, prædicans præceptum patris, Psal. 2. & Ioan. 12. Verba quæ ego locutus sum, &c. Sic dedit mandatū Apostolis Marc. & Matth. vltimo. Prædicare Euangelium, pœnitentiam.

penitentiam & remissionem Luc. vltim. Et ideò nō
 vult prius tenere iudicium, quàm prædicatum fue-
 rit Euangelium in vniuerso orbe, Matt. 24. nè quis
 se excusare possit in iudicio. Vt igitur nunc cuiq; tri-
 buat in corpore & anima, prout gessit, siue bonū, siue
 malum, 2. Cor. 5. & vt noti fiant qui obedierunt Euā-
 gelio, & qui non, Roma. 10. dixit se venturum ad iu-
 dicium cum potestate & maiestate magna, Lucæ 21.
 Primus eius aduentus fuit occultus, secūdus autem
 erit manifestus, de quo dixerunt Prophetæ Psal. 49.
 Deus manifestè veniet, & non silebit. & 95. Iudica-
 bit orbem terræ in æquitate, & populum in veritate
 sua, Actorum 1. Iterùm veniet sicut vidistis eum eun-
 tem in cœlum, & Malachias 4. de die extremo vatici-
 natur, inquit: Ecce dies veniet succensa quasi ca-
 minus, & erunt omnes superbi & omnes facientes
 impietatem stipula &c. Sic ait Ioannes baptista Matt.
 tertio. Ventilabrū in manu sua, & repurgabit aream
 suam, & congregabit triticum &c. Et Petrus Act. 10.
 Christus constitutus à Deo iudex viuorum & mor-
 tuorum. Et Paulus 2. Timo. quarto. Christus iudica-
 turus est viuos & mortuos in apparētia sua & regno
 suo. Viui dicuntur, quos adhuc in carne ista inuentu-
 rus est aduentus Christi, Luc. 21. 1. Thessal. quarto,
 mortui dicuntur, qui de corpore ante hunc aduen-
 tum exierūt, sicut exponit Augustinus in Enchiridio
 cap. 55.

Secundò, inquit Petrus 2. Pet. 3. de quibusdam qui
 dicunt, ambulantes secundùm proprias concupiscen-
 tias: vbi est promissio & aduentus eius? quasi dicerēt,
 nullum erit iudicium & nullus Christi reditus. Sed
 fratres, custodite vos ab errore tali, & crescite in co-
 gnitione & gratia Domini nostri Iesu Christi. Ideò
 maximè absterreri debet à peccatis, quoniam iudex
 omnia manifestabit, & consilia cordium & abscon-
 dita tenebrarum, 1. Corinth. quarto. Et si quis non

Y 4 velit

velit dare fidem verbis, quòd Christus iterùm venurus sit, attamen signa quæ dixit prædecessura Christus, præbent maximè, vt sicut illa certissima sunt quotidie, ita erit certus Christi aduentus ad iudiciũ sunt enim hæc signa ex scripturis: primùm, quòd Romanum imperium, quòd in terris summum & vltimum est, desolabitur: & filius desolationis aut perditionis homo peccati antichristus, in templo Dei sedebit 1. Thessal. 2. non adueniet Dominus nisi venerit prius defectio, Hieronymus & Ambrosius de Romano imperio & desolatione illius hinc Apostolum intelligunt, peccatum abundabit, desolatio in templo erit tempore Antichristi: deindè surgent Pseudoprophetae, Matth. 24. falsi doctores sectarum, Apostoli Antichristi. Neque vna erit persona Antichristus, nisi fuerit vltimus falsarius, cæteri sui discipuli. Tertiò, erunt signa in sole, Luc. 21. Matth. 24. in terris autem signa erunt, regnum contra regnum, seditiones, fames, pestilentia, & omnia erunt in summo, & abundabit iniquitas. hæc quotidie fieri videmus. Ergò & verissimus erit Christi aduentus. In die autem ipso nouissimo sicut fulgur de cælo repente lucebit super omnia quæ sub cælo sunt, sic erit aduentus filij hominis in illo suo die, Lucæ 17. & Dauid dicit Psalm. 97. Ignis ante ipsum præcedet, deindè signum filij hominis, id est, crux, apparebit in cælo, Matth. 24. postremò, omnes mortui & viuentes simul, boni & mali resurgent, & rapientur in nubibus obuiam Christo in aera, sicut inquit Apostolus 1. ad Thess. 4. & se parabit tunc Christus homines, sicut pastor oves ab hircis, Matt. 25. hæc omnia erunt in die nouissimo.

3. Tertiò, Matth. 25. legimus, quòd filius hominis veniet in nubibus cæli cum virtute multa, & omnes sancti Angeli cum eo, tunc sedebit supra sedem gloriae suæ, & mittet angelos suos, cum tubæ voce magna, &

gna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis,
 a summis cœlorum vsque ad terminos eorum, & cõ-
 gregabunt antè eum omnes gentes, & separabit eos
 sicut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues
 quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. tunc
 dicet sententiam, & his primum qui à dextris sibi e-
 runt, dicet: Venite benedicti patris mei, possidete pa-
 ratum vobis regnum ab exordio mundi: esuriui, & de-
 distis mihi manducare, &c. & his qui à sinistris eius
 erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignem æter-
 num, qui paratus est diabolo & angelis eius: Esuriui,
 & non dedistis mihi māducare, &c. & ibunt hi in sup-
 plicium æternum, & iusti in vitam æternam: hæc e-
 runt verba Christi. Hæc maximum nobis incutere
 debent terrorem, vt à peccatis cessemus: omnes qui-
 dem ore dicimus, credo Christum venturum, & iudi-
 caturum viuos & mortuos: corde autem perpauci
 perpendunt, & credunt iram futuram, cùm illa dies
 vocetur dies iræ, dies magna & amara valdè, &c. tan-
 tus est stupor carnalis securitatis. Igitur admonet
 nos Christus vt vigilemus Lucæ 12. inquit: Nolite ti-
 mere eos qui occidunt corpus &c. timete autem il-
 lum, qui, postquam occiderit, etiam potestatem ha-
 bet conijciendi in gehennam: certè dico vobis, hunc
 timete. Augustinus in Psal. 49. Si credimus iudici-
 um, benè viuamus fratres, tempus nunc misericor-
 diæ est, tunc erit tempus iudicij, & Hieron. inquit:
 Siue comedo siue bibo, semper sonant hæc verba at-
 que tuba archangeli in auribus meis: surgite mor-
 tui, venite ad iudicium. voluit ergo Deus hunc diem
 iudicij esse incertū, vt semper vigilemus, & nos præ-
 paremus ad iudicium Dei extremum: Nam iterum
 venturus est iudicare viuos & mortuos &c.

CREDO IN SPIRITUM
sanctum.

Y 5

CA.

1. *Quare tertia persona in diuinis dicatur Spiritus sanctus.*
2. *Quomodo Spiritus sanctus sanctificet homines.*
3. *Quid faciat in sanctificatis hominibus quos inhabitat.*

I. **P** R Imò credere debemus omnes, q̄ Spiritus sanctus Deus est verus, æqualis patri & filio in natura, gloria & maiestate: nam Deus replet omnia, & quoniam Spiritus S. replere dicitur omnia, ergo Deus est. Sic inquit David Psal. 138. Quò ibo à Spiritu tuo &c? si ascendero in cœlū &c. Et Christus iubet baptizari in nomine patris & filij & Spiritus sancti, Mat. ult. credere igitur in Spiritum sanctū, est credere ipsum verum esse Deum. Dicitur autem Spiritus sanctus ab officio, quia ipse omne quod sanctum est, & sanctum esse debet, sanctificat: ideò vocat eum Apostolus Rom. 1. Spiritum sanctificationis: homo enim ex viribus suis non potest esse sanctus: est enim omnis homo mendax, Deus autem verax est, Roma. 3. & 1 Corinthi. 2. Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus, id est, naturalis homo vel natura sine gratia Spiritus sancti, non percipit ea ex se & suis viribus non habet, sed oportet vt detur ei desuper et viribus igitur nostris atq; operibus nō possumus attingere sanctitatem, sed sanctitas est donum Dei, quo Spiritus sanctus Deus ornauit credentem, sicuti pædagogus scientia ornat discipulum. Ideò sicut necessarius est Deus pater homini, quoad creationem: filius Dei, quo ad redemptionē: sic est nobis necessarius Spiritus sanctus ad nostram salutem obtinendā, quòd

quod illam nemo accipit sine adiutorio Spiritus sancti: ideo à nobis maximè sicut Deus colendus est. Nā tametsi pater nos creasset, filius redemisset & liberasset à peccato, morte & inferno: nos autē hoc ignoraremus, vel non crederemus: quid omnia hæc prodesse sent? Si ergo hæc debemus credere, quomodo sumus creati & redempti per Christū, oportet vt doceamur utq; audiamus, vt detur ea gratia q̄ hoc credere possimus, vt sic fructū redēptionis Christi accipere valeamus. Natura nostra hæc nō potest capere, quomodo creati simus atq; redēpti: opus est igitur Spiritu S. qui donat fidem, & regenerat in Baptismo, & nos habiles facit & capaces beneficij Christi. Vt igitur sciamus quæ à Christo nobis donata & impetrata sunt, Spiritus sanctus docet intus & foris per Euangelium &c.

Secundò, modus quo nos sanctificat Spiritus sanctus, sic habetur: Primò prædicationē ordinat verbi Dei, quo denūciantur beneficia Christi. nā sic in die Pentecostes datus est Apostolis in linguis igneis, vbi primò dedit sapientiā & intellectum omnium scripturarum, deindè potentiam & virtutem animi, vt sine timore & tremore possent prædicare Euangliū, & ita hoc facit: nā ipse subordinat prædicatores, nemo enim potest prædicare sine cooperatione Spiritus sancti: Nec auditores possunt credere & Deo fidei re sine cooperatione Spiritus sancti. Vndè Roma. 10. Quomodo credent sine prædicatore? quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Ideò Spiritus S. primū ordinat prædicationem: deindè, per prædicationem operatur fidem in cordibus auditorū, vt homines consentiant & credant verbo Dei, & sic esse de Christo sicut prædicatur: Ita dicit Apostolus 1. Corinth. 12. Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi per Spiritum S. id est, nisi ab illo illuminetur per fidem: post fidem ornat (richttet an) Baptismū, quo homo facit pactū cū Deo, & Deus illi promittit se fore ei Deum, & illius

Actor. 2.

lius velle misereri, & eum saluare: homo promittit obedientiam Deo. Marc. vlt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, &c. Quartò, per fidem & baptismum fit noua generatio. Nam baptismus ideò dicitur lauerum regenerationis Spiritussancti, quia ibi datur Spiritussanctus, & generatur nouus homo, ad Titum 3. ibi quoque noua fit generatio & filiatio, efficitur sic filij Dei, Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius: & quoniam sic facti filij Dei sumus, datur nobis Spiritussanctus, qui inhabitat corda nostra, Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: Et vbi nunc est talis dilectio Dei, ibi est obseruantia præceptorum: nam dilectio est impletio legis, Rom. 3. Deindè ibi est militatio & pugna contra carnem & concupiscentiam, ne illis obtempemus, Rom. 6. sed potiùs vincamus, & ad hoc cooperatur Spiritussanctus: & sic homo efficitur sanctus opere Spiritussancti.

3. Tertiò, postquam sanctificauit hominem Spiritus sanctus, & in illo habitat, multa alia habet officia in homine. nam in fide confortat. Rom. 8. Ipse Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Deindè asscurat cor, quòd nobis sint remissa peccata propter Christum. Ipse Spiritus assistit Spiritui nostro, & testimonium illi reddit, quòd sumus filij Dei. Tertiò donat dilectionem Dei & proximi: nisi ille in corda nostra effuderit dilectionem, ex natura nò possumus habere. Ideò charitas siue dilectio numeratur ab Apostolo inter fructus Spiritus, Gal. 5. facit ergo hæc charitas, vt præcepta Dei seruemus: ideò vbi non adest Spiritus sanctus suo adiutorio, Dei præceptis nemo obedit, neque ea facit: & hinc est quòd affirmamus semper, nos facere posse nihil absq; gratia & adiutorio Spiritussancti. Ipse Spiritussanctus voluntarium facit cor & ornat dilectione, quòd Deus super omnia diligitur,

Roman. 8.

tur, & proximus propter Deum & beneficium Christi. Quartò, Spiritus sanctus donat sub cruce patientiam, & per hanc mortificat concupiscentiam carnis, ut destruat corpus peccati, ut ultra non seruiamus peccato, Rom. 6. & 8 si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem Spiritu opera carnis mortificaueritis, viuetis. Ideò Spiritus sanctus huiusmodi mortificationem operatur, & satagit ut homo perfectus fiat, & peccatum & concupiscentia carnis totaliter moriantur: & tunc erimus puri & sancti, & regnum Dei hæreditabimus. Et ideò sic nobis donatur Spiritus sanctus ut sanctificet, & carnem nostram mortificet vsq; ad mortem. Et sic dicit Apostolus 1. Cor. 6. Sanctificati & iustificati estis per Spiritum sanctum Dei nostri. Habet quoque multas alias operationes in nobis Spiritus sanctus, ideò rogat Dauid 1. Sal. 50. Spiritum sanctum tuum ne auferas à me: & nos petere debemus Deum patrem, ut donet nobis quoque Spiritum sanctum &c.

ECCLESIAM SANCTAM CATHOLICAM, sanctorum communionem.

CAPVT XXXVIII.

ARGVMENTA.

1. *Quòd sola una est Ecclesia, qua dicitur sancta & Catholica.*
2. *Quomodo in tali Ecclesia una est communitio sanctorum.*
3. *Quòd extra illam Ecclesiam non est salus.*

Redimus vnam esse Ecclesiam: hoc autem nomen Ecclesia, nō dicitur domus Ecclesie, de ligno & lapidibus ædificata, sicut templum: sed est congregatio homi-

1.

hominum, qui conueniunt in vnitate fidei & sacramentorum. Nam hoc certò credere debemus, quòd dum Euangelium prædicatur, semper erunt homines, quos Spiritus sanctus accendit, vt credant & adhaereant Euangelio: nam sic dicit Dominus per Esa. 55. Verbum meum non redibit vacuū &c. Qui igitur Euangelio credunt, illi dicuntur Ecclesia, id est, congregatio: Deindè, quanuis sint multæ congregationes Christianorum, tot nempè quot vrbes & villæ, tamè illæ dicuntur partes Ecclesiæ vniuersalis, quæ dicitur græcè Catholica: nam solū est vna Ecclesia, vbiq; terrarum diffusa, in qua est vnus Deus vna fides, vnum Baptisma, vna spes salutis, Ephes. 4. In illa Christus caput est, Ephes. 1. nos membra, & vnum corpus mysticum sumus: vnum ouile pastoris nostri Christi, Ioan. 10. Vnum regnum Christi. Præterea dicitur sancta hæc Ecclesia, propter fidelium sanctum caput, quod est Christus. Nam licet sit in nobis adhuc carnis infirmitas, tamen propter fidem in Christum reputamur sancti, modò & contra concupiscentias carnis militemus, & illi non obediamus, Roman. sexto, & quanuis etiam mali reperiantur in congregatione fidelium, sicut vlcera in corporibus, illi tamen solo nomine dicuntur fideles & membra Ecclesiæ, non autem veritate: solū autem iusti, qui fide coniunguntur Christo atq; Spiritu, qui non ambulant secundum carnis concupiscentias, illi sunt vera membra Ecclesiæ. Non ergo possunt hic separari bona & sana membra à falsis & malis: finit Deus vtraq; crescere, Zizaniā cum tritico vsque ad messem, Matth. 13. Cognoscuntur tamen veri Christiani per diligentem obseruationem præceptorum Dei: vbi sinceriter prædicatur Euangelium & verbum Dei, deuotè creditur, & sanctè pieque viuunt, & Sacramenta legitime dispensantur. Dicitur autem Catholica, id est, vniuersalis, quia non in vno angulo vel coetu, sed per vniuersum

sum mundum inuenitur. Mar. ultimo cap. Euntes in mundum vniuersum &c. & Psalm. 112. A solis ortu vsq; ad occasum &c. Insuper Catholica dicitur, quia idem communiter sapit secundum Christum Iesum, in hijs quæ fidem & Christum spectant atque Sacramenta, & cum vno ore honorificatur Deus & pater Domini nostri Iesu Christi: id quod vbiq; Apostolus mandat & obsecrat per nomen Domini nostri Iesu Christi, 1. Cor. 1. Rom. 15. Omnes ergo hæretici non sunt Catholici, nã seipso segregant à corpore Christi, quod est Ecclesia, & aliter sentiunt de doctrina & rebus fidei, quàm Ecclesia Catholica: hos vitare iubet Apostolus, Tit. 3.

Secundò, hæc Ecclesia Catholica siue congregatio, est communio sanctorum, id est, *gemeinschaft*/ hoc est, quòd primò omnes illi qui sunt vera membra Ecclesie, illi sunt sancti & reputantur propter fidem in Christum, qui est caput sanctum Ecclesie, propter quod & membra reputantur iusti & sancti & sic Apostolus in exordijs suarum Epistolarum omnes fideles vocat vocatos sanctos, Roman. 1. 1. Corinth. 1. Galat. 1. idè mali in Ecclesia, non sunt de Ecclesia sancta, id est, communiõne illa sanctorum, sed solum nomine dicuntur Christiani: quare solum pii sunt sancti & vera membra Ecclesie. Deinde est Ecclesia & dicitur communio sanctorum, quia omnia bona spiritualia, quæ exiguntur ad nostram sanctificationem & iustificationem, illa in communi habet Ecclesia à Iesu Christo: & dicuntur communia bona, vt sunt sacramenta & preces Ecclesie: quia quisque partem habet in illis, vnus sicut alter. Hæc autem sunt porrò cõmunia bona Ecclesie, quoniam Deus pater nobis omnibus est misericors pater, Deus filius autè omniũ nostrũ saluator, Deus Spiritus. omniũ nostrũ sanctificator, *heiligmacher*.
Postea

Postea

Postea est Euangelium & omnes doctrinæ Christianæ, quæ omnibus prædicantur, ubi gratia & misericordia Dei omnibus offertur. Matt. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, &c. Deinde baptismus, ubi datur remissio peccatorum, & salus promittitur. Marc. ult. Qui crediderit & baptizatus fuerit, &c. Postremò corpus & sanguis Iesu Christi, per quæ nos omnibus bonis Christi efficiamur participes, credentes corpus pro nobis traditum & sanguinem pro nobis effusum, Matt. 26. hæc bona Christi, omnibus qui sunt in Ecclesia, sunt communia. Nam Christus ex æquo est omnium nostrum saluator. Postremò Ecclesia est & dicitur communio sanctorum, quia oratio, tribulatio, crux & opera, pia omnibus Christianis per totum orbem sunt communia & meritoria: sic iubet nos Christus in plurali orare. Panem nostrum &c. dimitte nobis debita nostra &c. Matt. 6. & sic omnes participamus Christi bonis, & deinde communio fratrum credentium: & sicut ex multis granis fit unus panis &c. ita hæc est communio sanctorum, 1. Corinth. 10. Ideò hæc consolatio est conscientiarum, quòd talis communio est sanctorum tam bonorum Christi quàm fidelium, & hoc etiam credimus &c.

3. Tertiò, quoniam sola una est Catholica & sancta Ecclesia, in qua sunt communia Christi bona, & in ea solum distribuuntur: ideò omnis homo, qui est extra illam communionem vel congregationem & Ecclesiam fidelium, is non saluabitur, sicut inquit Christus Luc. 11. Qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit: quare omnes infideles qui non credunt, damnantur. Ioan. 3. Qui non credit, iam iudicatus est: Nam promissio facta est Ecclesie, quòd illa sit capax bonorum Christi. Qui ergo non credunt, damnantur. Deinde omnes hæretici qui sunt veluti rami aridæ arboris, non accipiunt succum gratiæ Christi, sicut inquit Cypria. Præcinderam de

num de arbore, riuum de fonte, &c. Apostolus quod ait Galat 5. Sectæ regnum Dei non possidebunt. & August inquit: Hoc facit Spiritus sanctus in corpore mystico Ecclesiæ, quod Spiritus humanus in corpore: separato Spiritu à corpore humano, corpus mortuum & aridum est. Sic facit Spiritus sanctus in corpore mystico, & in solis illis efficax est per verbum suum, qui sunt vera membra, & non arida: multi enim eadem dicunt verba, qualia pij & Catholici solent administrantes Sacramenta: sed Spiritus sanctus ibi non est efficax: nam dæmones etiam dixerunt: Iesu Nazarene, scimus quia tu es filius Dei, Marc. 1. Lucæ quarto, & Petrus quoque inquit: Tu es Christus filius Dei viui, Matthæi 16. sed tamen dæmon inculpatur, & mandatur illi vt taceat, licet vera & bona verba dixerit, quia ipse non in Ecclesia, vbi Deo placet cultus, & Spiritus sanctus est efficax per verbum suum: ideoque omnes hæretici fugiendi sunt.

CREDO REMISSIONEM
peccatorum.

CAPVT XXXIIII.

ARGVMENTA.

1. *Quomodo quis perueniat ad istum articulum, vt eum credat, nempe remitti nobis peccata.*
2. *Quæ sint sigilla, vt certus sim de remissione peccatorum.*
3. *Quod fides de remissione peccatorum tunc vera est, quando habet adiunctam pœnitentiam.*

Z

PRI.

Rimò, si quis vult peruenire ad fidem
 istius articuli quòd credere possit remissionem peccatorum suorum, oportet primò omnium opera Christi considerare & ponderare, nempe quare natus, passus, resurrexit, cœlos ascendit, Spiritum sanctum misit, & statim scriptura occurrit prophetarum & Euangelium, quia propter peccata nostra mortuus est, & quòd resurrexit propter iustificationem nostram, Romanor. quarto: Non enim venit gratis Christus in mundum, Galat. secundo, aut talia passus est sine fructu: nec pater gratis dedit nobis filium talem sine nostro merito, Ioan. tertio: sed vt viveremus & saluaremur per ipsum. Totum ergo Christi officium fuit, labor, ærumna ac passio, vt nobis hic fructus, scilicet remissionis peccatorum, accresceret. Omnis igitur operum Christi fructus, est remissio peccatorum: propter hunc descendit de cœlis, & incarnatus est, vt nos reconciliaremur Deo, Roman. 5. Necessè est igitur antè omnia opera bona tua, Christum per fidem apprehendere, & credere quòd propter merita passionis Christi nobis donatur remissio peccatorum, vita & salus: Nam Christi passio causa est remissionis peccatorum, non tua conditio, licet poenitentia & fides exigatur à te, & quidem necessè oportet adesse, non tamen sunt causa, fons & origo remissionis, sed misericordia Dei propter meritum Christi: huic Christo perhibent testimonium omnes prophetae, remissionem peccatorum accipere propter nomen eius, Actor. 10. Igitur si vis verè credere remissionem peccatorum, primùm, respice Christum, & illius opera pondera, quare facta sint: non tua opera vel dignitatem vel conditionem primò respicias, sed cognita Dei beneficentia, per Christum nobis oblata, dole de peccatis perpetratis, cessa peccare, humiliare coram Deo, vt tui misereatur propter

propter Christum filium suum, & tibi quoque suum distribuat beneficium. Quod si ad tua opera & conditionem respexeris, nunquam certus eris de remissione peccatorum, neque ex corde credere potes, quod omnia tua opera sunt imperfecta: at considerato Christo, verè apprehenditur & creditur remissio peccatorum: non igitur longa peregrinatio, aut alia id genus opera te certificent de remissione peccatorum, sed Christus, licet in alium finem hæc opera non sunt rejicienda.

Secundò, quoniam Deus non vult coli dubitante conscientia, ut certus esset homo de remissione peccatorum, nec dubitaret, apposuit Deus suę promissioni quod nostrum vult misereri, & remittere peccata propter fidem in Christum, Ioan. 3. duo sigilla: primum est scriptura sacra, cui est impossibile quod mentiantur, eò quod os Domini ita locutum est, qui est summa veritas, Ioan. 14. Esa. 53. Posuit super illum omnia peccata nostra, Ephes. 1. Per Christum habemus redemptionem per sanguinem ipsius remissionem peccatorum, iuxta diuitias gratiæ suæ Romanor. 5. iustificati sanguine ipsius, & Actorum 13. Per hunc Christum annunciat vobis remissio peccatorum, & ab hominibus à quibus non potuistis per legem iustificari: per hunc omnis qui credit, iustificabitur: tota enim scriptura testis est, probans & testificans, quod certò per fidem in Christum acquirimus remissionem peccatorum: & ut ea certa sit, à nobis & nostra dignitate operum vel iustitia transfertur in Christum, ut certi simus quod propter illum Christum, qui est tota iustitia, remissionem consequamur, Roman. 4. Ideò ex fide, ut promissio sit firma. Qui ergo scripturę non credit, Deum mendacem facit: est igitur primū sigillum certitudinis de remissione peccatorum scriptura, ubique Christum testificans esse causam remissionis peccatorum credenti. Alte-

rum sigillum remissionis, baptismus est, in quo pactum tecum fecit Deus, ut quoties ab illo petieris misericordiam, quod tibi illam propter Christum vult exhiberi, non semel aut bis, sed septuagies septies, Mat. 28 & tu homo iterum pactus es cum Deo, quod velis esse subiectus illi, & renunciare diabolo, vivere & seruare illius præcepta, & non sathanæ: idè dicit Apostolus Rom. 6. Quotquot baptizati estis, Christum induistis: illi professionem fecistis, ecce alterum sigillum habes, scilicet baptismum, quod te certificat, quod Deus tibi velit esse misericors propter Christum. At inquis: Ego pactum meum non seruauit, ergo nec Deus suum pactum & promissum seruabit. Responderetur, Non est Deus sicut homo: scriptura testatur, quod verax est in æternum. Rom. 3. Ioan. 3. & quod impossibile est Deum posse mentiri, Hebræ. 6. Ideo Deus non mutatur, sed semper manet verax & sibi constat. Quare vsq; ad diem mortis tuæ stat pactum ex parte Dei, & si tu cecidisti, attamen, Deus & eius promissio atque baptismus adhuc stat: modo tu solum redeas per pœnitentiam, reconciliare Deo, & confirmabitur pristinum & primum pactum baptismi: redi ad fœdus, ad pactum, & consequeris certò remissionem. Baptismus ergo signum est, quod certata sit remissio peccatorum.

3. Tertiò, hoc quoque cum magna diligentia notandum est quod Christus semper necit pœnitentiam & remissionem, Luc. vltim. Marc. 1. vbi vult quod fides remissionis nulla est, vbi non quoq; est pœnitentia, cessatio à peccatis, & bonæ vitæ conuersatio. Non omnis qui dicit, Domine Domine, introibit in regnum cœlorum, Matt. 7. Quare carnales illi qui sine pœnitentia & cessatione à vitijs, iactant fidem remissionis peccatorum: illi errant, & non consequuntur eam: at etiam illi qui putant consequi remissionem propter suam dignitatem, merita & iustitiam, & non propter

propter Christum, errāt similiter: media ergo via tenenda est, quod fides quæ habet secum pœnitentiam, illa accipit remissionem peccatorum. Quæ remissio quia creditur & certa est propter Christum, ideo nemo debet deſperare in peccatis, sed credere remissionem peccatorum.

CREDO HUIUS CARNIS
resurrectionem.

CAPVT XXXV.

ARGVMENTA.

1. Undè vera fides resurrectionis nostra acquiritur.
2. Quomodo fiet resurrectio mortuorum.
3. Quomodo corpora beatorum decorabuntur quatuor donis æterna gloriæ.

Fides resurrectionis non à ratione aut lumine naturę nostrę vel libris philosophorum & Poëtarū petenda & querenda est, sed à verbo & potentia Dei: verbū enim Dei vtrunq; prædicat. Primū, quod sit omnipotens Deus Ex. 15. Omnipotens, nomen eius. Luc. 1. Apud Deū non est impossibile vllum verbū. Si enim Deus sua omnipotentia potuit de nihilo creare omnia, & hominē formauit de limo terre, & inspirauit in illum vitam, Gene. 2. ergo eadem omnipotentia poterit & corpora ac cineres mortuorum restituere ad vitam & resuscitare: & deindè quod Deus hoc velit facere, nempe resuscitare nos & corpora nostra, vbiq; testatur scriptura, Ezech. 37. Ecce ego aperiam sepulchra vestra, & educam vos de sepulchris vestris, id est, euocabo: & Daniel. 12. Multi qui in pulueribus terrę quiescunt & dormiunt, ex-

citabuntur: alij ad vitam æternam, alij ad confu-
 nem. & Job 19. Scio quòd redemptor meus viuit, &
 in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne
 mea videbo Deum saluatorem meum, & Christus
 defendit hunc articulum Matth. 22. ex verbis Exod.
 3. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Ia-
 cob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium,
 & Ioan. 6. inquit. Hęc est voluntas patris mei, qui
 misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum,
 habeat vitam æternam. & ego resuscitabo eum in no-
 uissimo die. Et quoniam natura hoc difficile credit,
 idè Apostoli & maximè Paul. multum laborabant
 in probatione istius articuli. 1. Cor. 15. Sicut per vnu
 hominem venit mors, ita quoq; per vnum hominem,
 id est, Christum, venit resurrectio mortuorum: & si-
 cut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo &c.
 Roman. 8. Si spiritus illius qui suscitauit Iesum à
 mortuis, in vobis habitat: ille Spiritus qui Christum
 excitauit, & mortalia corpora vestra viuificabit pro-
 pter illum, cuius Spiritus in vobis habitat. Clarus
 est hic articulus in scripturis noui testamenti ac ve-
 teris. Nam Christus multos excitauit mortuos, sicut
 viduæ filium, Luc. 7. filiam archisynagogi, Matth. 9.
 Lazarū, Ioan. 11 & Apostoli & alij sancti excitauerunt
 mortuos ad probandum hunc articulum fidei: idè
 ex verbo Dei, cui credere debemus, Deus enim non
 mentitur, immò hoc impossibile est, Heb. 6. fidem re-
 surrectionis probant, & ex potentia illius, quoniam
 omnipotens: & hęc ratio est, cur gentiles negant re-
 surrectionem, quia non credunt verbo Dei, aut quòd
 Deus sit omnipotens. Fides ergo resurrectionis est
 ex verbo Dei & exemplis, & non à natura.

2. Secundo, quomodo fiat resurrectio mortuorum,
 Apostolus 1. Cor. 15. ait: Canet enim tuba, & tunc in
 ictu oculi (*plätzlich*) omnes immutabimur, non o-
 mnes dormiemus, quia aliqui erunt residui in ad-
 uentu

uentu Domini, qui non sunt sepulti vel mortui: omnes tamē immutabimur, quia oportet hoc corruptibile, id est, *verwesentlich*/ induere incorruptibile, & mortale hoc corpus induere immortalitatem, & tunc implebitur sermo prophetę Oseę 13. Mors absorpta est in victoria, vicit immortalitas mortalitatem in Christo, id est, propter Christum: ergo ubi nūc est mors tuus aculeus, id est, peccatum? quia stipendium & aculeus peccati est causa mortis, Roman. 6 Sed Deo gratia, iam habemus victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Sic in istu oculi in resurrectione omnes immutabimur. Surgent mortui incorrupti, id est, integris corporibus: & qui adhuc viuēt, morientur prius, & immutabuntur cum ceteris de mortalitate ad immortalitatem. Insuper de illis quos viuos adhuc reperiet in terris aduentus Christi inquit Apostolus 1. Thess. 4. Nos qui viuimus & residui manemus in aduentu Domini, non preueniemus eos qui dormierunt, sed primò ipse Dominus in voce tubę & voce archangeli descendet de cęlo: & tunc mortui in Domino resurgent primi. Deindē nos qui viuimus & residui sumus, simul rapiemur cū illis in nubibus obuiam Domino in aera, & sic semper cū Domino erimus, scilicet electi post acceptam & auditam sententiam Mat. 25. Venite benedicti patris mei, possidete regnum &c. At inquis: nunquid & mali resurgent? maximē. Scriptura enim testatur generalē resurrectionem bonorū & malorum, sed cū magna differentia; Boni enim ad gloriam, sed mali ad æternam damnationē. Sic inquit Christus Ioan. 5. Venit hora & nunc est, quandò omnes qui in monumentis sunt, audient vocē filij Dei: & procedent, qui bona fecerunt, ad resurrectionem vitę: qui verò male egerunt, ad resurrectionem iudicij. Sic 2. Corint. 5. Oēs manifestari oportet antè tribunal Christi, &c. hic nihil est disputandum de hominibus, quomodo

in terra corrupti sint, vt quidam à bestijs deuorati, quidam cōbusti, submersi, &c. Sed hīc potius omnipo- tentia illa diuina consideranda est. Nam si ex nihilo potuit creare Deus omnia, multo magis ex pulueribus vel ossibus resuscitare & viuificare poterit omnia atq; reparare: ideo consolatur suos Christus, in- quiens Matt. 10. Nolite metuere eos qui occidunt cor- pus, animam autem non possunt occidere &c.

3. Tertiò, Apostolus 1 Cor. 15. docet, quomodo corpo- ra electorum decorabuntur quatuor dotibus æternæ gloriæ, id est, quas habebunt beati in gloria eternali- ter. & primò inquit, sicut stella differt à stella in cla- ritate, sic erit in resurrectione mortuorum. Secundò, corpus seminatur corruptibile, sed resurget incorru- pibile. Tertiò seminatur in ignominia, id est, misere in terra perit aut sepelitur: sed resurget in gloria, id est, **herzlichkeit**. Quartò, seminatur in infirmitate, & resurget in virtute: seminatur corpus naturale, id est, materiale, & resurget spirituale. Summa, his qua- tuor dotibus ornabuntur iuxta Apostolum corpora beatorum in resurrectione: hoc est, **werdē sein hell vnd klar / vnsterblich vnd ewig / subtil vnd herzlich / stark vnd gewaltig**. Et dat exemplum: Insiens tu, nō viuificatur quod seminas, nisi prius moriatur. Sic Christus de grano tritici Ioan. 12. Sic lucent in gloria electi sicut sol, Matt. 13. id est, postquā fuerint ornati his dotibus: exemplum quatuor ho- rum habetur etiam in sole, qui clarus, subtilis, potens & perpetuus est vsque ad finem. Malorum autem cor- pora erunt obscura & deformia, non clarificata, at- tamen immortalia ad damnationem æternam. Ceterò ergo credere debemus huius carnis nostræ fu- turam resurrectionem, & quòd cuiusque cor- pus proprium resurget.

CREDO

Credo vitam

æternam.

CAP. XXXXVI.

ARGUMENTA.

1. Undè habeatur pro certo, quòd vita sit futura æterna.
2. Quid sit propriè vita æterna.
3. Quomodo vita æterna differat à morte æterna.

Qvod credimus esse vitam post hanc, nō aliunde probare possumus, nec ex ratione naturali, aut libris Philosophorū, qui plerunque in hoc certant & dubitant, sed ex dictis Christi & scripturis sacris, & nisi hīc petatur cōfirmatio fidei istius articuli res vana erit: idē ex verbo DE I confirmatur fides istius articuli. Sic inquit Daniel 12. Euigilabunt alij in vitam æternam, &c. hīc nominat vitam æternam. Et Psal. 21. Laudabunt Dominū qui requirunt illum: uiuent corda eorum in seculum seculi Esai. 65. Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & non erūt in memoria priora, & non ascendent super cor, sed gaudebitis & exultabitis vsq; in sempiternum in his quæ ego creo. Et Christus Ioā. 3. Sic pater dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternā. & Ioan. 5. Amen amen dico vobis, quia qui uerbum meum audit & credit ei qui misit me, habet vitā æternam, & in iudicium non uenit, sed transiet à morte in vitam. Ecce magna & ingens promissio æternæ s. vitæ fit propter Christū, non est hic promissio de auro uel argento, aut de mundi pompis, sed de æterna uita & societate angelorū: multò igitur magis amplectenda est hæc uita æterna, quàm temporalis momentanea.

Z 3

Pleriq;

Plerique veteres solebant olim parietibus in sculpe-
re: considera æternitatem. Sic Apostolus ad Tit. 1. no-
minat se Apostolum Iesu Christi iuxta fidem electo-
rum, per quam habemus spem vitæ æternæ. & 1. The-
4. inquit, semper cum Domino erimus: his scripturæ
locis oportet dare fidē, & nullatenus dubitare, & sic
confirmatur fides huius articuli de vita æterna.

2. Secundò, quid sit vita æterna, nunc tractemus. Est
autem vita æterna cognitio Dei & Domini nostri Ie-
su Christi, quæ hîc in fide & certissima spe in spiritu
incipit, & manifestabitur post hanc vitã in æterno gau-
dio & felicitate. Sic inquit Christus Ioan. 17. Hęc est
vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, &
quem misisti Iesum Christum. per hanc agnitionem
qua agnosco Deum patrem omnipotentem, vt crea-
torem corporis & animæ, & datorem bonorum om-
niũ: deinde, qua agnosco Christum filiũ Dei vt meũ
redemptorem: postremò, quòd Deum Spiritum san-
ctum agnosco, vt meum sanctificatorem & illumi-
natorem: in tali igitur agnitione Dei incipio viuere
in spiritu & in fide, & in tali fide viuere iustus, A-
bake 2 hîc in præsentem vsq; post hanc mortem, tunc in-
re apertè incipiet vita æterna in gaudio & felicitate
ex clariore intuitu & cognitione Dei. Nam summa
felicitas est atque erit, intueri Deum facie ad faciem.
Quòd si quis tantoperè delectatur, si viderit amœni-
simam picturã, vel audiat dulcem harmoniam: quan-
tò maior erit suauitas, intueri Deum, summum bo-
num, summũ pulchrum? Est igitur vita æterna aliud
nihil, nisi perpetua iustitia, perpetua sanitas, perpe-
tuum gaudiũ, perpetua delectatio, & satietas omniũ
rerũ, ita qd animus nihil ampliùs petat. Psal. 16. satia-
bor cum apparuerit gloria tua. Possumus quidẽ dice-
re quòd sit vita æterna, sed perfectè explicare quid sit
non possumus: nam dicitur Esai. 64. & 1. Cor. 2. quòd
oculus non viderit, nec auris audiuerit, nec in cogi-
tatione hominis

hominis ascenderit, quæ præparauit Deus diligentibus se &c. hoc autem trimum ex scripturis, quod ibi non erit mors, neq; dolor, neq; tristitia, neq; fames, neque sitis, neque frigus, neque calor, &cæt. Esai. 25. Apocalyps. 21. ibi erunt electi fulgentes, sicut Sol, Matthæi 13. & sicut Angeli Dei non nubentes, Matth. 22. ibi erunt variæ mansiones, Ioan. 14. Secundum quod quisque fecerit, habebit suum præmium. 1. Cor. 3. ibi nõ erit Sathanas, peccatum, mors, aut infernus, nec tribulatio, sed æterna lux & claritas in vera cognitione Dei, atque æternum gaudium & felicitas. Igitur Apostolus ad Roman. 8. inquit: Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Ex his omnibus agnoscimus immensam Christi gratiam & charitatem erga nos, qui, vt hæc haberemus, & æternam felicitatem, & vitam acquirere possemus, venit in mundum, & mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostram, Roman. 4.

Tertio, mors æterna dicitur damnatio perpetua 34. malorum. Mors naturæ etsi interfecerit sanctos Dei, Christus tamen ipsis reddit vitam æternam, sicut Ioan. 8. Amen amen dico vobis, qui sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Et Ioan. 11. Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet. Pœna autem damnatorum perpetua est, sicut Christus vocat ignem æternum, Matth. 25 & Matt. 3. Ioannes vocat ignem inextinguibilem, & Esai. vlt. dicitur: Vermis illorum nõ morietur, id est, accusatio & terror conscientie de ira Dei: & ignis nõ extinguetur. Eandemque sententiam Christus ipse Marc. 9. propè de verbo ad verbum repetit. Differunt ergo vita & mors æterna, nõ in æternitate, quia ambo æterna, sed in gloria, gaudio, & felicitate, atque pœna, terrore & luctu: nam ibi erunt tenebræ exteriores, vbi est fletus & stridor dentium, Lucæ 13. Augustin. Sermone 109. de 22. 24. 15. 2 tempore:

tempore: Expectamus, inquit, ergò ipsam vitam æternam. adhuc enim non totum corpus accepit, caput quidem in cœlo est, id est, Christus: membra adhuc in terra sunt: nec caput solùm accepturum est hæreditatem, & corpus relinquetur: totus Christus accepturus est hæreditatem, id est, vitam æternam: totus secundùm hominem, id est, caput & corpus, membra autem Christi sumus: & hæreditas veniet, cum ista omnia transierunt: hoc bonũ accepturi sumus quod non transibit, & hoc malum euasuri quod non transibit: quia quæ promissit Deus in futuro, æterna sunt, vt vita æterna, ignis æternus. Amenus ergò quod promissit, & timeamus quod minatur. Amen. Hæc

August. 80

F I
N
I S
LIBRI SECUNDI.

CATE